Bibl... Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

pag. 5: Versuri de EUGEN BARBU

pag. 4: I. D. BĂLAN — Ediția Vlahuță

Anul XI Nr. 8 (518) Joi 20 februarie 1964 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 8 pagini 50 bani

AL. ANDRIȚOIU

GRIVIȚA

Voi întrerupe drumul. Dar timpul spuneți cum
să-l întrerup ? Odihna și ea se socotește.
Sub un cireș sălbatec, în margine de drum
la barieră pipa mi-o sorb orășenește.
Și vama, cu surîsul eu mi-o plătesc voios,
cetatea îmi arată lumina ei înaltă
căci pe cîmpii lumina coboară-n spice jos,
pe cînd aici se urcă-n priveliști și tresaltă.

Pătrund în cartierul muncitoresc spre zori.
Păinjeniș de poduri, cu arcuri suspendate
stau ca o paranteză de fier între culori
și trenuri trec, reptile-n viteze sacadate.
Fîntîni ridică mîna-n saluturi cu desemn
și steaguri dau aripă clădirilor. Se pare
că însăși ora-aceasta cu pragul ei solemn
e gata pregătită de marea decolare.

Geometria dulce se-arată în clădiri,
cînd mîna ca pe-un umăr se-așează-ncet pe clanță.
Spărgînd zăpada, strune de trandafiri subțiri,
privesc azurul tînăr din marmuri și faianță.
E ca o feerie-n materializări
prin geamuri cu lumina jucată-n artificii
și curcubee albe desfășurate-n scări
și cu fragment de zare surprins pe frontispicii.

La Grivița pe unde istoria-i nucleu
și unde piatra știe balade – unde trunchiul
e-o rezonanță-naltă, sosesc ades și eu
ca pe durerea vremii ce-a fost să-mi plec genunchiul.
Și trepidații calde, pe drum de fier, sonor
duc patosul mișcării și patosul sosirii,
iar drumurile parcă grăbesc spre viitor
la setea împlinirii și a desăvîrșirii.

Ghicesc în orice suflet, un fir de diamant
Și-n orice-verb transpare-un fragment din veacul nostru.
Stau între cer și humă, înalt, pe podul Grant,
deasupra unor linii știute pe de-a rostul
și-mi pare că-n aceste prelungi fișii de fier
ce merg spre toată țara ca ape primăvara,
chiromanția mîinii de frate-o văd și-i cer
îngăduința simplă de-a-i cerceta comoara.
Și-n preajmă totul este tipar de frumuseți,
un clasicism al erei de azi, socialiste,
anume-alcătuit e spre-a inspira poeți,
în timpi, ca-n poezie, mărețe să reziste.
Istoria mă duce de braț și răspicat
îmi spune întîmplarea cu-nalte baricade
și iar sînt cu poeme în inimă-nstelat
și inima mi-e iarăși o seamă de balade.
Tu, cartier cu gară, ce duci mereu și-aduci
fragmente luminoase din sfera omenirii
în gara bucuriei de-a pururea să urci,
și să cobori de-a pururi în gara fericirii.

CARNET DE SCRIITOR

CERUL SATELOR

Pătrundem cu șaptezeci pe oră în Deliormanul luminat de soarele unei primăveri înșelătoare. Panglica de asfalt tremură, se joacă prin văiugi, încalecă ape scăzute și cringuri ruginite. Te poți aștepta să vezi înălțîndu-se, din pămînturile negre, fata morgana. Dar nu e vremea și nici nu mai este loc pentru miraje. Orizontul e ocupat acum de imagini statornice: rețele de înaltă tensiune, clădiri ale gospodăriilor de stat sau colective, instalații ale S.M.T.-urilor. Și iată, în stînga noastră, pe o întindere neverosimilă, crescînd de-a dreptul din cernoziomul crud, scheletul de oțel și beton al viitoarei uzine de aluminiu.

Zburăm mereu pe pîrtia cenușie, apoi intrăm pe o șosea cu prund și microbuzul nostru se enervează. Cu oarecare jenă ni se atrage atenția că și acest drum va fi curînd asfaltat, toate drumurile revoluției vor fi asfaltate. Dar noi, cei cîțiva muncitori cu condeiul, sîntem cu gîndul în altă parte. Ne foim în paltoane, glumim, ca să astîmpărăm bătaia inimii. S-au arătat la orizontul cețos cele dintîi linii ale satului care ne așteaptă. Ne-am aflat de multe ori în fața cititorilor, am primit judecata lor sinceră, deschisă, s-ar zice că sîntem călîți, dar iată-ne timizi și înfrigurați. Este vorba de cititorul cel mai proaspăt, de omul ținut înainte vreme departe de tărîmul fermecat al cărții. În fața căminului cultural, sute de ochi ne prind îndată în lumina lor liniștită dar iscoditoare. Într-un val de dolmane cenușii, intrăm în sală. Mulți, foarte mulți rămîn afară, pe la ferestre și pe la uși, scaunele și toate ungherele au fost ocupate cu ceasuri înainte. De pe scena luminată prin „rețeaua națională", privim mulțimea înseninată de această clipă neobișnuită. Și ședința începe. S-a înserat, timpul aleargă, dar din sală se aud mereu strigăte: „Mai citiți, mai citiți". Ceva s-a aprins și nimeni nu vrea să stingă prea curînd acest incendiu tulburător.

Coborîm în sfîrșit ca să lăsăm scena pentru taraful colectiviștilor și atunci se petrece un fapt senzațional: țăranii scot din buzunare cărți de-ale noastre, mai vechi și mai noi, ni le întind cu mîinile lor aspre și cer autografe. Așadar noi ne aflam de mult aici, în satul acesta pierdut în cîmpie, demult stăteam de vorbă în cenzurile lungi ale iernii. Pentru omul care scrie o carte și-i dă drumul în lume, nu poate fi bucurie mai deplină.

Douăzeci de mîini de colectiviști dezlănțuie în sală cîntecele pe care ei înșiși le-au cizelat veacuri și veacuri de-a rîndul. Arta mare, arta adevărată este la ea acasă și începi să te gîndești din nou, cu grijă, la fiecare cuvînt pe care l-ai tipărit și l-ai trimis aici.

Se făcuse tîrziu dar ne aștepta undeva azima caldă și vinul roș. În jurul mesei ne-am adunat o sută, colectiviști, învățători, activiști culturali, agronomi și scriitori. Cineva a adus o cărțulie zdrențuită, trecută prin sute de case și mii de mîini. Era o culegere din poeziile lui Eminescu. S-a făcut liniște mare și Radu Boureanu a deschis cartea aceea, ajunsă aici după un drum lung. „Nourii curg, raze-a lor șiruri despică, / Streșine vechi casele-n lună ridică, / Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă, / Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă...".

Era în noi ecoul Luceafărului și semnificația clipei trecea dincolo de cîntecul nostalgic al „Serii pe deal". Mergem cu Eminescu pe drumurile țării. Și el va fi visat poate, să stea cîndva la aceeași masă cu țăranii, cu învățătorii satelor, cu toți cei care trudesc pentru frumusețea și înălțarea acestei țări.

Ne-am înfruptat din azima și din vinul colectivei, închinînd pentru rodul pămîntului, pentru belșugul patriei, pentru partidul care a luminat cerul satelor.

Nicolae JIANU

CUVÎNTARE OMAGIALĂ

de Acad. ZAHARIA STANCU

Pentru a descoperi un domeniu al manifestării și muncii cu condeiul în care Victor Eftimiu să nu fi marcat prezența sa, ar trebui întreprinse foarte minuțioase munci de explorare. Ar fi necesară o nouă catalogare a genurilor, speciilor și subspeciilor, a tuturor activităților literare, mai mult sau mai puțin precizate, și adăugarea unor definiții și categorii noi, pînă astăzi necunoscute; numai astfel, poate, s-ar ivi un registru sau măcar o rubrică din care numele său să fie absent. Treabă, de altfel, zadarnică și sterilă. Realitatea este că în istoria literaturii noastre nu putem afla un al doilea caz, un al doilea scriitor, capabil să abordeze toate genurile — cu speciile și subspeciile — toate domeniile și activitățile literare, și care să le fi abordat, nu cu titlul unei experiențe fugare, ci al unei practici îndelungate și cu rezultatul unei producții abundente.

Oricît am căuta, ori încotro ne-am îndrepta, va trebui să constatăm că Victor Eftimiu constituie un fenomen izolat și un caz aparte. El este poet, dramaturg, romancier, nuvelist, memorialist, moralist, autor de maxime, este librelist de operă, autor de „reviste" satirice, autor de texte de cîntece de mase și de romanțe; în sfîrșit, este gazetar, gazetar de peste cincizeci de ani, articolier politic, foiletonist, eseist, cronicar și critic literar, teatral și artistic — și chiar reporter. Dacă luăm la rînd subgenurile, speciile și subspecilile, descoperim aceeași universalitate, căci a scris roman istoric, roman de frescă, de moravuri și de psihologie, nuvelă fantastică și descriptivă, poezie lirică, epică, filozofică și satirică, dramă fantastică, feerică, tragedie, comedie de moravuri, satiră politică, a practicat toate prozodiile și formele poetice, de la madrigal și sonet pînă la epigramă și romanță.

În toate direcțiile și modurile amintite mai sus, Victor Eftimiu a produs intens și masiv, a produs în proporții care depășesc cifra obișnuită, medie, realizată de un scriitor aplicat o viață întreagă la un singur gen. Iată cîteva exemple, în cifre: a scris 45 de drame; a scris circa 20 de romane și 10 volume de nuvele; a tipărit 20 de volume de poezii; în memorialistică au apărut, pînă azi, 5 volume ale sale; în genul maximelor (foarte puțin valorificat în literatura noastră), Eftimiu a publicat, pînă astăzi, două volume; a scris 5 reviste satirice. După o socoteală încă aproximativă, Victor Eftimiu ar fi scris vreo... 70.000 de versuri, cifră absolut ubuitoare. Aci se impune o precizare: circa 12.000 din cele 70.000 de versuri ale lui Eftimiu intră în masiva creație de sonete a ultimilor ani. Producția lui Victor Eftimiu multilaterală, risipită, cu generozitate și aproape cu indiferența unui fenomen de natură, nu a fost încă identificată într-o bibliografie organizată, și el însuși nu o mai poate identifica, fără prevederea unui oarecare coeficient de omisiune. A uitat el însuși multe din scrierile sale. Eftimiu e ca un plugar căruia zadarnic i-ai cere să-ți spună cîte boabe de sămînță a aruncat în brazdă sau cîte spice au crescut pe ogorul său. Lui Eftimiu i s-a întîmplat să scrie, chiar după ce numele său devenise celebru, sub diferite pseudonime, utilizate o singură dată și părăsite, uitate la capătul acelei sarcini momentane: sînt sigur că dacă i-aș pomeni astăzi de un anume Axentie Sandomirski, iubitul nostru maestru și coleg ar ridica nedumerit din umeri, ca și dumneavoastră; totuși, Axentie Sandomirski nu e altul, mai bine zis nu a fost altul, într-o epocă îndepărtată, decît Victor Eftimiu însuși, a fost numele sub care el a publicat în foiletonul unui ziar, un roman.

Atîtea activități, atîtea ipostaze scriitoricești aproape că nu încap în imaginea obișnuită pe care publicul și-o face despre un scriitor, imagine care tinde, în general, să fie simplă, să identifice numele scriitorului cu un anumit gen, și chiar cu o anumită operă: Eminescu-poet, ba chiar Eminescu-„Luceafărul"; sau: Caragiale-dramaturg, ba chiar Caragiale-„Scrisoarea pierdută" etc. Poetul, romancierul, dramaturgul, memorialistul, gazetarul se înghesuie, se împing, se umbresc unul pe altul, înlăuntrul numelui lui Victor Eftimiu, căutînd fiecare să se impună, să ocupe primul rînd, să fie întîlnirea cea mai permanentă și obișnuită a scriitorului. Această luptă n-a fost fără rezultat; marele public, cel care a asigurat popularitatea extraordinară a lui Victor Eftimiu, a simplificat, dar a selectat, dînd prioritate și prim rang dramaturgului, impunînd ecuația: Victor Eftimiu-dramaturg. Aceste judecăți de masă sînt întotdeauna juste, relevă un adevăr fundamental. La fel și în cazul lui Victor Eftimiu, a cărui operă de dramaturg are o importanță și o strălucire deosebită, atît în cadrul vastei și multilateralei sale opere, cît și în cadrul general al dramaturgiei române. Această operă se deosebește, în primul rînd, prin masivitate. După cum am mai spus, Victor Eftimiu a scris circa patruzeci și cinci de opere dramatice, cifră care apare neobișnuită chiar în bilanțul dramaturgilor altor popoare. Nici una dintre operele dramaturgilor români nu poate fi comparată, din punctul de vedere al volumului, cu opera lui Victor Eftimiu.

Într-o îndelungată perioadă, de peste trei decenii, cîte se scurg de la debutul lui Eftimiu ca dramaturg, și pînă la reorientarea radicală a literaturii noastre în epoca de construire a socialismului, teatrul nostru a fost victima unei serii de influențe negative, al cărei cel mai important factor a fost, cum era și firesc, însăși producția dramaturgilor, — influențe care operau pe toate planurile, de la baza ideologică la concepția estetică, de la conținutul moral pînă la limbă; în această epocă, o operă amplă, mereu prezentă pe scenă, mereu atrăgătoare pentru public, o operă care s-a păstrat cu o admirabilă consecvență pe o bază de realism, de pa-

(Continuare în pagina 4)

N. N. TONITZA
Autoportret

IN PAGINA 6 — CARNET PLASTIC: „RETROSPECTIVA TONITZA"

20 DE ANI DE LITERATURĂ NOUĂ

ORIGINALITATEA PROZEI NOASTRE CONTEMPORANE

Criticul, ca și istoricul literar, e tentat să opereze cu analogii și cu disocieri, pentru ca diagnosticul său să fie cît mai aproape de adevăr. Procedeul mi se pare firesc nu numai cînd e vorba să apreciem o operă sau un scriitor, ci și cînd încercăm să fixăm fizionomia unei epoci, caracteristicile și originalitatea acesteia. Comparațiile se impun atunci de la sine. În domeniul economic, social sau politic, subliniem nu o dată succesele orînduirii noastre în comparație cu punctele maxime atinse, de pildă sub raportul producției, de către societatea anterioară. Evident, în materie de literatură, statistica nu e argumentul decisiv. Opera de artă e un unicat și ca urmare nu îngăduie, într-o seamă de privințe, decît comparații aproximative, parțiale. De unde caracterul în principiu aberant al încercării de a stabili ierarhii artistice între piscurile unei epoci și piscurile alteia, și, uneori, prin specificul lor particular, între vîrfurile aceleiași epoci chiar. A-l compara pe Arghezi cu Eminescu e un nonsens, atîta vreme cît fiecare e produsul genial al altei epoci, așa cum a-l compara pe Sadoveanu cu Rebreanu e iarăși un nonsens, de vreme ce fiecare e o personalitate distinctă, structural deosebită din toate punctele de vedere. Disocierile sînt totuși necesare, dar nu vizînd formularea finală a unor judecăți de valoare sortite a înălța sau cobori o experiență, ci năzuința de a sublinia, pe baze științifice, diferențele specifice, aportul scriitorului respectiv la dezvoltarea literaturii naționale sau mondiale, într-un cuvînt, originalitatea creației sale. Pornind de la asemenea premise (care nu sînt, oricum, singurele) cred utilă încercarea de a considera succesele literaturii noastre actuale nu numai prin raportarea lor la sarcinile puse artiștilor de către viață, ci și prin raportarea la orizontul dobîndit de literatura română în perioada imediat anterioară anilor noștri. Pentru exemplificare, mă voi referi exclusiv la proză, fiind genul care se pretează cel mai mult demonstrației.

Ceea ce frapează, în primul rînd, pe cititorul de proză familiarizat cu producția mai veche și cu cea actuală, este universul ei tematic, înlăuntrul căruia se produc o serie de mutații. Nu încape îndoială, scriitorii dintre cele două războaie mondiale, dezvoltînd tradiția realist critică inaugurată de înaintași, au anexat epicii teritorii noi sau au forat în adîncime regiuni deja explorate, descoperind însă straturi nevalorificate pînă la ei. Experiența lui Slavici și Creangă, de pildă, a avut în Rebreanu și Sadoveanu continuatori îndrăzneți. Țăranul român cu problemele lui specifice a cunoscut în romanele și povestirile acestora din urmă, interpreți străluciți. Fenomenul economic și social caracteristic satului românesc în perioada consolidării relațiilor capitaliste a găsit în *Ion* și *Răscoala* sau în *Județ al sărmanilor* întruchipări memorabile. Așa cum, prin Camil Petrescu, problematica intelectualului aflat într-o ireconciliabilă opoziție cu societatea burghezo-moșierească primește reliefuri necunoscute operei lui Vlahuță (*Dan*) sau Delavrancea (*Trubadurul*, *Liniște*). Anii interbelici aduc în proza noastră, prin Panait Istrati și prin G. M.-Zamfirescu pe lumpenproletar, iar prin Al. Sahia pe muncitorul conștient, organizat. Hortensia Papadat-Bengescu, prin ciclul Halippilor sau Matei Caragiale, prin *Crai de Curtea-veche* înfățișează crepusculul aristocrației autohtone, iar Ion Marin Sadoveanu, în *Sfîrșit de veac în București* aspecte din ascensiunea monstruoasă a burgheziei. În *Enigma Otiliei*, G. Călinescu face un studiu al condiției orfanilor într-o lume ahtiată după aur și avere, iar Cezar Petrescu în *Comoara regelui Dromichet* sau în *Aurul negru* descrie înaintarea strivitoare a capitalului monopolist. Cu Gala Galaction și Ion Agîrbiceanu, literatura epocii abordează probleme de natură morală, implicînd fatal explicații de ordin social-economic și politic. Pe Gib Mihăescu îl preocupă setea umană de desăvîrșire și frumos, pe Ionel Teodoreanu lumea de basm și puritate a copilăriei. Primului război mondial i se consacră, prin Rebreanu, Camil și Cezar Petrescu, prin Hortensia Papadat-Bengescu și Al. Sahia pagini de un zguduitor realism. Interesului pentru dramele individului sau pentru problematica unei clase i se asociază tendința de a cuprinde psihologia mulțimilor; preocupării de a contura universul limitat la soarta unei persoane sau a unei familii, i se alătură ispita de a realiza fresce. Modalitățile de reflectare a realităților obiective și subiective se înmulțesc sensibil, în comparație cu perioada precedentă. Ochiul distinge

Aurel MARTIN

(Continuare în pagina 7)

LA TREI SFERTURI DE VEAC

„Cîte n-am scris, unde n-am publicat!" exclama, acum cîteva seri, maestrul Victor Eftimiu, în aula Academiei R.P.R.

Pe mesele de lucru ale academicienilor, ardeau, răsărite din vatra de sticlă a vazelor, garoafele roșii. Grave, imaculate, calele albe tăceau, ascultînd împreună cu oamenii cuvîntul de răspuns al sărbătoritului. În seara solemnă, academicianul Victor Eftimiu ne vorbea de pe culmea celor șaptezeci și cinci de ani ai vieții sale, dintre care șaizeci închinați cu ardoare literaturii. Sub efloreșcențe electrice, Steaua Republicii, recent conferită, scînteia lîngă inima lui încă tînără.

Vorbiseră, în deschiderea ședinței, academicienii Iorgu Iordan și Dumitru Dumitrescu. Iar din partea Uniunii Scriitorilor, poetul Radu Boureanu spusese: „Toată activitatea dramatică, poetică, publicistică a sărbătoritului, cele peste o mie de sonete în care se vădește preocuparea pentru o limbă inedită, rime bogate, o sonoritate plină de culoare și evocări de lumi și sentimente, rîvna de a pune valorile sufletului său, imaginile vieții, imponderabilul sufletesc și accentele realității în valorile limbii românești, îi conferă dreptul la stimă și neuitare". Apoi, în comunicările lor omagiale, academicienii Geo Bogza, Al. Philippide și Zaharia Stancu (a cărui comunicare o reproducem în acest număr al revistei noastre) analizaseră opera literară a celui care, o viață întreagă, și-a făcut crez artistic din „magia cuvîntului".

Acum el, sărbătoritul, își povestește cu emoție viața. Străbătea, împreună cu noi, drumul lung și fructuos dintre poemul feeric „Înșir-te mărgărite" și cele mai recente sonete. „Am abordat" ne amintea el „toate limanurile literaturii — poezii, nuvele, basme, romane, naratiuni istorice, povestiri albaneze, cronici rimate, memorialistică, aforisme". Ilustra, cu alte cuvinte, metafora colegului său de academie, Zaharia Stancu, care ceva mai devreme rostise: „Eftimiu e ca un plugar căruia zadarnic i-ai cere să-ți spună cîte boabe de sămînță a aruncat în brazdă sau cîte spice au crescut pe ogorul său". E într-adevăr vastă această operă — și nimic n-ar fi putut-o caracteriza mai lapidar, mai precis decît exclamația: „Cîte n-am scris, unde n-am publicat!"

Ajuns la senectute, maestrul ne mărturisea cu gravitate: „...am scris mereu, am călătorit, am citit, am învățat, citesc și învăț mereu și-abia acum îmi dau seama ce puțin știu și cum mi-aș organiza existența și munca, dac-ar fi să-mi iau existența de la capăt". După o viață desfășurată pe trei sferturi de secol și după șase decenii închinate cu înflăcărare dramaturgiei, poeziei și prozei românești, verbul său n-a ostenit și e astăzi poate mai activ decît oricînd, în poezie, în publicistica literară, în sonet, reflectînd cu meșteșugul giuvaergiului „marile momente de creațiune — cum el însuși le numea — ale lumii socialiste de la noi". Scrisul său, dintotdeauna legat de aspirațiile înalte ale poporului, consemnează acum cotidian eforturile clasei muncitoare pe calea desăvîrșirii construcției socialiste. „Dați-mi voie — se adresa Victor Eftimiu celor prezenți în aula Academiei — ca la cei șaptezeci și cinci de ani ai mei, să mă bucur că am apucat aceste zile minunate".

„Și, cu acest prilej — își continua el cuvîntul, după elogiul adus partidului pentru mărețele sale inițiative și realizări — dați-mi voie să închin un gînd respectuos și afectuos, celui ce dirijează cu entuziasm și înțelepciune toate aceste realizări materiale și spirituale ale scumpei noastre patrii, să mulțumesc Partidului Muncitoresc Romîn, primului secretar al Partidului Muncitoresc Romîn, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej".

Era cuvîntul vibrant, cuvîntul de profundă recunoștință, prin care, implicit, în clipa aceea maestrul se adresa partidului în numele tuturor scriitorilor noștri.

Aplauzele, garoafele roșii, ca inima celor care îl sărbătoreau, scînteierile Stelei Republicii — toate și toți i-au răspuns:

— Cititorii îți sînt, la rîndul lor, magistre, recunoscători!

REPORTER

alb-negru

Despre Ovid Densușianu

În numărul din 6 februarie a. c. al săptămînalului clujean „Tribuna", Mircea Zaciu semnează un articol în care sugerează cîteva puncte de reper pentru o analiză obiectivă, științifică, a contribuției lui Ovid Densușianu la mișcarea culturală românească din primele decenii ale acestui veac. Autorul ia în discuție activitatea de critic și de publicist a lui Ovid Densușianu, insistînd mai ales asupra rolului pe care l-a îndeplinit ca teoretician și propagator al simbolismului. Deși formulate sumar, multe observații sînt judicioase, întemeiate relevînd concepția idealistă a lui Densușianu despre autonomia artei opinia eronată că poezia „nouă", adică simbolistă, înscrie o direcție superioară în aria contemporană românească pentru că e purtătoarea trăsăturilor perene ale „sufletului latin" și altele. De remarcat că Mircea Zaciu face un efort vizibil de a sesiza aspectele pozitive ale activității de critic a lui Densușianu, afirmînd că eruditul om de cultură a respins pretinsul antagonism între știință și poezie, a combătut divorțul dintre cultură și civilizație teoretizat de Spengler, a pledat cu pasiune pentru o poezie de inspirație citadină, a elogiat conținutul imaginii sociale și atitudinea militantă a unor poeți ca Verhaeren etc.

Propunîndu-și, în spațiul limitat al unui articol, să dezbată un complex de probleme ridicate de opera critică și publicistică a lui Ovid Densușianu, Mircea Zaciu nu a avut posibilitatea să le adîncească, să contureze o sinteză clară asupra lor. Poate că dacă s-ar fi restrîns numai la discutarea rolului lui Densușianu în teoretizarea și propagarea simbolismului, ar fi obținut rezultate mai multe și mai interesante. Lărgind sfera cercetării sale și asupra publicisticii lui Densușianu, autorul articolului a fost nevoit să recurgă doar la spicuiri de citate, pe care, din păcate, le comentează într-o manieră strict didactică.

Tălmăciri din literatura română

Revista lunară „Igaz Szo" care apare la Tîrgu-Mureș, are grijă permanent să-și țină cititorii la curent cu creațiile noi ale literaturii române, fie prin tălmăciri, fie prin articole, cronici și recenzii.

În primul număr din acest an, Deák Tamás semnează tălmăcirea poeziei „Prelată" de Mihai Beniuc, remarcabilă prin ollarea echivalențelor poetice și lexicale corespunzătoare. De o bună traducere în limba maghiară, realizată de Franyó Zoltán, se bucură și poezia „Brazi" de Ion Brad. La rubrica „Atelierul tălmăcitorilor", Lendvay Éva prezintă volumul poslum al lui Blaga, selectînd din el un ciclu de poezii pe care le transpune cu exactitate în limba maghiară. În altă parte a revistei inițiem traducerea schiței „Suferință" de Nicolae Țic.

Semnalăm, de asemenea, recenziile judicioase închinate la volumele „Miorița" în versiunea maghiară a lui Kiss Jenő, „Laudа lucrurilor" de G. Călinescu și „Pădurea nebună" de Zaharia Stancu.

Imbucurător și acuzator

Cronica televiziunii din ultimul număr al *Vieții românești* comentează, între altele, emisiunea realizată după romanul lui Dostoevski *Oameni sărmani*. Poate că altminteri formularile de serviciu, plate sau pretențioase, își au rostul lor, dar cu siguranță că în vecinătatea numelui lui Dostoevski nu prea sună bine: „Este imbucurător descoperi cît de simplu și de profund se poate retrăi un moment acuzator". E într-adevăr, imbucurător. Mai alegi e vorba de un moment acuzator. E „imbucurător" să constați că opera lui Dostoievski are un sens tragic. E cît se poate de imbucurător. Unde mai pui, că cronicarul descoperă (as-ș spune) abia acum că lucruri de felul celor conținute în *Oameni sărmani* se pot comunica „simplu și profund". De n-ar fi fost emisiunea respectivă, adevărul rostit mai înainte rămînea nedescoperit, undeva, în stare latentă. E imbucurător că a fost, în fine, descoperit de exigentul cronicar. În continuare aflăm că filmul „Violență în piață" este „axat de cineaștii iugoslavi pe ideea de a zugrăvi zbuciumul unor patrioți..." Ideea de a zugrăvi... E „imbucurător" spus. Mai departe ni se dezvăluie explicația pînă azi ignorată a „laconismului" cu care se exprimă cronicarul. Ei bine, iată despre ce e vorba: „Laconismul nostru este impus de calitatea celorlalte producții vizionate". Este *impus*, vrea să spună că „producțiile vizionate" n-au fost izbutite, de *aceea* preferă să fie *laconic*. Despre un tînăr regizor: „Ne-am putut convinge de talentul acestui creator care se exprimă lapidar, reprimîndu-și sentimentalitatea, dar a cărui artă e lipsită de uscăciune și didacticism". Logic! Își exprimă sentimentalismul „dar" (în schimb) nu e deloc didactic... Documentarul „Pretutindeni muncesc oamenii" e numit „peliculă reconfortantă". Peliculă îmbucurătoare — se putea spune și așa. După atîta gravitate, se *impune* desigur o glumă, ca să ne descrețească frunțile. Iată gluma: se constată că „două emisiuni" sînt „în declin" și atunci printr-o ingenioasă raportare la anotimpul în care ne aflăm și printr-o cu totul neașteptată și cît se poate de paradoxală asociație de idei, intervine următoarea incisivă remarcă: *„Poate că frigul le va dezmorți..."* G. B. Shaw în persoană n-ar fi fost mai spiritual.

Un capitol de roman

Ion Vinea semnează în *Viața românească* nr. 1/1964, un interesant fragment din romanul în pregătire *Lunateci*. Paginile pe care le-am parcurs se impun prin superioare însușiri de creație și printr-o susținută vervă pamfletară. Pătrundem, călăuziți de comentariul limpede, sclipitor al scriitorului, în lumea de altădată a presei burgheze, riguros caracterizată în laturile ei cele mai specifice. Se reține în primul rînd figura ambițiosului profesor Fane Chiriac, văzut în momentul cînd izbutește prin manevre ingenioase și cinice să acapareze puterea în interiorul redacției cotidianului politic *Opinia*. Desfidînd nepăsător orice lege morală, profesorul Fane, chinuit de setea parvenirii, expune în fața unui probabil discipol programul ambițioasei sale strategii („Dar dacă ne-am hotărît să jefuim, să fim barem cogeamite tîlhari, nu mangliori și borfași de duzină. Să jefuim cu metodă și în stil mare"). Fane Chiriac se înscrie într-o serie tipologică cu tradiție în literatura română, îmbogățind-o cu accente inedite sub raport psihologic. El este „un laborios și un căznit care se trudește pe tăcute", ju. cînd însă comedia spontaneității. Practică un limbaj frust, o expresie savuroasă, de o simplitate afectată. Își declară mizeria morală cu voce tare, fără teamă că s-ar descalifica. Este un ticălos volubil, bine dispus. În acest capitol, portretul său caracterologic se desenează precis și subtil, dintr-o perspectivă apăsat satirică. Paginile din *Viața românească* anunță o carte indiscutabil vie, originală, izbutind să valorifice virtuțile scrisului lui Ion Vinea.

Stringență lirică

Poeziile semnate de Ion Cringuleanu în *Luceafărul* (4/1964) conțin imagini sugestive, care nu izbutesc totuși să se coaguleze în jurul ideii centrale, rămînînd într-o fază încă neconcludentă, a notațiilor fragmentare. Le lipsește stringența lirică. Poetul privește cîmpul cu floarea soarelui și i se pare a contempla „o infinită fanfară". Nu e rău spus, dar, cu siguranță, e prea puțin. Simțind că mai trebuie ceva, care să salte imaginea dincolo de planul contemplației, în acela al reflecției, adaugă cîteva considerații, fără [illegible] apreciabil: „Eu rămîn copleșit și răzimat într-un vers / Și-aș vrea generos ca un Ian, să mă știu". Nu e prea adînc, și-apoi, ce are fanfara cu generozitatea? Asociația n-are stringență, e nefirească (*Fanfara în cîmp*).

Lucruri vagi, amorfe, se spun și în poezia intitulată *Prietenii*, concepută ca un elogiu al solidarității tinerești: „Ne-am despărțit pe șantiere și fluvii / Și-aveam sentimentul / Că purtam în suflet mările". Cîteva imagini poate bune în sine, dar destrămate, disparate, trăgînd fiecare în altă direcție, și o concluzie optimistă, pusă și ea cam la întîmplare, însă cu aerul că totul în poezia respectivă vine s-o demonstreze: „Poate de aceea, sub freamătul nostru uman, / E atît de frumos aici pe pămînt!". Poate „de aceea" e „frumos", poate nu „de aceea", poate din cu totul alte motive. Dar în definitiv, ce importanță are...

Doi autori

O coloană afectată poeziei în revista „Femeia" nr. 1/1964 ne face cunoscute producțiile a doi autori: Mihai Pascu și Vasile Popescu. Debutul nu intimidează pe cei doi semnatari ai rubricii de versuri, într-un spațiu mic ei punîndu-și probleme mari. Tratate lapidar, teme ca: „Demiurg", „Omul", „Religie", „Deces" etc. surprind prin calitatea condensată a imaginei, strengăria metaforei și imprevizibilul concluziei. Poezia dedicată de Mihai Pascu „Căutătorilor" ilustrează în chip fericit toate acestea: „Acolo / În adîncuri/ Scormoniți desișurile întunericului... / Iată izvoarele luminii". Deși mai reflexiv, mai înclinat, către găsirea miezului filozofic al lucrurilor, Vasile Popescu este și el, totuși, un adept al operelor de sinteză. Atît de bogată în semnificații, poezia „Religie" este însă crunt de scurtă, refuzînd orice artificiu sau ornament: „Cred în oameni / Mă închin / În fața inteligenței și a bunătății. / Icoane / Pe care le voi săruta mereu". O oarecare doză de dramatism nu ar fi stricat însă, dimpotrivă. Confratele său Mihai Pascu, conștient de acest fapt, dinamizează la maximum poezia „Întrecerea socialistă" și scoate efecte frumoase: „— 105... / — 110... / — 116 la sută. / Extraordinar! / — Nu. Firesc / — De ce? Cum? / — Cu dragoste... ! Așa e cînd iubești".

Așteptăm cu îndreptățită curiozitate evoluția celor doi autori. Aceasta, firește, dacă nu cumva revista „Femeia" va deveni mai exigentă pe viitor și, luîndu-și seama, nu va mai publica asemenea versuri, răpindu-ne posibilitatea de a urmări exerciții atît de pline de promisiuni.

VIAȚA UNIUNII SCRIITORILOR

Festival literar Grigore Alexandrescu

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea poetului Grigore Alexandrescu, în ziua de 21 februarie a.c. se va organiza la Casa Scriitorilor un festival literar. Cu acest prilej va conferența tovarășul Paul Cornea, directorul general al Studioului de filme „București". Din opera poetului vor recita actori ai teatrelor noastre.

TELEGRAMĂ

Tovarășului

NAGY ISTVAN

Cu prilejul celei de a 60 aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor din R.P.R. vă felicită din toată inima.

Activitatea dumneavoastră în mișcarea muncitorească din Romînia, rodnica dumneavoastră activitate literară, prin care ați adus o contribuție remarcabilă la dezvoltarea literaturii de limbă maghiară din patria noastră, precum și munca neobosită pe tărîm cultural obștesc constituie o mîndrie pentru frontul nostru literar, pus în slujba desăvîrșirii construirii socialismului și apărării păcii.

Vă rugăm, iubite tovarășe Nagy István, să primiți urările noastre de sănătate, viață lungă, fericire și noi succese în activitatea literară și cea obștească.

În numele conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

Președinte,
MIHAI BENIUC

TELEGRAMA

Tovarășului

HORIA OPRESCU

Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață, conducerea Uniunii Scriitorilor din R.P.R. vă felicită din inimă.

În mijlocul scriitorilor din patria noastră, prin munca însuflețită pe care o desfășurați la Muzeul literaturii române, vă bucurați de stimă, prețuire și dragoste.

La mulți ani.

În numele conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

Președinte,
MIHAI BENIUC

TELEGRAMA

Tovarășului

JAROSLAV IWASKIEWICZ
Președintele
Uniunii Scriitorilor Polonezi
Varșovia

Din partea conducerii Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Romînă vă transmitem un salut cordial cu prilejul celei de a șaptezecea aniversări a zilei dumneavoastră de naștere și a 50 de ani de activitate literară.

Cu acest prilej vă rugăm să primiți sincere felicitări, calde urări de bine și de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea dumneavoastră literară și obștească puse în slujba înfloririi noii literaturi a Poloniei socialiste.

Președintele
Uniunii Scriitorilor din R.P.R.
MIHAI BENIUC

Caleidoscop

În cursul anului 1964, Tudor Arghezi va tipări, la Editura Tineretului, volumul pentru copii „Bună dimineața, primăvară".

La Editura Tineretului se află sub tipar volumul de reportaje „Suceava" de Geo Bogza, romanele „Strada" de Eugen Barbu și „Vara oltenilor" de D. R. Popescu.

Editura pentru literatură va tipări în curînd volumul de versuri al poetului de limbă sîrbă din țara noastră Vladimir Ciocov, în traducerea lui Tudor Măinescu.

„Poeziile populare ale romînilor" editate de Vasile Alecsandri vor apare la Editura pentru literatură, în două volume, sub îngrijirea și cu comentariile lui Gh. Vrabie.

Primul volum cuprinde textele poeziei, iar al doilea variantele, notele critice și bibliografia.

La Editura Tineretului va apare în acest an o ediție revăzută a cărții „Scene din viața lui Shakespeare" de Mihnea Gheorghiu.

Tot la Editura Tineretului se află sub tipar volumul de versuri „Mirnițe" de Cristian Maurer, poet de limbă germană din țara noastră.

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la moartea lui Emil Isac (la 25 martie a.c.), în colecția „Cele mai frumoase poezii" va apare o culegere din versurile poetului, cu o prefață de Ion Brad.

La Oradea se fac intense pregătiri pentru deschiderea, în luna mai, a unui muzeu închinat vieții și activității lui Iosif Vulcan.

Din ultimul număr (4 din 1963) al publicației trimestriale „Revue Roumaine", despindem interesantul articol „Diderot în România" de Valentin Lipatti.

În planul de apariții pe 1964 al Editurii Academiei R.P.R. figurează și lucrările: „Atlasul lingvistic" vol. 1, sub redacția academicianului Iorgu Iordan; Al. Odobescu „Opere" vol. 1, ediție critică îngrijită de acad. Tudor Vianu; V. Alecsandri „Opere" vol. 1, ediție critică îngrijită de G. C. Nicolescu.

O interesantă expoziție s-a deschis recent la Biblioteca Centrală de Stat. Exponatele reprezintă cărți rare din literaturile străine, tipărite de meșteri tipografi din secolul al XVI-lea. Dintre acestea citîm „Sonetti e canzone" de Francesco Petrarca, tipărită de Bernardinus Stagninus, la Veneția, în 1522; „Comedii Plautii", pusă sub teascuri de Seb. Gryphius în 1549, la Lyon; „Avisso dei progressi del principe di Transilvania", tipărită de Luigi Zanetti, în 1595, la Roma.

Biblioteca Centrală de Stat a achiziționat pînă acum aproape 1000 de lucrări din domeniul graficii, semnate de N. Tonitza, Camil Ressu, Jean Al. Steriadi, Ștefan Popescu, Iser, F. Șirato etc.

CRONICA LITERARĂ

REMUS LUCA

ZIUA ÎNTÎLNIRILOR

Mă tem că în volumul acesta puțini cititori vor ajunge pînă la ultima nuvelă „Dimineață de Mai" și ea va rămîne mai departe ignorată. „Cămașa de mire" a fost remarcată atunci cînd a apărut, „Dimineață de Mai" deși e o nuvelă nu mai puțin bună, a trecut aproape neobservată. Primejdia aceasta o pîndește, și acum, pentru că, așezată la sfîrșitul volumului, e precedată de multe pagini cam anodine, dacă nu curat plicticoase. „Cămașa de Mire" contrazicea desfășurarea lentă și egală în care se complăcea cu prea multă cumințenie proza lui Remus Luca. O rafală de violență îl izbea pe cititor din primele pagini, care narau sec cîteva spintecări cu cuțitul. Totul se petrece furtunos, neprevăzut, dar cu o mare autenticitate. În satul Cărpiniș, la o nuntă, vărul mirelui, Ion Chirilă, neplăcîndu-i purtarea unui frate al miresei, Anti Kovacs, fără multă vorbă bagă brișca în el. Intors după trei ani de ocnă, nici n-apucă să intre-n sat că rudele ucisului îi ies înainte și-l hăcuiesc. Șirul acestor răfuieli sîngeroase continuă, smulgîndu-i pe oameni din făgașul vieții lor obișnuite și incredințîndu-i unui soi de destin, care parcă-i așteaptă neîndurător la o anumită cotitură a existenței. Recitită, după atîta vreme de la data cînd a apărut întîia oară, nuvela își păstrează întreaga forță. Peste acțiune suflă un vînt tragic. Cu o viață de om pe conștiință, la rîndul lui, eroul, Ion Chirilă, fiul celui care înfăptuise omorul de la nuntă și pierise ucis lîngă Mureș, iese din temniță în zilele noastre și vine acasă. Satul e colectivizat. Fata pentru care făcuse crima, Marika (tatăl ei Adalbert Kovacs o stilcise în bătaie cînd aflase că s-a încurcat cu băiatul lui Chirilă), s-a măritat și are trei copii. După prologul atît de animat, nuvela intră într-o interesantă analiză psihologică a reacțiilor fostului ocnaș, care încearcă să reia firul întrerupt al vieții sale. Excelent intuit e decalajul de timpuri. Ion Chirilă a rămas la momentul crimei. Înăsprit sufletește, întunecat, îmbătrînit înainte de vreme, el nu realizează totuși că anii cît a stat închis, viața și-a desfășurat cursul. Eroul se încăpățînează dureros să creadă că lucrurile pot fi reluate de acolo de unde au fost lăsate. Cum n-a făcut tot timpul decît să se gîndească la Marika, nu poate înțelege de ce ea nu-și părăsește bărbatul și nu se întoarce la el, devreme ce continuă să-l iubească. Femeia însă, cu obrazul încrețit de riduri, cu trupul împutinat, a trăit efectiv anii scurși, s-a consumat într-o căsnicie acceptată de nevoie, suportată de inerția tradițională și știe că drum înapoi nu mai există. Întreg acest mecanism sufletesc cu efecte torturante, amplificate la erou și de sentimentul că oamenii îi arată îngăduință pentru că așa cere legea, dar în fundul sufletului lor nu-l pot ierta, ci continuă să-l socotească un ucigaș, e reconstituit minuțios nu fără fine intuiții ale fixațiilor psihologice. (Ion Chirilă se vede cu Marika și află de la aceasta că nimic nu mai poate fi refăcut, totuși exclude pur și simplu faptul din conștiință, construiește proiecte de plecare, își aranjează hainele într-o ladă, lăsînd loc și pentru lucrurile ei, nutrind credința că atunci cînd o va întîlni și-i va explica despre ce e vorba nu va întîlni nici o împotrivire; apoi deodată își dă seama, strivit, că discuția avusese loc și ajunsese la rezultatul exact contrariu). Autorul tratează tema sobru, nelăsîndu-se furat de momentele dostoievskiene. Ajuns acasă, eroul cade în genunchi și-i sărută maică-sii mîna. Nimic nu e exagerat și scena are gravitatea cuvenită. La fel de pătrunzător sînt urmărite reacțiile prin care personajul central își regăsește treptat un început de echilibru moral în noua ambianță socială din sat. Modul cum țăranul din Ion Chirilă se retrezește smulgîndu-se din hățișul gîndurilor negre, atunci cînd simte coasa în mînă și respectul colectivității pentru munca lui, e înfățișat iarăși fără ostentație, cu o discretă și, de aceea poate, atît de convingătoare subliniere a factorilor transformatori din jur.

„Dimineață de Mai", rămînînd o narațiune calmă, cu o desfășurare molcomă și cu un subiect, dacă vreți, cît se poate de idilic, nu e mai puțin o nuvelă bună. Toată istorisirea se învîrtește în jurul sărbătoririi Mariei Cindea, eroina, o femeie bătrînă care la începutul nuvelei, cu picioarele umflate de reumatism, stă în poarta casei ei, pe un scăunel pliant și privește strada. Autorul are însă ideea interesantă de a face sub această formă elogiul eroismului anonim. Maria Cindea e, cum spune frizerul Boier, „o adevărată mamă a clasei muncitoare". Femeie simplă, nu prea știutoare de carte, ea n-a făcut toată viața altceva, decît să-și vadă de casă. Nuvela izbutește să arate că aceasta a fost o parte a bătăliei de clasă, într-o familie proletară. Intuiția e originală și nu lipsită de profunzime. Maria Cindea stă la poarta casei, vecinii trec, o salută respectuos, se opresc, o întreabă de sănătate sau îi spun cîteva vorbe amicale; ea își amintește fragmente de existență, întîmplări cu oamenii care trec și pe care-i cunoaște de cînd lumea, de cînd era tînără și s-a mutat aici, în acest cartier mărginaș locuit aproape exclusiv de lucrători la C.F.R., la fabrica de mobile sau de zahăr din tîrg. Istoria familiei e o frîntură din viața clasei muncitoare. Bărbatul ei, Ion Cindea, acum deputat în Sfatul Popular, a fost un vechi luptător socialist, activist sindical, soldat în gărzile roșii ale Comunei maghiare, a avut o clipă de șovăială, s-a îndepărtat de mișcarea revoluționară, dar apoi a căutat să-și repare greșeala sprijinindu-i pe comuniști cum s-a priceput. Feciorii săi, deveniți pe rînd ilegaliști, au intrat în bătălia de clasă cu mai multă decizie decît tatăl lor. Casa din Strada Cîmpului nr. 14 a fost folosită adesea ca locuință conspirativă. Maria Cindea își amintește toate acestea, anii cînd l-a cunoscut pe Ion, cînd au venit primii copii, scurtele bucurii și șirul necazurilor, descinderile, perchezițiile, arestările, spaimele pentru bărbat, pe urmă pentru băieți, reacțiile vecinilor, supărarea ei pe Vidrășan, comunistul, care i-a împins pe rînd copiii în politică și totodată simpatia secretă cu care l-a privit mereu pe acest bărbat hotărît și curajos. Paralel, familia, prietenii, strada întreagă se pregătește să-i facă o manifestație de afecțiune. Vecinii îi cîntă seara o serenadă la geam, Cizmarul Kopandi îi aduce niște ghete lucrate cu mîna lui dintr-o piele specială aleasă pentru picioarele ei bolnave. Tinerețul îi oferă un coș mare de flori. Frizerul Boier politizează serbarea. Atmosfera idilică e de astă dată nimerită, fiindcă gîndurile tuturor se îndreaptă pînă la urmă către eroină cu o adîncă recunoștință și o mare tandrețe. Obiectul nuvelei înseși nu e altul: să aducă un omagiu afectuos acelor neveste și mame de muncitori, femei simple, care tăcute, modeste, neștiute și-au asumat în anii grei o parte nu neînsemnată a bătăliei pe viață și pe moarte, au alcătuit corpul de manutanță al luptei proletare. Nuvela, scrisă cu umor, atinge undeva o notă gravă și tonul sărbătoresc de la sfîrșit îl se potrivește. Descripția mediului muncitoresc din micul orășel ardelenesc și din cartierul cu case vechi încă patriarhale ca aspect, cu tufe de liliac peste garduri, cu salcîmi de-a lungul trotuarelor, e făcută fără greș, autorul are simțul compoziției și pictează excelente tablouri de gen. Cu mai puține pretenții, Tîrgul surprinde o situație comică creată de noile relații sociale în viața satului. Părinții continuă să pună la cale căsătorii din interes, în timp ce copiii își urmează, fără să se sinchisească prea mult de aceste proiecte, glasul inimii. Păcat că autorul nu speculează îndeajuns ironia situației, făcînd să lunece complet planurile de existență diferită ale bătrînilor și tinerilor. Încrucișătura urmărește ecoul transformărilor mentalității țărănești în raporturile conjugale. Divergențele din familia Sărmășan sînt prezentate cu destulă autenticitate. Semnificația lor nu trece însă de o anumită reprezentare cam convențională a felului cum are loc în sufletul țăranului învingerea simțului de proprietar individual.

Atitea pagini, cele din lunga nuvelă care deschide volumul, „Ziua întîlnirilor", cele care alcătuiesc ciclul intitulat „Trei scrisori" („Răspunderea", „Minciuna", „Timpul") capătă un aer vestod din cauza ideisticii sărace. Remus Luca e un prozator format, stăpîn pe mijloacele sale. Face, cred, greșeala să creadă că și din subiecte foarte banale se pot scoate nuvele solide, totul rezumîndu-se la felul cum sînt înfățișate. Aceasta e și adevărat pînă la un anumit punct, pentru că existențele plate ajung să devie interesante în opera marilor prozatori cînd o idee artistică originală dă întîmplărilor comune o semnificație omenească adîncă. Practic, în cazurile respective, banalitatea e numai aparentă, îndărătul ei ascunzîndu-se întotdeauna o descoperire în ordine socială sau morală. Nu previzibilitatea totală a acțiunii în „Ziua întîlnirilor" doboară narațiunea. (O femeie tînără, fără ocupație, căsătorită cu un bărbat mai bătrîn ca ea, transformată în bibelou de lux, se plictisește, are sentimentul ratării, își amintește cu nostalgie de vremea cînd studia la Conservator și visa să ajungă pianistă; niște vecini îi cer să se ocupe de educația muzicală a băiatului lor; întrînd într-un magazin universal descoperă că directoarea e o fostă prietenă a sa, care s-a realizat muncind: ghicim că pianul îi va retrezi gustul pentru artă, că va părăsi rolul umilitor de întreținută și se va muta la amica energică spre a-și reface viața, ceea ce se și întîmplă). Descurajantă e psihologia protagoniștilor, lipsită de orice notă mai interesantă. Ca observație nouă în ordine umană vrea să comunice autorul? Ce relevă faptele înfățișate, procesele sufletești ale eroinei? Că o existență plată, mic-burgheză, cu jocuri de remi, probe la croitoreasă și petreceri zgomotoase, chiar cînd presupune buna stare nu poate mulțumi un suflet sensibil? Aceasta știe toată lumea și nu sînt necesare o sută de pagini spre a o demonstra. Pledoaria pentru valorile vieții consacrate muncii rămîne vană atîta vreme cît nu există nici o dilemă. Eroina e cumva atrasă de lux? Nu! Îi place mediul petrecăreț și ușuratic? Deloc, la reuniunile mondene se plictisește cumplit. Atunci, măcar își iubește soțul, care o trage împotriva voinței ei într-o astfel de existență? Nici în direcția aceasta nu există nici o problemă. Bărbatul e un trist imbecil, care umblă tot timpul prin țară ca să facă rost de bani (se ocupă cu colectări) și apare din cînd în cînd, spunîndu-i-: „Oli scumpă", sau „Oli dulce" — „Mmmm! Ce mumoasă-i fetița noastră...! Nimeni nu-i mai mumoasă ca ea" — și inspirîndu-i repulsie. Cum pe eroină n-are cine s-o rețină, era firesc să plece de la început, povestea cu pianul și cu întîlnirea fostei amice dovedindu-se superfluă și implicit întreaga „dezbatere morală", pe care e clădită nuvela. Un lucru asemănător se întîmplă și în cele „Trei scrisori". Și aici, se creează niște false dileme etice. Virtual, ele ar putea să existe în chiar cazurile prezentate, dar autorul evită orice complicație și simplifică pînă într-atît lucrurile, încît însuși rostul relatării cazului dispare. În „Timpul" eroul se poartă cum nu se poate mai egoist cu soția sa, o fire capabilă de mari dăruiri și foarte mîndră. Femeia lucrează cu acul pentru ca bărbatul, muncitor, să ajungă inginer. Pasionat apoi de meseria sa, acesta o neglijează, nu împarte cu ea nici o fărîmă din timpul său. Obișnuit numai să ia, se trezește prea tîrziu, cînd femeia descurajată de o asemenea comportare l-a părăsit. Problema morală nu era neinteresantă, dacă o autentică pasiune pentru tehnică s-ar fi opus inconștient disponibilităților afective conjugale, dacă eroul și-ar fi iubit sincer și serios soția și ar fi pierdut-o printr-o ciudată formă de insensibilizare, de distragere a atenției. Dar aceasta cerea tocmai o îndreptare în cazul comun (distrugerea unei căsnicii din cauza egoismului masculin) către ineditul psihologic, către o situație nu foarte limpede, care implică tocmai pentru a fi definită disociații foarte fine, reflecții asupra naturii omenești. Autorul evită însă astfel de tentații și, ca să nu existe nici o îndoială asupra răspunderilor, îl face pe erou să-și înșele nevasta. Ba îi mai pune în cîrcă la urmă o altă serie de păcate suplimentare. Egoistul se ducea și la meciuri duminica, lăsîndu-și nevasta singură acasă. Pînă și în noaptea de Revelion a părăsit-o, pentru a nu scăpa o vînătoare de lupi. Totul se prăbușește în trivialitate. La nivelul acesta nu mai e nimic de analizat decît, poate, cum a răbdat atîta o femeie demnă și sensibilă. În „Răspunderea" se schițează o demonstrație a solidității căsniciei bazate nu pe iubire ci pe simă. Aici, o idee nu lipsește, dar articulațiile ei debile și obișnuitele simplificări o împing la marginea confuziei. Înșelat de o femeie interesată care i-a plăcut foarte mult, eroul seduce pe o alta la care nu ține. Apoi o ia în căsătorie pentru că se convinge că-l iubește enorm și nu-l cere nimic. În loc de întinderea imperiului rațiunii asupra sentimentelor, cazul mai degrabă ilustrează o complacere egoistă a bărbatului într-o situație privilegiată. Sigur însă, că o astfel de căsnicie nu exprimă triumful eticii comuniste. Pentru că, pe ce demnitate omenească se bazează dragostea unei femei, care bănuiește, dacă nu chiar știe, că nu e iubită și se mulțumește cu o pomană sentimentală? Și de ce stimă poate fi vorba, acolo unde ea izvorăște din constatarea bărbatului că a întîlnit o devoțiune oarbă și resignată? „Minciuna" prezintă mai mult interes, printr-un caz de gelozie retroactivă și apoi de reciprocă reînțelegere pe măsură ce doi oameni se iubesc mai mult. Pare însă puțin credibilă forma strict etică pe care o ia suferința eroului, chinuit nu de gîndul că femeia iubită s-a dat altuia, ci doar că l-a mințit. Cu o astfel de reprezentare a vieții erotice, autorul ține încă la Brătescu-Voinești. Cam vetustă e și manier[illegible] convențională a confesiunii. (Scrisorile către amici, compuse teribil de „literar", însoțite de alte misive „găsite" spre a da și deznodămîntul sub formă epistolară ca în „Timpul", aceasta după „Patul lui Procust" și „O moarte care nu dovedește nimic"!). Intenția autorului de a supune unui examen critic, în lumina eticii socialiste, diversele accidente pe care le pot cunoaște relațiile conjugale nu e rea de loc. Remus Luca nu greșește cînd caută în această zonă subiecte de actualitate, forme elocvente ale luptei dintre vechi și nou. Fără o gîndire curajoasă, care să dea la o parte cu decizie locurile comune, o astfel de explorare rodnică n-are însă cum începe.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

NECUNOSCUTUL

NUVELĂ DE PETRU VINTILĂ

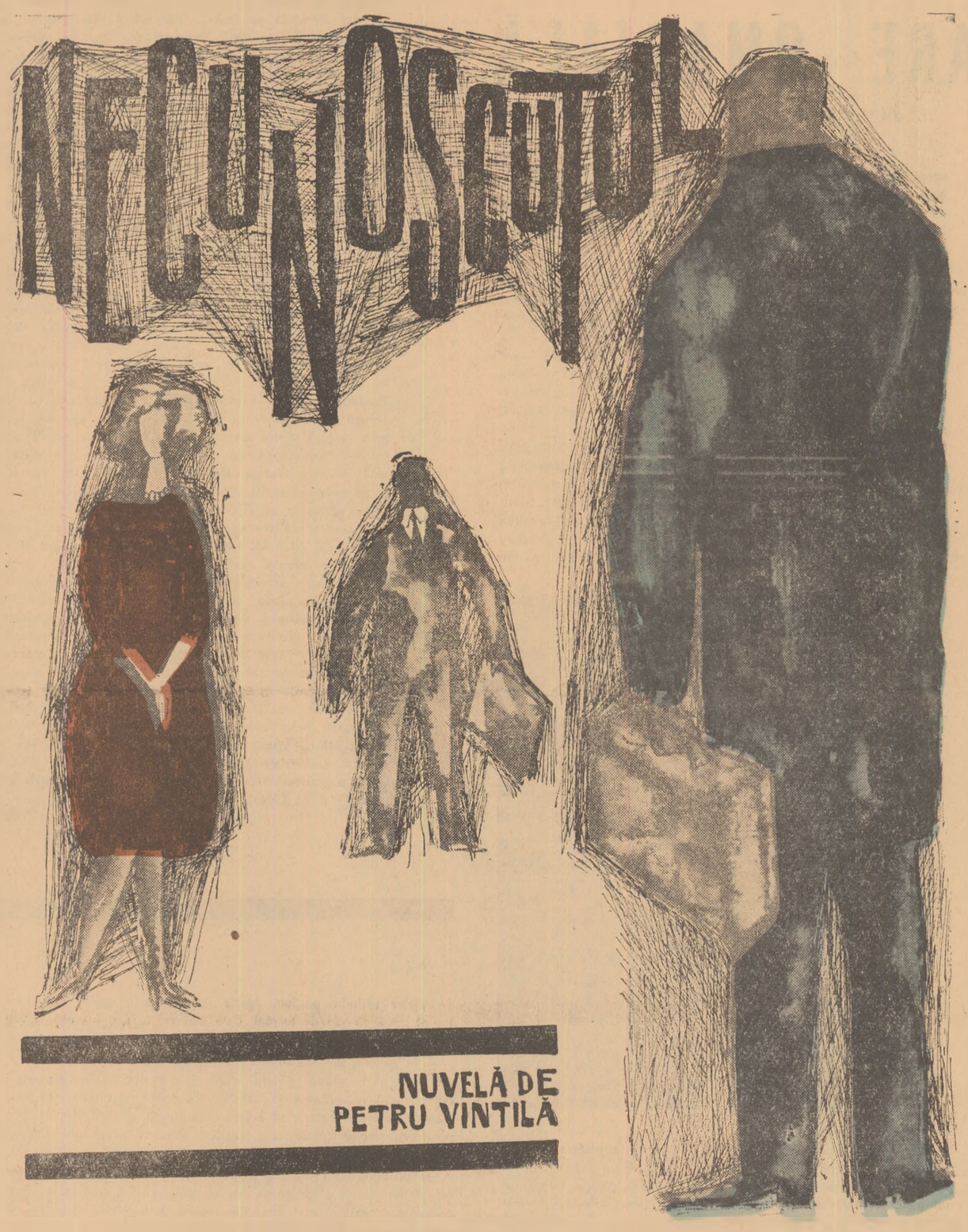

Desen de RADU GEORGESCU

Călătorii care vin la Caransebeș, pot vedea și astăzi pe strada Gării, nu departe de cantonul C.F.R. o căsuță veche, din soiul acela atît de obișnuit în localitățile provinciale, menită să adăpostească în ea o singură familie. Spoită într-o culoare cenușie, casa aceasta veche pare să fi avut la început o înfățișare mai deschisă și veselă, dar trenurile marfare și cursele muncitorești care urcă de ani îndelungați spre localitățile industriale din Valea Bistrei și spre Poarta de fier a Transilvaniei, umplu de cîteva ori pe zi strada aceasta mărginașă cu valuri și nouri de fum gros. Fumul plutește ore întregi printre case, întunecîndu-le, adăugîndu-le mereu cîte un strat nou de funingine și zgură.

Aci a locuit pînă în anii trecuți, profesorul Sever Vanciu de la liceul „Traian Doda" din oraș. Era profesor de filosofie. În perioada despre care vorbim, în anul 1933, acest om de o vastă și solidă cultură își petrecea timpul într-un studiu prelungit și discret, fie în biblioteca liceului, fie între cărțile de-acasă. Nu avea prieteni și nu-i intra nimeni în casă. Nu se ducea în casele altora și colegii săi se uitau la el cu o nespusă compasiune, ca și cum viața lui de om singuratic ar fi fost penitența unor vechi și grele păcate.

Cine ar fi crezut că în casa acestui anonim și modest profesor de filosofie, pierdut într-un oraș de provincie, viața pregătea pe încetul și fără ostentație una din acele drame și ciocniri pe care îi place adeseori să le scoată la lumină tocmai acolo unde s-ar părea că domnesc culorile cenușii, liniștea meschină și întîmplările fără însemnătate ?

Era în ajunul anului 1933. Se anunțase prin afișe scrise de mînă, că urma să aibă loc în seara zilei de 31 decembrie în „Saloanele restaurantului **Pomul verde**, tradiționalul revelion al garnizoanei din loc." și în bună măsură acest eveniment alcătuia punctul de atracție al întregului oraș. Chiar și în casa profesorului Sever Vanciu era, în legătură cu acest eveniment, o agitație care contrasta într-un fel ciudat cu știutele liniști ale ei. Era o domnișoară în această casă și ea trebuia în sfîrșit scoasă în lume, într-un anumit fel de lume, în lumea bună a orășelului în care bunul gust și tonul îl dădeau diaconii și profesorii seminarului teologic, sublocotenenții regimentului 96 infanterie și al batalionului 11 vînători de munte, numeroși avocați și profesorii de liceu, apoi negustorii și funcționarii celor cîteva instituții locale : primăria, tribunalul, parchetul și pretura.

Sever Vanciu avea două fete : pe Stela, studentă la Academia de Belle-Arte din București și pe Nora, care stătea acasă, cu toate că visul ei era să studieze, la conservator, pianul. Chiar urmase cursurile conservatorului din Capitală, un an de zile, dar renunțase cu acea dragoste tăcută, puternică și neșovăitoare pe care deseori și-o arată unii frați între ei, lăsînd ca din conștiința sacrificiului lor să se vadă nu durerea, ci tristețea discretă a împăcării cu soarta. Nora era pe atunci o fată bătrînă, avea douăzei și șapte de ani, vîrstă la care provincialele nemăritate s-ar fi rușinat să mai îmbrace o rochie albă de mireasă, socotind că au îmbătrînit fără să le surîdă norocul. Stela avea nouăsprezece ani atunci și ea știa că, dacă stă la București învățînd pictura și istoria artelor, acest lucru se datorește în primul rînd Norei, renunțării ei la studiu. Din această cauză scrisorile Stelei trimise de la București erau de fapt niște lungi și amănunțite descrieri ale vieții muzicale din Capitală :

Scumpa mea Nora,

Sînt dezolată că nu poți fi și tu lîngă mine. Aseară am fost la concertul Filarmonicii. S-a dat Beethoven : Sonata Kreutzer, Appassionata și în primă audiție Sonata nr. 12 cu un turburător și dramatic marș funebru care m-a făcut să plîng apoi, acasă, cu hohote. Azi dimineață, aflîndu-mă încă sub impresia copleșitoare a concertului din ajun, am ieșit în oraș și am cutreierat toate anticările cu gîndul să găsesc ceva partituri pentru pian. Am avut noroc. Am găsit la un anticar din pasajul Villagros : Sonata 21 (Aurora-Waldstein), Sonata 29 (Hammerklavier) și un album tipărit în 1885 la Viena, cuprinzînd : Fericirea prieteniei, Sărutul, cele șase cîntece închinate Iubitei îndepărtate (Jeitteles), Speranța (Tigde) și Adelaida (Matisson). Le-am împachetat și ți le-am expediat chiar azi. Sper că în clipa cînd vei citi această scrisoare vei fi primit și pachetul de mai sus. Îmi închipui că acum vei sta seri întregi la pian și mă bucur că pot să-ți produc măcar în acest fel o bucurie pe care tu o meriți cu prisosință. Ca să-ți pot cumpăra partiturile, a trebuit să renunț la culori. Găsisem undeva o groază de tuburi „Le franc", dar am socotit că eu pot aștepta zile mai bune. Iartă-mă că-ți scriu acest lucru dar știu că oricîte sacrificii voi face, nu pot niciodată să te răsplătesc pentru tot ceea ce tu ai făcut pentru mine, scumpa mea surioară și prietenă...

Profesorul Vanciu părea foarte obosit. Îl extenuase într-atîta mediocritatea vieții pe care-o trăia, încît de multă vreme, de la primele fire cărunte ivite la tîmple, el se considera definitiv și iremediabil condamnat la ratare. Tot ceea ce alcătuia ființa sa părea extras din zona cea mai adîncă a mizeriei sufletești și fizice : apatia, indiferența, rigiditatea cu care își îndeplinea orariul de mic profesor provincial, gravitatea plictisită cu care număra și împărțea salariul său lunar, ca și umilința cu care spunea uneori, ridicînd brațele sale osoase : „Cu toate eforturile ministerului de finanțe de a ne ucide rapid, continuăm să trăim, să respirăm și să ne gîndim la inutilitatea evidentă a vieții". Era un sens tragic în aceste vorbe, dar profesorul le rostea ca un actor care, îmbrăcînd haina eroului său, rămînea totuși cu personalitatea sa, pe care n-o atinge nicidecum destinul tragic al personajului învățat pe de rost. De altminteri el însuși părea foarte plictisit să-și închipuie că mai putea ieși din această ceață în care mergea de-o viață de om. Hainele demodate, lustruite la piepți și la mîneci, pantalonii lustruiți în spate, pantofii cîrpiți, căputați și trecuți prin reparații fără șir, pelerina lui neagră ca de vechi judecător de ocol, sau de factor poștal, toate contribuiau să-i facă și mai pregnant portretul său de om pe care l-au răpus definitiv micile și extenuantele mizerii ale vieții.

„De ce n-ai încercat să faci politică ? să te lipești de-un partid ?" — îl întrebase o dată un avocat, cunoscut de-al său, nu atît iritat de a-l vedea înfundat pînă la gît în lipsuri, cît dornic de a-l vedea înscris în partidul pe care-l reprezenta cu înfumurare în oraș. Sever Vanciu ar fi putut să-i răspundă că pentru politica la care era invitat să participe trebuia să se fi născut hoț, dar se mulțumi să ridice din umeri și să se depărteze grabnic ca de un loc primejdios și pestilențial.

Acum îl scosese din sărite hîrtia oficială pe care tocmai o primise la liceu și pentru care i se ceruse semnătură de luare la cunoștință. Era un plic galben, oficios, cu antetul „Serviciului Personal" al Ministerului Educației Naționale. Încă trei profesori primiseră cu cîteva săptămîni în urmă plicuri asemănătoare și cei trei colegi sufocați de emoție și durere, de o scîrbă fără seamăn ca și de-o îngrozitoare neliniște, aflară că erau trecuți pînă la noi ordine, în cadrul disponibil. Era o expresie la modă atunci, erau trei cuvinte care căpătaseră sonoritatea urîtă și implacabilă a ghilotinei și ele, vînturate de ziarele vremii, alergau de-a lungul și de-a latul țării. „Curba de sacrificiu" era ca un viscol care trecea prin birourile cu impiegați, printre mesele din cancelariile profesorilor de liceu, prin sălile reci ale școlilor primare, prin atelierele și depourile căilor ferate și prin halele marilor fabrici. Palele acestui viscol îl izbiră peste ochii săi obosiți și pe profesorul Vanciu. Plicul era la el în buzunar ; soția sa și Nora nu apucase încă să citească pe obrajii săi scofîlciți adevărul tristeții copleșitoare care îi adîncise în cîteva ceasuri, ca pe o rană, cuta verticală dintre sprîncene. De dimineață, în cancelaria profesorilor, amenințase cu pumnii crispați că va merge cu memoriul și contestația pînă la „domnul ministru", ba chiar pînă la „Majestatea sa", dar îndată după aceea se rușinase, înțelegînd că reacțiile sale erau de-o evidentă inutilitate.

În perioada aceea, parcă presimțind nenorocirile ulterioare, în urma unor discrete conciliabule cu soția sa, apoi în urma unei convorbiri neașteptat de liniștite cu Nora, Sever luase o hotărîre grea și penibilă pe care numai disperarea o putea scuza. Avea obiceiul să citească ziarul „Universul", curiozitatea sa provincială fiind atrasă în special de „Mica publicitate" și de anunțurile mortuare. Astfel îi venise ideea, de care se îngrozise el însuși la început, de a trimite — avînd-o în vedere pe Nora — un anunț la „cereri în căsătorie". Ca să nu se afle acest lucru în oraș, se gîndise să dea nu adresa și numele adevărat, ci un număr de căsuță poștală.

Nora avea ceea ce se cheamă simțul realității și conștiința lipsei de orizont în care trăia. Nu semăna nici pe departe cu acele fete sărace de provincie care visau serenade și plimbări romantice pe aleile parcului, duminica, în sunetele valsurilor vieneze cîntate de muzica militară. Nu avea nici măcar clasicul caiet cu „souvenir" și nici nu visa, în nopțile de vară, să-i vină pe fereastră un luceafăr cu mustăți a la Clark Gable care s-o răpească și s-o ducă dacă nu la Hollywood, măcar la Tîrgoviște sau la București. Își închipuia însă, fără să greșească prea mult, că ființa ei constituia un mare semn de întrebare, o sursă de neîncetată neliniște în casă, pentru că îmbătrînea fără a se mărita, și pentru că viața ei se irosea vizibil, fără nici o perspectivă. Așa că atunci cînd tatăl ei îi împărtăși ideea unui anunț de căsătorie, ea primi acest lucru nu cu speranța că soarta oarbă îi va aduce în prag un Adonis tînăr și bogat, ci cu conștiința că, pentru liniștea casei și a familiei, îi este dat să facă și acest sacrificiu.

— Da, spusese ea fără lacrimi și scandal, sînt de acord să trimitem un anunț.

Tatăl ei trecu în grabă la redactarea textului ca și cum s-ar fi temut că Nora se va răsgîndi. Numără singur, închis în birou, de zeci de ori cuvintele anunțului, parc-ar fi fost vorba de o telegramă costisitoare, suprimă cîteva cuvinte care i se păruseră a fi de prisos, și înainte de a se duce cu scrisoarea recomandată expres la oficiul poștal, îi arătă Norei textul următor : „Domnișoară 27 ani, frumoasă, agreabilă, cultă, cunoscînd bucătăria și planul, din familie de intelectuali, dorește cunoștința unui domn bine situat, indiferent vîrsta".

Nora citi cu secretă groază și perplexitate acest text, dar nu îndrăzni să ceară tatălui ei nici o rectificare. Era ca și cum o pasăre albă și singuratică s-ar fi trezit pe neașteptate în fața unui lynx vorace.

— Ce zici ? o întrebă tatăl ei.

— E bun, răspunse ea fără să aducă vreo obiecție.

În aceeași zi, scrisoarea pornea spre redacția ziarului „Universul". Trecuseră cîteva săptămîni, anunțul apăruse în două numere consecutive ale „Universului", dar la „Căsuța poștală" nr. 12 de la Oficiul Caransebeș nu veni multă vreme nici un răspuns. Între timp, Sever Vanciu primise înștiințarea privind trecerea sa în „cadrul disponibil", iar greutățile materiale, și așa greu de suportat, sporiră în proporții amenințătoare. În modesta casă de pe Strada Gării tonurile întunecate își lărgiră ușor paleta lor tristă și descurajantă. Trecuse fără nimic deosebit și revelionul „garnizoanei din loc." și căzură cîteva zile de-a rîndul, la sfîrșitul lunii ianuarie 1933, zăpezi mari care făcură ca orașul să capete dintr-odată o înfățișare pitorească, de basm nordic. Ziarele începură să scrie despre venirea în Germania la putere a hitleriștilor. Apoi despre mișcările greviste ale muncitorilor feroviari de la Atelierele Grivița. Într-una din acele zile sumbre cu viscole și geruri, primiră în sfîrșit o scrisoare pusă într-un plic galben, oficios, care purta acest antet deosebit de promițător : „Fabrica Românească de becuri Tungsram. Societate Anonimă Română", Un necunoscut trimitea această scrisoare, care suna ca o ofertă comercială :

Stimată domnișoară,

În posesia anunțului dvs. publicat în ziarul „Universul" din 5-01-1933, conștiința m-a îndemnat să vă scriu : sînt în vîrstă de patruzeci de ani, absolvent al Academiei Comerciale din Brașov și sînt angajat în calitate de comis-voiajor la „Fabrica Românească de becuri Tungsram" cu un salariu brutto lunar de 8.495 lei, plus 10% din cifra de afaceri și comenzi realizate. Doresc de asemeni cunoștința dvs. și în ziua de 12 februarie crt. avînd drum spre Timișoara, voi întrerupe pentru 24 ore călătoria la Caransebeș pentru a vă cunoaște personal. Pentru aceasta, dacă bineînțeles propunerea mea este în totul convenabilă și pentru dvs., vă rog să-mi transmiteți adresa și numele dvs. pe adresa următoare : Jean Adamescu, București VII, str. Miron Costin 10 ap. I. Bineînțeles solicit acest lucru sub discreție totală și în condițiile cînd vă mențineți oferta publicată în ziarul susmențional.

Cu deosebită considerațiune,
Jean Adamescu

Nora avu în prima clipă impresia unei subite prăbușiri în gol. Dar nu zise nimic și tatăl ei trimise adresa și numele Norei la locul indicat.

În ziua hotărîtă casa profesorului de filozofie Sever Vanciu căpătă, cu prețul unor simțitoare sacrificii bănești, înfățișarea aceea de mică și dulce sărbătoare, impresie la care contribuiau o mulțime de amănunte domestice : aroma de vanilie a prăjiturilor de casă, a cozonacilor cu stafide, la care se adăuga imaginea odăilor măturate, spălate, ceruite și împodobite cu flori și a sufrageriei aranjate cu dichis pentru primirea unui oaspete de la care așteptau răscrucea atît de mult rîvnită în viața Norei, fără ca domnul Jean Adamescu să fi venit. Îl așteptaseră, dar amiaza trecu și ziua mică, de iarnă, se întunecă repede.

Cei din casă mîncară tîrziu, către amurg, într-o tăcere agravată de așteptare.

Nora se ridică de la masă și trecu repede în camera ei, cu o fluturare tristă de rochie în cadra ușii. Apoi a rămas acolo, în întunericul care sporea o dată cu lăsarea serii. Afară începuse iar să ningă și, în două sau trei rînduri, răsunară pe vechea uliță clopoței cîtorva sănii rare ce veneau sau se duceau spre gară. Mama Norei intră în camera ei să-i spună cu un ton vinovat, că îi pare rău de toată întorsătura aceea neașteptată a lucrurilor. Nora o ascultă, dar nu spuse nimic. Ei nu-i părea nici bine, nici rău, simțea doar că îi este peste puteri să înțeleagă lucrurile întîmplate și că ar fi vrut doar ca totul să fi fost o amintire foarte depărtată și străină. Apoi veni ceasul cînd și așezară din nou la masă cu aerul unor oameni care își manifestă într-o așteptare încăpățînată și prelungită ultimul lor fir de speranță.

Nu era momentul cel mai potrivit pentru acele manifestări de morală și educație familiară pe care le fac deseori părinții în orice împrejurare, cu o suficiență atotștiutoare și jignitoare fără intenție, totuși tatăl Norei, împotriva caracterului său, începu a-și dăscăli fata :

— Mă întreb, Nora, uite stau și mă întreb, prin ce anume calități vrei tu să atragi un bărbat ? La revelion n-ai vrut să dansezi aproape cu nimeni. Tu nu ai o prietenă în tovărășia căreia să ieși pe Corso, să mergi la un film, ori la un „jour". Cînd ți s-a făcut odată de mult, o serenadă, n-ai aprins de trei ori lumina electrică în semn că ai ascultat serenada și că le mulțumești băieților pentru ea. Tu nu ai un caiet cu suveniruri și nu ai un „oracol" ca toate celelalte domnișoare.

La morala tatălui se adause intervenția mamei, care, pe un ton mai calm, dar cu aceeași neliniște abia mascată, spuse :

— De ce l-ai refuzat pe domnul teolog Rădulescu ?

Nora găsi în sfîrșit un sprijin material pentru a obiecta :

— L-am ascultat în modul cel mai atent cu putință, chiar binevoitoare, dar el îmi spunea de-o moară cu valțuri, de-un alambic de țuică, de-un grajd cu zece vaci, de niște nectare de pămînt... Părea să fie un negustor.

— Ai fi trăit minunat, spuse mama Norei cu nostalgia raiului pierdut.

Părinții o lăsară în pace, discuția părîndu-le a fi, prin repetiție și durată, de o evidentă inutilitate. Mama Norei începu să ridice farfuriile și tacîmurile de pe masă, iar tatăl ei, cu „Universul" despăturit în față, ca un cearceaf fosnitor, trecu în bibliotecă să citească în liniște.

În clipa aceea se auzi scîrțîind poarta de la stradă, răsunară pași grăbiți și cineva bătu la ușă. Înghețară cu privirile ațintite spre ușa care, deschizîndu-se, lăsă a se vedea în pragul ei un bărbat cu o valiză în mînă. Acesta părea să fie foarte surescitat, ca și cînd era bolnav sau obosit de-un efort neașteptat.

Mama Norei își închipui că venise în sfîrșit domnul Adamescu și obrazul ei posomorît pînă atunci se destinse subit, luminîndu-se. În aceeași clipă o strigă pe Nora care abia intrase în camera ei, apoi îl strigă pe Sever și în sfîrșit se adresă străinului care continua să stea cu spatele lipit de ușa închisă :

— Dar vă rugăm, domnule Adamescu, vă rugăm să poftiți în casă.

Străinul nu spuse nimic. Părea că ține ușa cu spatele său puternic, ca să n-o poată deschide sau împinge cineva din afară. Acum veni și Nora, dar ea nu intră în cameră, ci se opri în pragul ușii, la cinci sau șase metri departe de străin, cu ochii împăienjeniți de curiozitate, plăcere și rușine. Din birou veni și Sever, cu ziarul fosnind, în timp ce se căznea să-l împăturească. Simțindu-i apropierea și căpătînd în acest fel curajul care-i lipsea, soția lui Sever se adresă din nou străinului :

— V-am așteptat toată ziua. Credeam că nu veți mai veni, din motiv că ați contramandat călătoria la Timișoara.

Glasul ei avea un ton decis, ca și cum vroia să arate că toată neliniștea și toate gîndurile ce și le făcuse în cursul zilei în legătură cu sosirea lui acolo intraseră în domeniul trecutului și din clipa aceea înainte nu mai conta decît faptul că el sosise și că ei îl așteptaseră. În clipa următoare se adresă Norei pe care o observă că stă în prag ca o căzută din lună :

— Nora, de ce stai așa ? Nu vezi, Nora ? A venit domnul Adamescu.

Sever își găsi cel dintîi liniștea necesară și preluă onorurile gazdei :

— Vasăzică totuși ați venit pînă la urmă ! Ce plăcere ne faceți domnule Adamescu, nici nu vă puteți închipui.

Din casă răsună ca un ecou glasul soției :

— V-am așteptat și la masa de prînz...

Ea începuse a pune tacîmuri curate pe masa din sufragerie, ajutată de Nora. Acela pe care ei îl numeau binevoitor și cu atîta simpatie „Adamescu" făcea evident parte din categoria oamenilor cărora nu le place să flecărească și nici să repete infinite formule de politcțe. Avea o gravitate care-i plăcu profesorului din primul moment, și dacă n-ar fi fost acel aer de tensiune și de tăcută disperare pe care profesorul îl remarcă, punîndu-l însă pe seama emoției prin care el însuși trecea, totul ar fi fost în regulă.

— Ați călătorit greu ? întrebă profesorul Sever Vanciu, în vreme ce soția sa îl privea pe oaspete cu acel ochi matern, dar nu îndeajuns de pătrunzător, pe care mamele întristate de îndelungata îngrijorare cu privire la destinul fetelor lor îmbătrînite prematur, îl au în fața unui bărbat în care văd un viitor ginere. „Nu e de fel urît — își spuse ea — și pare să fie la prima vedere un om timid și foarte cumsecade". Nora era încă sub impresia primei clipe. Tăcea și nu îndrăznea să-și ridice privirea de pe fața albă de masă, supusă, dar și umilită de situația în care un om cu totul străin pînă atunci venea s-o vadă, s-o cîntărească din ochi, s-o evalueze și să spună pînă la urmă : „Da, îmi convine, cunoștința cu duduia" sau „Vă rog să mă scuzați, dar nu vă pot da acum un răspuns precis. Lăsați-mă să mă mai gîndesc, și posibil că am să vă scriu ce-am hotărît".

Se așezară la masă. Bărbatul acela începu să mănînce într-o stare de perplexitate pe care, chiar dacă gazdele o observară, o puseră pe seama aceluiași sentiment stînjenitor încercat și de ei. La un moment dat profesorul îi spuse :

— V-am fi trimis și o fotografie a fetei noastre, dar înțelegeți și dumneavoastră situația noastră ca părinți, eu sînt profesor aici în oraș...

— Da...

Atunci interveni soția profesorului :

— Poate că nu e ce-ați crezut... Sîntem o familie care trăim destul de modest. Vremurile de azi sînt foarte grele...

— Aveți dreptate, zise bărbatul pe un ton foarte posomorît.

După cină, soția profesorului prepară cafele turcești. Discuția lîncezea și pe încetul chiar și Sever deveni posomorît, închipuindu-și că Nora nu plăcuse din prima clipă domnului Adamescu.

Mama Norei crezu că oaspetele se simte prost din pricina prezenței lor și, după o rapidă înțelegere din priviri cu Sever, spuse pe un ton plin de o mare bunăvoință :

— Dacă doriți să mergeți la cinematograf cu Nora... Nu vreau să vă simțiți nu știu cum din cauza noastră.

Oaspetele refuză ideea plecării la film, cu o imperceptibilă tresărire a umerilor. „Poate că e obosit domnul Adamescu de pe drum" — spuse profesorul și toți el, bucuros de idee, adăugă o nouă variantă : „Atunci plecăm noi, iar dumneavoastră rămîneți acasă. Noi și așa aveam două bilete la film. Dumneavoastră stați aici și discutați". Ar mai fi vrut să spună că toți ai casei îi acordă un credit moral fără rezerve și că, date fiind condițiile cunoștinței, împrejurările neobișnuite în care ca a avut loc, ei înțeleg să ignore toate celelalte idei și prejudecăți.

Părinții Norei plecară. Nora știa că ei n-aveau nici un bilet la film, iar bărbatul, în aceeași stare de perplexitate, era uimit în tăcere de tot ce se petrecea în casa accea. După plecarea părinților ei, Nora îi spuse :

— De fapt, poate ați observat și dumneavoastră, părinții mei n-aveau bilete la cinema. Nu funcționează nici cinematograful. Este închis de zece zile din cauza crizei de lemne și de cărbuni.

Bărbatul se mulțumi să ridice din umeri, ca și cum ar fi vrut să scape de-o greutate de care nu se putuse despovăra pînă atunci nici o singură clipă.

— Totul este destul de curios și greșit, continuă Nora, fără să-i mai aștepte răspunsul. Poate considerați că, de vreme ce totuși ați trecut pragul casei noastre, aveți vreo obligație. Să nu vă treacă prin gînd acest lucru. Am fost de acord cu jocul umilitor la care sînteți martor, numai din descurajarea pe care o simt în sufletul părinților.

Bărbatul tăcea și asculta. Nora continuă pe același ton din ce în ce mai umilit, parcă și-ar fi cerut iertare pentru tot ce se întîmpla :

— Uitați, vă înapoiez și scrisoarea trimisă, în ciuda faptului că ea nu conține nimic compromițător pentru dumneavoastră...

Nora se ridică de pe scaunul pe care stătuse pînă atunci ca o elevă la un examen foarte nesigur și greu, și, căutînd într-un sertar, depuse scrisoarea pe masă, în fața lui. El o citi cu un aer bănuitor, parcă nu credea încă nimic din tot ce ascultase pînă atunci și spuse cu un glas foarte trist, dar decis, ca și cum tăcerea îndelungată de pînă atunci o păstrase pentru a aduna acum toată puterea de convingere în exprimarea adevărului :

— Uneori cel așteptat vine cu mare întîrziere... alteori nu vine de fel. Emoția așteptării însă nu poate fi substituită fericirii. Fericirea nu se așteaptă. Ea trebuie cucerită. Pentru ea trebuie să lupți...

Nora îl ascultă în tăcere, uimită de tonul acela de proverb pe care îl luaseră spusele bărbatului. Acesta continuă într-un chip febril, pe același ton net, ca și cum el venise aci ca un trimis al destinului, hotărît să-i deschidă capul și s-o trezească din viața aceea mucegăită și somnolentă :

— Viața nu-i făcută, mai ales pentru noi, numai din piane „Bernstein", gramofoane „His masters voice" și baluri...

„Îmi face morală" — se gîndi Nora întristată, ba chiar stupefiată la auzul acestor cuvinte. Privi în jurul ei și văzu pianul cu capacul ridicat, cu o partitură deschisă pe suport și i se păru că domnul Adamescu îi făcea pe neașteptate o observație amară și nedreaptă, dar mai ales lipsită de cuviință. Bărbatul urmări privirea circulară a Norei, observă prezența pianului și, stînjenit, susținu că nu s-a referit la nimic concret și că scoate din discuție persoanele de față. Nora spuse repede, ca și cum pe neașteptate s-ar fi răzgîndit și tocmai lucrul acela îl aștepta, să afle răspuns la cele cîteva mari și inexplicabile întrebări care o chinuiau :

— Să nu crezi că sînt o fată bătrînă, exaltată și romantică. Viața mi-a făcut inima aspră ca podul palmei unui lucrător ziler. Spune-mi ce trebuie să fac ?

Bărbatul nu-i răspunse imediat, continuînd să stea el însuși îngîndurat, ca și cum ar fi încercat să extragă atunci, din amintiri vechi și din întîmplări trăite cu o maximă gravitate, răspunsul cel mai potrivit. Apoi răspunsul sună cu totul straniu, avînd parcă un înțeles ascuns :

— Eu să fiu în locul dumneatale, aș pleca de-acasă. Aș pleca în lume...

Pe urmă roși, rușinat de mizeria perspectivei :

— Nu e bine nici așa... Ai îngroșa rîndurile șomerilor...

Părea foarte agitat, parcă se afla într-o extenuantă luptă cu timpul. Nora, care remarcă acest lucru, îi spuse :

— Ești atît de cugetat în tot ce spui, încît neliniștea aceasta parcă nu-i a dumitale, ci a unui alt om pe care-l ascunzi și-l aperi.

El întrebă speriat :

— Spui că se observă acest lucru ? Copilării ! N-ascund nici un om.

— Atunci de ce pari mereu că asculți ecourile străzii ?

— Trebuie să plec, spuse el simplu.

Vorbeau ca și cum erau doi vechi prieteni care nu se văzuseră de mult și aveau o grămadă de lucruri de spus.

El continua să stea la masă, atent la zgomotele obișnuite ale străzii, în vreme ce Nora, în picioare, cu spatele lipit de soba înaltă de teracotă, vorbea sau îl asculta plină de curiozitate. Îi povesti despre Stela, despre tatăl ei, despre lipsa de orizont a vieții pe care o ducea, despre o mie de lucruri mărunte, se trezise că-i spune pe un ton firesc și calm, din care dispăru fără urme propria ei amărăciune și umilință. La rîndul ei, îl ascultă și pe el, căutînd să pătrundă înțelesul nebulos al unor cuvinte, acea țesătură subțire care da spuselor sale o înfățișare stranie, de lucru trăit într-o lume pe care ea n-o știa.

Cînd, după aproape trei ore, se întoarseră părinții ei de la cinematograf, se așezară din nou la o cină tîrzie în scuzele mereu repetate ale mamei că n-aveau lucruri mai bune gătite, dar căutînd parcă asigurarea „domnului Jean" că dînsul primește totul așa cum este „într-o casă modestă de profesor fără alte venituri decît un salariu mizerabil". Apoi, în timpul cinei, mama Norei aduse știrea că poliția caută probabil vreun răufăcător, fiindcă „este razie în oraș", dar tatăl Norei făcu observația că „aceste lucruri nu ne interesează și n-avem nevoie să ne batem capul cu ele". Convorbirea continuă într-o atmosferă destul de apăsătoare. Tîrziu, oaspetele spuse că a sosit momentul să plece și ieși în marchiză ca să se îmbrace. Nora îl auzi pe tatăl ei spunînd ceva musafirului în clipa cînd răsunară ciocănituri puternice în poartă. Oaspetele reveni în sufragerie, avînd fața pe neașteptate lividă, în timp ce Sever ieși să vadă cine bătea la poartă. Bărbatul aruncă o privire rapidă asupra valizei cu care venise, și Nora, înțelegînd dintr-o dată sensul acelei priviri precise și agitate, împinse cu piciorul valiza sub divanul care o acoperi în întregime. Afară, apropiindu-se de intrarea marchizei răsunară glasuri străine, și tatăl Norei intră însoțit de doi bărbați în timp ce, perplex, nu încetă să dea explicații :

— E un domn de la București pe care-l cunoaștem din corespondență, domnul Jean Adamescu, procurist al unei fabrici din Capita'ă.

Întrînd în casă, unul din cei doi bărbați își ceru iertare pentru deranjul făcut și solicită, pe un ton care nu mai lăsa loc unei discuții, actele necunoscutului. Privi buletinul de populație înmînat de străin, apoi spuse pe un ton oficial :

— Ne scuzați, dar domnul trebuie să ne însoțească. Pe urmă se va întoarce negreșit.

Era clar că omul acela nu avea cum să se mai întoarcă în casa profesorului Sever Vanciu.

Întîmplarea trecu fără alte urmări decît aceea că profesorul de filosofie, intrigat, trebui să dea a doua zi o declarație în care descrise totul așa cum se petrecuse. Cu toate că acel obiect n-ar fi dorit să-l arate, prezentă și scrisoarea lui Jean Adamescu, iar ofițerul de siguranță însărcinat cu efectuarea anchetei rămase convins că profesorul căzuse în toată afacerea aceea „ca musca-n lapte", ceea ce era cu desăvîrșire adevărat. Dar, la o săptămînă după aceea, Nora plecă la Timișoara, pretextînd că vrea să mai iasă din atmosfera apăsătoare a orășelului și părinții ei nu se împotriviră. Nora se duse la unchiul ei, Ion Vanciu, căruia, fără a se uita la conținutul ei, îi înmînă ponosita valiză de carton presat. Lui îi povesti adevărul fără ocol și unchiul ei îi spuse simplu că a făcut ceea ce trebuia să facă un om conștient, un om care poartă numele de Vanciu. Pe urmă Nora găsi o slujbă, un post de pianist în orchestra operei din Timișoara și nu mai reveni la Caransebeș.

CUVÎNTARE OMAGIALĂ

(urmare din pagina 1)

triotism de inspirație istorică și populară o operă scrisă într-o limbă literară românească de cea mai mare strălucire a jucat un rol deosebit de important pentru afirmarea tradiționalei și sănătoasei linii a dramaturgiei noastre, a cultivat spiritul publicului într un sens pozitiv, a constituit o școală teatrală și actoricească de prima mînă; nu e greu de înțeles că una singură sau numai două, sau chiar trei-patru opere ale lui Eftimiu, s-ar fi pierdut, ar fi fost un semnal fără urmare. Mereu prezentă și mereu continuată, opera lui Eftimiu a fost un dig, un adăpost, o poziție afirmată cu tărie.

În opera dramatică a lui Victor Eftimiu se reflectă și se manifestă puternic multilateralitatea creației sale de ansamblu. Începînd, desigur, de la cele două fundamentale coordonate ale sale, poezia și proza, versul și vorbirea curentă, care își impart întinderea operei lui Victor Eftimiu în părți aproape egale. Iată o înșiruire de titluri ale unor drame în versuri, fără a epuiza totalul: Înșir-te mărgărite, Cocoșul negru, Prometheu, Atrizii, Thebaida, Don Juan, Meșterul Manole, Glafira, Teocris, Pană Lesnea Rusalim, Rapsozii, — toate, cu excepția ultimei, fiind drame de construcție vastă, monumentală, în cinci acte, după tiparul clasic. Nu se poate să nu rămîi impresionat în fața acestei excepționale forțe de vizionar poetic și a tot atît de excepționalei capacități de făurar, de meșteșugar al versului. Nu încape vorbă că Victor Eftimiu se exprimă în versuri cu aceeași facilitate cu care alți scriitori se exprimă în proza vorbirii curente. Acum iată și o înșiruire de titluri ale unor opere dramatice în proză: Akim, Ave Maria, Sfîrșitul pămîntului, Ferestrele albastre, Ariciul și sobolul, Strămoșii, Comoara, Scamatorii, Fantoma celui care va veni, Marele Duhovnic, Doctor Faust Vrăjitor, Omul care a văzut moartea. Cele mai multe dintre acestea, ca și dintre cele versificate, sînt cunoscute de mai toți, dar desigur nu toate, căci nimeni nu poate cunoaște toată opera lui Eftimiu, fără o specială consacrare de muncă și timp. E deci cazul să remarcăm că scriind în versuri sau în proză, autorul nu a făcut-o întîmplător, și, după cum se spune, din „inspirație", ci urmînd un criteriu foarte riguros: versurile sînt ale dramelor cu temă solemnă, monumentală, de sursă folclorică, legendară sau istorică; proza este a dramelor de actualitate — cele mai multe dintre ele comedii — cu puternic conținut critic și satiric, cu analiză și cunoaștere a moravurilor publice și intime ale burgheziei. E interesant, deși facil, de observat urmarea acestei reguli de-a lungul unei perioade atît de îndelungate și a unei creații atît de variate, căci astfel ni se dezvăluie un element important pentru caracterizarea scriitorului: estetica lui Eftimiu, mai cu seamă în dramaturgie și teatru, este clasică, în timp ce temperamentul și simțirea sa sînt romantice, — împletire și chiar contradicție dacă vreți, de pe urma căreia opera sa dramatică, de inspirație folclorică, legendară și istorică, opera sa de teatru poetic, a obținut rezultate și efecte considerabile.

Trecînd mai departe, multilateralitatea eftimiană se manifestă, în dramaturgie, prin lărgirea orizontului, de o parte, și complexitate, varietate tematică, de altă parte. E greu să analizăm, cît de cît metodic, în cadrul unei comunicări omagiale, aceste două trăsături fundamentale. Fiecare din aceste două trăsături apar în opere numeroase și importante, și fiecare în parte a adus o contribuție nouă, a deschis un drum care, dacă nu se înscrie totdeauna la bilanțul de artă cel mai original al literaturii noastre, reprezintă, în schimb, o remarcabilă valoare de cultură.

Victor Eftimiu este primul și, pînă la ora actuală, singurul dramaturg român, — și e păcat că alții nu au urmat, cu propriile lor mijloace, acest drum — care a introdus în literatura noastră cîteva din temele marelui patrimoniu universal, teme la a căror prelucrare și îmbogățire, de pe treapta mereu mai înaltă a altei epoci istorice, conlucrează toate popoarele și culturile lumii. Făcînd aceasta, el a îmbogățit propriul nostru patrimoniu cultural și artistic, dar în același timp, a adus o contribuție a noastră, românească, la îmbogățirea acelui mare patrimoniu universal. Acestei comunicații cu tematica universală a artei, i se datoresc cîteva din principalele sale opere dramatice, care trebuie să ocupe un loc de frunte în istoria dramaturgiei și teatrului nostru: tragediile Prometheu, Thebaida, și Atrizii, drama Don Juan, jucată pe scena Teatrului Național sub numele Poveste spaniolă, și apologul dramatic Doctor Faust Vrăjitor. Primele patru au fost scrise și reprezentate între cele două războaie mondiale, iar ultima (singura din categoria tematică respectivă care este scrisă în proză) a fost scrisă și reprezentată pe aceeași scenă în stagiunea 1957—58, ceea ce dovedește că scriitorul nu a abandonat cîtuși de puțin preocupările sale pentru această majoră tematică universală, ci, dimpotrivă, a înțeles să valorifice în prelucrarea ei toate achizițiile ideologice și toate ideile filozofice, morale și politice, cu care el însuși s-a îmbogățit datorită doctrinei marxist-leniniste și învățăturii clasei muncitoare.

Nu voi intra în analiza și nici măcar în expunerea acestor drame, care sînt, de altfel, printre cele mai cunoscute ale maestrului Eftimiu. Se poate desprinde o idee generală privitoare la ideile și concepțiile scriitorului, referindu-ne la faptul că sînt bine cunoscute, după cum bine cunoscute sînt și sursele tematice respective. Cele mai importante dintre aceste opere, pentru fondul de idei și perspectiva filozofică sînt, fără îndoială, Prometheu, Thebaida și apoi Doctor Faust Vrăjitor. Inspirîndu-se din mitologia și legenda greacă, apoi din Prometheu înlănțuit, Cei șapte în fața Thebei de Eschil, din Antigona și Oedip la Colona, de Sofocle, cu diverse elemente culese și din alte tragedii ale acestora, precum și din unele tragedii ale lui Euripide, ba inspirîndu-se chiar, după cum o declară el însuși, într-o prefață scrisă în anul 1924, direct din Homer (și lansînd, cu această ocazie, ipoteza îndrăzneață și seducătoare a unui „Homer dramaturg"), Eftimiu a procedat la realizarea intenției sale de bază: reinterpretarea și reactualizarea miturilor antice prin problematica istoriei și civilizației moderne: cu rezultatul că mitul prometeic devine în Prometheu sursa, cadrul și simbolul unei drame a libertății și progresului, iar tema legendei labdacide, a apăsării destinului și a răspunderii morale a omului, devine, în Thebaida, punctul de plecare al unei drame a iubirii de oameni, și a opoziției, a luptei, prin iubire, împotriva dictatului forțelor oarbe, tiranice, oricare ar fi ele. Intervenția scriitorului în materialul antic, mitologic sau legendar, precum și în schemele moștenite de la cei trei iluștri tragici greci este, în general, destul de discretă, realizată cu un minunat meșteșug, avînd drept scop numai dinamizarea dramatică, în conformitate cu modificările și achizițiile artei spectacolului în curs de peste două milenii; pe bună dreptate și fără nici o denaturare, el își poate intitula aceste drame tragedii eline. În schimb, din punctul de vedere al substanței filozofico-morale, al polemicii de idei și al aspirației omenești, intervenția sa este decisivă. În tragediile eline vom constata o aplicare a miturilor și legendelor la un concret istoric și la o perspectivă istorică, foarte definite; vom constata un contact foarte direct al eroilor divini cu oamenii; vom constata o prezență activă și marcată, un amestec direct al oamenilor în conflictul tragic (ceea ce l-a dus pe Eftimiu la o transformare fundamentală a eroului antic, personificat de către el prin doi eroi prezenți în toate tragediile, bărbatul Thian și femeia Li, eroi individualizați capabili să participe la acțiune și conflict, și să întărească astfel valoarea simbolică al cărei purtători sînt); vom constata, mai ales un conținut foarte realist, o circulație de idei foarte moderne, un conflict născut din problemele cele mai arzătoare ale epocilor apropiate și contemporane. Admirabil ne apare faptul, care ține de arta dramaturgului, că fără a pierde nimic din acea sublimitate cu care i-au dăruit, rînd pe rînd imaginația populară a antichității, geniul nemăsurat al primilor poeți ai tragediei antice, trecerea atîtor secole și milenii, cu împodobirea lor de către atîția geniali creatori ai poeziei, muzicii și plasticii, atît Prometheu cît și Antigona eroii celor două tragedii de care ne ocupăm, au prins, prin Eftimiu, un suflu uman o realitate a frămîntării morale omenești, o ființă terestră, aș zice, prin care ei ne apar mult mai accesibili în toată grandoarea lor. Prometheu ca luptător pentru libertate și progres. Antigona ca reprezentantă și campioană a iubirii și respectului față de oameni, proclamă, în vîltoarea tragediilor lui Eftimiu, o credință în valorile cele mai luminoase ale naturii noastre omenești și ale destinului nostru istoric, care dezvăluie fondul moral al artistului, un adevărat și plin de patos umanist modern. Și ideile lui Eftimiu, și valoarea tragediilor sale, apar accentuate prin următoarea împrejurare: ambele opere au fost scrise numai-decît după primul război mondial (Prometheu — în 1919, Thebaida — în 1924), și constituie o meditație a poetului asupra cauzelor și lecțiilor acelui cumplit eveniment, cu concluzia: pace, înfrățire, progres, încredere în forțele pozitive inepuizabile ale vieții și ale omului. Astfel, prin Victor Eftimiu contribuția literaturii românești la două mari teme ale culturii și artei universale, apare ca o contribuție deosebit de voloroasă, creatoare și înaintată, de care putem fi mîndri.

Este neîndoielnic că numai influenței pozitive, creatoare, a concepției marxist-leniniste, i se datorează osatura ideologică foarte solidă a apologului istorico-fantastic Doctor Faust Vrăjitor, scris în anii noștri, în care, scăpărător de inteligență și spirit, Eftimiu utilizează tema medievală a lui Faust, pentru a ataca misticismul și obscurantismul, pentru a zugrăvi subtilul și complicatul proces al înfiripării și înălțării științei din vagul practicelor magico-experimentale, și mai ales pentru a afirma biruința rațiunii, luminii și a frumuseții, într-o sinteză a spiritului care împletește cunoașterea științifică cu cea artistică. Prelucrînd cealaltă temă a legendei medievale, tema lui Don Juan, autorul se păstrase consecvent pe poziția lui solid-umanistă, aceea a unui eros învingător numai în condiția dragostei curate, credincioase și poetice, bază a umanizării relațiilor dintre sexe și a înfrumusețării neîncetate a vieții.

Iată dar, abia schițată, abia sugerată, contribuția lui Victor Eftimiu la prelucrarea tematicii universale, și importanța ei pentru orizontul literaturii române. El este, în aceasta, după cum am spus, un deschizător de drum, și creatorul unei opere deosebit de valoroasă în sine, care se situează la nivelul de culme al creației sale. Totuși, dacă Eftimiu s-ar fi cantonat în acest capitol, această operă și-ar fi pierdut mult din semnificație. Ar fi fost o operă din afara, sau de deasupra, realității noastre naționale, legată cu ea numai prin limbă. Această comunicație cu universalul nu a devenit posibilă, spiritual vorbind, decît prin păstrarea unei legături strînse cu fondul istoric și cu tezaurul cultural, cele mai străvechi, ale poporului nostru.

Nu mi se pare de loc lipsit de o semnificație simbolică faptul că maestrul Eftimiu a debutat și a devenit celebru, de pe o zi pe alta, cu Înșir-te mărgărite, de loc întîmplător că prima lui operă masivă este prelucrarea, în adîncime filozofică, a unui basm străvechi al poporului român și, mai ales, că această perlă a literaturii noastre dramatice a fost scrisă la Paris, leagănul, pe atunci, al teatrului bulevardier, și unul din focarele cosmopolitismului literar. Nu mi se pare de loc romanțios să afirm că pentru tînărul de douăzeci de ani, care, cam înfometat, scria de zor pe mesele, goale, ale cafenelelor pariziene, basmul fetei lui Alb-Împărat și lupta fantastică dintre Făt-Frumos și Zmeul zmeilor, această temă a însemnat o alegere liberă, o luare de poziție. Victor Eftimiu se situa prin aceasta, în mod hotărît, în afară de tendința estetizantă, decadentă, antipopulară, care era atunci a literaturii burgheziei române, se situa alături de popor, de patrie, pe linia unei tradiții realiste, populare și progresiste. Și nimic nu e mai emoționant decît să-l găsim,

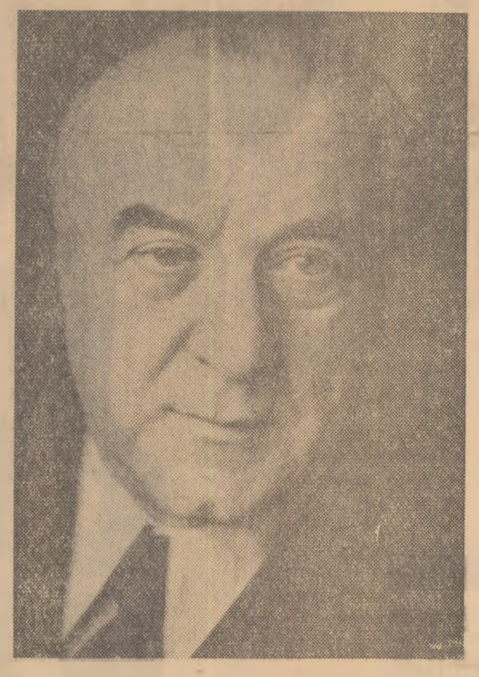

ori de cîte ori aruncăm privirile noastre înapoi, în oricare din momentele și împrejurările celor cincizeci și cinci de ani trecuți de atunci, să-l găsim pe aceeași linie, pe aceeași poziție fermă, pe un punct mereu mai înaintat, așa cum îl găsim și astăzi.

Nu e nevoie, într-adevăr, de nici o insistență cu privire la Înșir-te mărgărite, pe care o cunoaște toată lumea. Cu toate că e, oricînd, regretabil, să nu profităm de o ocazie, pentru a admira încăodată armonia, căldura, lumina, limpiditatea naturală a acestui mărgăritar, soliditatea, sănătatea, prospețimea, și mai ales excepționala realizare lingvistică, acea atît de fericită și inspirată valorificare a vorbirii populare, fie în forma ei ceremonioasă, fie în forma ei familiară și directă, acea poezie și acea muzică, rînd pe rînd, domoală, înțeleaptă, avîntată, frustă, plină de forță, de umor și de gingășie, operă prin ea însăși, care te face să te minunezi că a putut izvorî dintr-un condei minuit de un băiat de nouăsprezece-douăzeci de ani.

Înșir-te mărgărite dezvoltă ideea fundamentală a luptei aprige și neîncheiate dintre Bine și Rău, dintre principiul Binelui, ca izvor de valori istorice și de viață, pozitive, optimiste, progresiste, — și principiul Răului, generator de valori, sau non-valori, negative, sterile, întunecoase, și că această luptă este legea fundamentală a firii omenești și a vieții sociale, exprimată la maximum în înverșunata luptă a poporului, pentru adevăr, libertate, dreptate, pentru o viață mai bună. Această viziune populară, de sursă imediat folclorică, operează atît de puternic în spiritul lui Eftimiu, încît el nu numai că prelucrează basmul, prin adăugirea unor elemente culte, ci creează basmul, prin utilizarea, ca punct de plecare, a cîtorva scheme populare. E ceea ce a făcut, de pildă, în Cocoșul negru, poem fantastico-popular, de fapt prima abordare a temei faustice în care personificarea Binelui și Răului, în luptă, se realizează prin cupluri uman-mitologice, pentru o dezbatere a problemei în planul liberului-arbitru, al responsabilității și, finalmente, pentru a demonstra triumful Binelui, cu conținut de generozitate, rațiune, simplitate și omenie.

Cert este, mai ales, că această viziune folclorică, cu legea ei fundamentală de transfigurare și simplificare simbolică a realităților istorice, va pecetlui viziunea lui Eftimiu chiar în bogata sa producție de dramă istorică, determinînd o imagine, în general, de natură poetică, dominată de coloristic și pitoresc, cu extraordinare simplificări ale faptului istoric, cu deosebiri tranșante între bun și rău, între negativi și pozitivi, cu o aură cam idilică în jurul tuturor afirmărilor — oameni și fapte — ale poporului. Aceasta însă nu înseamnă de loc că în drama istorică a lui Eftimiu nu există numeroase valori realiste, progresiste și democratice, care se unesc, pentru o înălțare a nivelului general, cu frumusețea și virtuozitatea limbii și versului (cînd drama respectivă e scrisă în versuri), și cu elanul poetic totdeauna proaspăt și spontan.

Ne mai rămîne să ne aruncăm o privire tot atît de fugară, poate și mai fugară, asupra dramei contemporane și de actualitate, scrisă de Victor Eftimiu, portiune foarte importantă a operei sale conținînd circa 15—20 de lucrări. Cele mai multe sînt comedii, satire de moravuri la adresa societății dintre cele două războaie, dramele, — în general ale cîte unui caz de conștiință izvorît din conflictul cu morala burgheză (Stele călătoare, Marele Duhovnic etc.) reprezentînd minoritatea și constituind, poate, înclinația cea mai slabă a autorului care, cînd e vorba de dramă, zboară imediat spre construcția monumentală, spre tematica solemnă, acolo unde îl conduc, în mod aproape instinctiv, aripele sale de poet.

Scriind comedii, Eftimiu și-a luat dreptul de a fi cel mai puțin caragialian dintre autorii noștri de comedii satirice, mai puțin chiar decît autorii satirici mult mai tineri decît el, deci mai depărtați de marele înaintaș. Comicul său e de altă natură, și de altfel, materialul său este de o nuanță diferită, obiectivul, tematica, fiind — evident — aceleași. Epoca satirei sale este a burgheziei dintre cele două războaie, și Eftimiu o demască, în general, în virfuri. Eroii săi sînt șefi de partide, mari industriași, mari șefi de trusturi, miniștri, deputați marcanți, directori de ziare etc., o enormă galerie de monștri. Caricatura reprezentantului burgheziei și al moravurilor sale este în comediile lui Eftimiu de o nemaipomenită violență în grotesc. Această caricatură este accentuată și prin faptul că situațiile comediilor sale tind, de foarte multe ori, în mod deliberat, spre farsă. Iată cauza pentru care, dintre eroii comediilor lui Eftimiu, nu se reține nici unul în trăsătura lui individuală, memoria păstrînd, în schimb amintirea unei galerii de hidoșenii, puțin diferențiate, dar de reală forță.

Există, în numeroase comedii satirice, după cum e și firesc, o întinsă gamă de vicii și manii burgheze, bîciuite fără cruțare, la un mod teribil de disprețuitor și acid, în care se recunoaște spiritul ascuțit, observația atentă și pătrunzătoare, și capacitatea de generalizare moralistică, rapidă și lapidară, a autorului atît de savuroase, originale și sesizante maxime. Astfel în Sfîrșitul pămîntului se bîciuiește superstiția, în Dansul milioanelor se batjocorește și demască snobismul, în Omul care a văzut moartea se dezlănțuie o farsă torențială în jurul vanității meschine, a ambiției pitice și a conformismului poltron. În general, de îndată ce renunță la demascarea marii burghezii și a politicianismului de vîrf, Eftimiu se arată iritat de o anumită latură de urîțenie, de sufocare, de prăfuire și acreală, a modului de viață mic-burghez, asupra căruia se năpustește cu mînie.

Comediile lui Eftimiu au avut în general, un mare succes, publicul le-a iubit și le-a aplaudat, pentru că a simțit în ele pe sincerul adversar al unei lumi urîte și condamnate, și a gustat pe umoristul de spirit nesecat, mereu proaspăt și nou. Comediilor sale le datorește Eftimiu o bună parte din popularitatea de care se bucură peste hotare, căci multe dintre ele au fost traduse în numeroase limbi și s-au jucat de mii de ori, în zeci de orașe din diferite țări.

Cu aceasta, hai să zicem că am încheiat un sondaj foarte superficial al operei lui Victor Eftimiu pe direcțiile sale principale. Am obținut, eventual, o imagine, desigur foarte incompletă. Ar fi mult mai important, dar mult mai greu, să stîrnim senzația acestei opere, senzația vieții ei. Opera lui Eftimiu e o lume, și autorul ei e un creator de lumi. În dramele și comediile sale se frămîntă, se încrucișează, se ciocnesc, sute și mii de personaje, o adevărată populație, o masă de oameni, chemați și sosiți din toate colțurile lumii, din toate epocile istoriei, din toate zonele dramei și comediei umanității. Zei și troglodiți, zine și prostituate, mitropoliți și ostași, regi și sclavi, apostoli și apași, cortezani și plugari, marchizi și circiumari, călugări și oameni de afaceri, marinari și poeți, — sfinți, canalii, escroci, viteji, vizionari, oameni de stat, boieri și țărani, feudali și burghezi, oameni ai cavernelor și oameni ai epocii radiofoniei și atomismului, — romîni, trancezi, turci, spanioli, ruși, italieni, greci, bulgari, — o vastă selecție de secole, popoare și rase, de clase, profesiuni și psihologii. Deghizați, costumați, colorați, înzorzonați, — visători, zgomotoși și declamatori, acești oameni constituie un fel de societate aparte, o sinteză de umanitate și viață, născuți fiind și legănați de către imaginația creatoare, de neîncetata oglindire, prelucrare și chintesențiere a realității, prin sufiul poetic.

Această lume care, laolaltă, și prin limba pe care o vorbește, este, de fapt și în fond, teatrul lui Eftimiu, pune în lumină o sumă de idei și simțăminte din care se desprinde frumusețea vieții, bogăția omului, grandoarea destinului nostru, și gravitatea sublimă a datoriei omenești. Cine cunoaște dramaturgia lui Victor Eftimiu devine mai bun, mai luminat și mai activ...

Sînt oare în această vastă creație, pagini mai slabe? Fără îndoială că sînt. Cum n-ar fi, în cuprinsul unei creații omenești atît de întinse, atît de variate? „Ce bine-ar fi făcut să șteargă vreo mie de versuri!" spunea cineva despre Shakespeare, care se mîndrea a nu fi șters niciodată un vers scris de el. Dar poate că nici nu putea să șteargă, poate că micile defecte ale unei creații țin de însăși structura ființei ei, și fac un bloc inseparabil cu calitățile ei geniale. În orice caz, într-o operă atît de vastă, paginile nu mai există în sine, ele sînt ca niște cărămizi, care, așezate una peste alta, formează zidul, construcția. Multe cărămizi intră sub mistria meșterului, ușor ciobite sau ușor crăpate, dar zidul se înalță și planul se desăvîrșește, și cel ce contemplă edificiul nici nu bănuiește existența acestor mărunte lipsuri, și nimic nu-l împiedică să admire forța și frumusețea monumentului.

Edificiul operei dramatice a lui Victor Eftimiu este frumos, solid și nobil. El l-a ridicat pentru noi, l-a dăruit literaturii noastre, poporului nostru, nouă tuturor. Avem pentru ce să-l admirăm, avem pentru ce să-i fim recunoscători.

Dar genul acesta de recunoștință, recunoștința unui popor pentru creatorul de artă, este singurul care se poate însoți cu o mereu reînnoită așteptare și cerere. Noi am dori ca acest minunat edificiu literar înălțat de maestrul Victor Eftimiu, să fie încă mai vast, încă mai înalt, încă mai frumos.

La a 75-a aniversare, noi îi cerem acest plus care, în definitiv, izvorăște din admirația și dragostea ce-i purtăm cu toții, mii, sute de mii și milioane de cititori și spectatori.

Ca un coleg ceva mai tînăr al său în Academie; ca unul ce i am urmat la conducerea Teatrului Național, această instituție de mare cultură pe care a iubit-o și servit-o cu atîta pasiune, și în a cărei dezvoltare eu mai găsesc adesea semnul puternic al trecerii sale; ca unul ce i-am urmat și pe drumul greu al scrisului literar, drum pe care, iarăși, am folosit adeseori lecția și exemplul său de înaintaș; în sfîrșit, ca simplu cititor de masă și spectator, pierdut în stal, al operei sale, —

Îi urez din toată inima o încă îndelungată activitate creatoare, și la mulți ani!

Acad. ZAHARIA STANCU

I. D. BĂLAN

EDIȚIA VLAHUȚĂ

Scriitor clasic, intrat în patrimoniul de aur al literaturii noastre, Alexandru Vlahuță face parte din rîndul acelor spirite laborioase care, deși nu reprezintă o culme a scrisului românesc, au jucat, prin activitatea lor multiplă, un rol de seamă în istoria culturii noastre, în orientarea artei spre viața poporului, în promovarea realismului critic. Din aceeași generație scriitoricească cu prietenul său Barbu Ștefănescu Delavrancea, Vlahuță părea mai degrabă, printr-o anume structură psihică, din generația lui Eminescu și Slavici — de care nu-l despart, de fapt, decît cîțiva ani — deși e dintre acei puțini care au depus eforturi mari, conștiente, pentru a salva poezia timpului său din epigonismul eminescian. Cultul pentru marele poet, atît de sincer exprimat în cunoscuta poezie Lui Eminescu, l-a determinat, însă, să reacționeze împotriva acestui epigonism tot cu mijloace prozodice eminesciene, spre deosebire de Coșbuc, de pildă, care realizează aceeași reacție exprimînd un conținut robust și nou, de un puternic optimism, într-o prozodie cu totul originală. Predat în școală decenii în șir și cunoscut prin poezii de o cugetare comună dar capabile să capteze prin sinceritatea sentimentului, precum Liniște, Unde ni sînt visătorii, 1907, Delendum, Cuvîntul etc., îndrăgit de masele largi de cititori pentru elanul său patriotic din România pitorească, Vlahuță a intrat adînc în conștiința multor generații. Personalitatea sa, în general complexă și diversă, a făcut obiectul a numeroase studii și analize critice. Ibrăileanu i-a închinat o elogioasă teză de doctorat, alții i-au consacrat ample biografii și monografii din care se desprinde o sinceră prețuire, cîtă vreme unii l-au renegat, ca scriitor, fără nici o ezitare. Idolatrizat de admiratori sau defăimat pătimaș de detractorii săi, Vlahuță a stat rare ori la locul său exact, pe care-l merită în istoria literaturii românești.

Așezarea sa în ierarhia de valori cuvenită nu se putea realiza, firește, pe idei preconcepute, sau pe atitudini extraestetice și nici pe șubrede principii școlărești, care s-au perpetuat cu atîta îndărătnicie în aprecierea acestui scriitor. Era nevoie pentru aceasta de o muncă atentă și migăloasă, de o cercetare exahaustivă, competentă și îndrăzneață, în stare să spulbere prejudecăți și poziții subiective și să le înlocuiască ferm cu judecăți de valoare științifice. În cadrul procesului de valorificare a moștenirii literare, acest lucru a reușit să-l îndeplinească, bazat pe principiile esteticii marxist-leniniste, un critic și istoric literar tînăr, harnic și priceput, Valeriu Rîpeanu, care a realizat o ediție impunătoare, cu adevărat științifică. Ediția sa în trei volume, recent apărută la E.P.L., prin amplul studiu introductiv — în fond o solidă monografie —, prin riguroasa selecție a textelor și stabilirea celor mai potrivite forme lingvistice, prin bogatul aparat critic (note și comentarii), prin bibliografia selectivă, făcută conform normelor științifice, prin materialul iconografic inedit și sugestiv, realizează de fapt o imagine nouă, complexă și reală a lui Vlahuță. Creația lui Vlahuță e întinsă și variată, extrem de inegală, însă, ca valoare artistică. De aceea îi revine un merit deosebit editorului de a fi știut să selecteze cu gust și discernămînt critic lucrările reprezentative, atît pentru definirea profilului scriitorului cît și pentru sublinierea contribuției lui specifice la dezvoltarea literaturii românești. Ediția aceasta — fără a cuprinde operele complete ale lui Vlahuță, — rămîne, incontestabil, culegerea cea mai bogată din creația autorului, atît din domeniul strict al beletristicii, cît și din acela, mai larg, al publicisticii. Cele trei volume, care însumează peste 1600 de pagini, sînt alcătuite judicios. Primul conține versuri antume, publicate în volume sau în periodice, numeroase traduceri din poeta italiană Ada Negri (care a cultivat o poezie răspicat socială — influențîndu-l puternic și pe Goga), precum și trei postume: Să plec?, Cîrmacii, Un suflet larg să mă-nțeleagă. **Volumul al doilea cuprinde nuvele, schițe, povestiri, amintiri, cugetări, conferințe, articole, pamflete, unele publicate în volume, altele rămase, pînă la prezenta ediție, în paginile presei bucureștene sau de provincie. Volumul al treilea însumează romanul** Dan, **interesant pentru caracterul său autobiografic, lucrarea** România pitorească **tipărită, pentru frumusețea deosebită a unor pagini, în numeroase ediții, precum și monografia asupra pictorului Nicolae Grigorescu, plină de căldură și dreaptă înțelegere a marelui artist cu care se aflase în cele mai bune relații. Întîlnim, de asemenea, în acest volum caietele de însemnări inedite ale poetului. Pentru realizarea acestei ediții era nevoie de o serioasă pregătire de istoric literar și filolog, de o pasiune reală pentru subiectul cercetat și rezultatele ne arată că Valeriu Rîpeanu a avut și una și alta din plin. A cercetat documentele din Arhivele Statului din București, Bîrlad, Tîrgoviște, manuscrise de la Biblioteca Academiei R.P.R., ori din colecții particulare, a parcurs cu atenție presa, a recitit într-un spirit critic tot ceea ce s-a scris despre Vlahuță, dîndu-ne o bibliografie critică selectivă, judicios alcătuită, odată cu o prezentare îngrijită a textelor care reprezintă cel mai bine voința autorului. Valeriu Rîpeanu a folosit toate izvoarele posibile de informare pentru studiul introductiv: opera autorului, corespondența lui și a prietenilor, lucrări memorialistice; a mers pe urmele lui Vlahuță prin diverse colțuri de țară, a fotografiat locurile care amintesc de scriitor și le-a reprodus în ediția sa ca un excelent material iconografic, de o deosebită utilitate. De aceea studiul introductiv și notele, care însumează la un loc peste 200 de pagini, nu sînt niște simple reconstituiri livrești și eclectice. Rîpeanu aduce un punct de vedere original asupra lui Vlahuță, izbutind să-și demonstreze convingător opiniile. Astfel, cred că nimeni nu va mai putea rămîne cu imaginea de răzeș moldovean a unui Vlahuță blajin, care a trecut senin și conștiincios prin viață, indiferent de felul acestei vieți. Cu o intuiție pătrunzătoare, sprijinită pe documente certe, istoricul literar propune o altă imagine a lui Vlahuță, pe care-l socotește, pe drept cuvînt, „tipul proletarului intelectual". Dacă în esență Valeriu Rîpeanu are dreptate, era totuși nevoie de anumite nuanțări, date fiind unele momente din viața scriitorului care aparent contrazic acest fapt. Demn de remarcat în amplul studiu introductiv este faptul că Valeriu Rîpeanu îl urmărește pe Vlahuță în întregul complex cultural al epocii. Vorbind despre el autorul izbutește să definească pregnant și alte personalități, alte reviste sau mișcări literare. Ilustrativă în acest sens este perspectiva sigură și clară din care vorbește despre raporturile lui Vlahuță cu Junimea și cu mișcarea socialistă, ori despre relațiile acestuia cu semănătorismul. Unele note, prin bogăția și seriozitatea informațiilor ce le conțin, sînt adevărate articole, ori biografii succinte ale cutărei poezii sau bucată în proză. Se indică locul și data apariției, retipărirea în presă sau în volum, schimbările survenite pe parcurs, varianta aleasă pentru prezenta ediție, opiniile criticii literare, polemicile iscate, sursele de inspirație sau împrejurările în care a fost scrisă. În felul acesta, aparatul critic (notele și comentariile), indicii cronologici, alfabetici după titlu și după primul vers, tabloul biobibliografic sînt de un neprețuit ajutor nu numai pentru cei ce se inițiază mai temeinic în literatura română, ci chiar și pentru specialiști. Ediția Valeriu Rîpeanu — căci socotim că așa o va consemna istoriografia literară — are meritul de a releva pregnant substanța imperisabilă a unei opere care deși nescutită de monotonii și inegalități, vorbește cu prospețime și forță despre un talent real și despre un suflet generos, una dintre acele temelii modeste dar trainice ale literelor românești. Prin seriozitatea și temeinicia cu care e lucrată, ediția aceasta rămîne o bună ediție de referință.**

EȘICHIER

Nuvelă de
ȘTEFAN GHEORGHIU

Desen de BECA RIND

Dimineața s-a trezit din somn. A deschis ochii și a clipit mărunt, amețit de raza soarelui ce pătrundea prin fereastră. Nu-i venea să se dea jos din pat. Durerea aceea ascuțită, căpătată în nopți de chef și nesomn, îi mai sfredelea capul, dîndu-i o stare de moleșeală și de nesiguranță.

Năvalnică, ziua năboia peste oraș. Zi de primăvară, senină. O auzea dincolo de ușă pe Florica, trebăluind pe lîngă plită și pregătind, ca de obicei, gustarea; îl cuprinse deodată părerea de rău, regretul pentru tot ce se întîmplase și se sculă din pat încetișor.

— Nu vii la masă? îl întrebă femeia cînd îl văzu gata îmbrăcat.

— Nu! zise el, ocolind-o.

— Tot tu ești supărat, ai? Lipsești cu zilele de-acasă, mă lași să te aștept ca o proastă și-acum îmi faci moțuri! Păi ce-ți sînt eu, otreapă, slugă? Te caut peste tot, de-mi ies ochii, anunț și la miliție și ție nici că-ți pasă! Hai, spune, unde mi-ai fost?

— Iar începi?

— Nu, c-o să mă uit la tine? Dacă ți-ai găsit alta, du-te drăguțule! Am munca mea, salariul meu și nici că-mi pasă! Auzi, nici că-mi pasă...

Se uită la el cu niște ochi aprinși, negri și mari, cam osteniți, dar frumoși. Îi păsa totuși, pentru că în gene îi apărură bobițe de chilimbar, rotunde și sticloase în raza soarelui ce pătrundea prin fereastră. Și-a dus palmele la față, s-a răsucit brusc pe călcîie și s-a trîntit pe un scaun, cu capul pe masă, dînd friu lacrimilor, plînsului ce nu și-l mai putea stăpîni. El, din prag, a privit-o o clipă aiurit, strîngînd din fălci și oftînd. Și-a pus apoi șapca pe-o sprinceană, uitîndu-i cozorocul pleoștit și sucit într-o parte, a apăsat pe clanță și a ieșit în curtea pustie, în aerul limpede, mirosind a iarbă proaspătă, a meri înfloriți.

Uzina l-a întîmpinat masivă și primitoare, dar el mai simțea în suflet o neliniște tulbure, un fel de ciudă, o părere de rău groaznică, amestecată cu rușine. A intrat pe poartă, s-a dus ca de obicei la rastelul cu cartoane de pontaj și și-a luat fișa. Abia lîngă ceasul de control și-a dat seama că hîrtia aceea purta un nume străin, proaspăt scris cu cerneală și a rămas cîteva secunde înmărmurit, în mijlocul culoarului, încurcînd trecerea celorlalți muncitori. „Oare să fi greșit fișa?" se întrebase nedumerit. S-a reîntors la rastel, a controlat cifrele și s-a convins că nu greșise. Numărul casetei corespundea cu cel de pe fișă.

Retras într-un colț, aiurit și întristat, a privit îndelung scurgerea oamenilor în uzină. Unii îl cunoșteau, îl salutau din fugă și el le răspundea cu același semn obișnuit, mecanic, ducînd fără vlagă două degete la borul șepcii și mormăind un „bună dimineața" abia auzit. Nu știa ce să facă, încotro s-o apuce. L-a văzut pe maistrul Firulescu, trecînd zorit printre muncitori și s-a luat după el, ajungîndu-l din urmă și apucîndu-l de braț.

— Meștere, am o întrebare! Ce-i cu mine? Ce s-a întîmplat?

Maistrul, un bărbat între două vîrste, cu părul cărunțit pe la tîmple și cu un surîs mereu ironic în colțul buzelor subțiri, și-a ferit privirea, încurcat.

— De unde să știu eu Ionică? Ce-i în pielea ta, tu trebuie să știi, că n-ai lipsit de florile mărului zece zile! Mă, grozav mai ești! Să dispari ca fumul și să nu dai un telefon!

Ion Dincă și-a dus palma la frunte. A cules de acolo cîteva broboane de sudoare, umezindu-și degetele.

— Eclipsă, meștere! a mormăit el o glumă. Se mai întîmplă omului în viață. Am făcut-o!?... Am făcut-o...

Maistrul Firulescu l-a tras mai lîngă gazeta de perete, între gardul de fier și șirul panourilor cu fotografiile evidențiaților. A vrut să-i arate o caricatură, pusă acolo după cea de-a treia zi de absență, înfățișîndu-l pe el, beat și cu buzunarele pardesiului pline de sticle, dar s-a răzgîndit. Îi părea rău de muncitorul ăsta ajuns la patruzeci de ani, de necazul lui, venit poate în urma unei întîmplări nefericite. Și-a încruntat ușor fruntea brăzdată pieziș de-o cicatrice singerie și a rostit:

— Măi Ionică, fir-ai tu să fii! Te știi de șotii, acum, la bătrînețe! Hai, mă, spune, că n-o fi foc! Încotro ți-au rătăcit pașii zece zile în șir?

— Nu mă mai necăji, meștere! a mormăit Dincă strîmbîndu-se cu dezgust. A fost o chestie urîtă și a trecut. Cine mi-a schimbat fișa?

— Păi, funcționarii de la serviciul personalului. Te-au așteptat cît te-au așteptat și dac-au văzut că nu mai vii, au angajat altul.

— Și dumneata ai fost de acord?

— Am fost, Ionică! Cum să nu fiu!? Că doar n-o să țin producția în loc pînă ce te întorci tu din croazieră! Măi băiete, ce-i cu tine? Parcă nu erai bețiv! Te-a văzut cineva împleticindu-te prin Gara de Nord și a umplut atelierul! Ai chefuit, nu? Asta-ai făcut, nu?

Meșterul își dusese degetul cel mare spre gură, imitînd răsturnarea unui pahar pe gîtlej și zîmbise cu aceeași ironie mustrătoare, amară. Ion Dincă nu-l răspunsese, ci-l privise pierdut, ca pe-o umbră ce se topește în depărtări de cenușă, făcîndu-se din ce în ce mai mică, pînă la neființă. Închisese ochii și se încruntase. Spusese:

— Și-acum, unde să mă duc?

— De asta te vaiți tu!? Lăcătușii sînt la căutare! la „Informația" și citește anunțurile! Și mîine găsești, numai să vrei...

— Știu că găsesc, meștere, știu! Da' mie mi-e greu! Dumneata înțelegi cît mi-e de greu! Acum cincisprezece ani, cînd am venit de la țară în uzina asta, eram un nimic! Ce știam să fac? Să car piese pentru lucrători, să împing mașini, să dau scule la mînă. Făceam ceea ce văzusem doar caii că fac! Căram poveri și-atît! Da, un an de zile m-am spetit cărînd! Apoi a venit cineva, m-a dus la banc, mi-a dat menghina și pila în primire. Ce fericit am fost! Mîinile mele modelau metalul! Începeam să am încredere în mine, să mă consider om! Oh, meștere, cum de nu pricepi!? Uzina asta a sădit în mine un suflet nou, demnitate și încredere, iar dumneata îmi propui să părăsesc tot ce mi-i drag și să plec în altă parte. Nu, asta n-o să se întîmple! Mai bine dă-mi un sfat. La cine să mă adresez?

Sirena vestea cu un glas ascuțit, sfîșietor și prelung, începutul lucrului. Meșterul Firulescu, amintindu-și de treburile lui, se precipită, gata de plecare. Se uită în ochii lui Dincă, îi văzu nespus de întunecați și alungîndu-și zîmbetul acela ironic de pe buze îi zise:

— Ei, dacă nu vrei să-mi spui, treaba ta, te privește! Du-te și tu la serviciul personalului! La Spineanu! Aluia o să trebuiască să-i spui, că nu ești de capul tău! Eu te las, și-ți urez noroc, Ionică!

Cîteva minute mai tîrziu, Ion Dincă se afla în fața lui Spineanu, un bărbat înalt, uscățiv, cu un obraz crestat de zbîrcituri și cu niște ochi cenușii, adînciți în orbite.

— Aha, dumneata ești ăla de-a lipsit zece zile? se dumiri funcționarul. Păi ce era să facem, șefule? Să oprim uzina pînă ce te întorci de pe unde-i fi fost!? De ieri am angajat pe altcineva! Ei da, n-am făcut decît să respect Codul Muncii, tovarășe! Disciplina-i disciplină și gata! N-am ce-ți face!

— S-o mai găsi vreun loc! insistă Dincă.

— Acum nu, că am completat efectivul! ultimă celălalt. Și-apoi de-ar fi, tot nu te-am angaja! Adică dumneata să încalci regulile, să produci dezordine în procesul de producție și noi să-ți trecem lipsurile cu vederea! Ei nu, asta nu se poate!

— Dar sînt la prima mea abatere!

— Oi fi, nu zic, că noi n-am stat să-ți numărăm dumitale abaterile! Ehei, una și bună! Comisia s-a întrunit, a luat în discuție cazul și...

Începerea se învîrtea cu Ion Dincă. O comisie întreagă îl judecase, iar omul acesta uscățiv, care-i vorbise despre disciplină și dezordine, părea neînduplecat.

— O să mă duc mai departe! spusese Dincă. O să mă duc...

— Du-te, tovarășe! rostise funcționarul ridicînd din umeri. Noi nu ne speriem, că n-am greșit cu nimic. Am respectat legea. Dumneata ai lipsit fără să fii învoit, fără să știm. Dacă ne-ai fi spus, meșterului, inginerului, nouă, n-ar fi fost nimic. I s-a întîmplat omului ceva în familie, are vreo treabă și gata! Da' cînd te văd oamenii beat prin gări și nu vii la lucru, ce să mai facem? Te punem în discuție, te analizăm! Și-apoi, încotro ai rătăcit atîta? Zece zile!Ei da, te întreb, că-i un caz unic în uzina noastră! Pe unde-ai umblat?

— Și dacă ți-oi spune, parc-o să mai folosească la ceva! a rostit Ion Dincă ocolind un răspuns clar și pornind spre ușă. La revedere! O să mă duc mai sus...

Nu s-a mai dus însă nicăieri, ci direct acasă, unde s-a dezbrăcat încet, pe gînduri și s-a trîntit pe pat. Era singur. Nevasta plecase la serviciu, fără să stringă micul dejun, rămas neatins pe masă. Ion Dincă stătea cu brațele sub cap, cu ochii pironiți în tavan, grav, încruntat, ca în fața unei judecăți. Se plictisea. Îi lipsea ceva, un lucru important, mișcarea și mirosul din atelier, freamătul acela durabil și neostoit, cu care se obișnuise și-l întrase în sînge timp de cincisprezece ani. S-a răsucit pe-o parte și și-a proptit obrazul în palmă. „Al dracului cap am mai avut și eu! Totul pe lumea asta se plătește! Totul! Trebula să-mi fi dat seama înainte de a privi atît de ușor lucrurile!"

A zărit „pe noptieră un ziar și l-a luat cu un gest aproape inconștient. A răsfoit paginile mari și ochii i s-au oprit pe rubrica „Oferte de servici". S-a uitat îndelung, fără interes. „Căutăm lăcătuși pentru..." Vreo șase anunțuri numai pentru lăcătuși.

Ion Dincă a zîmbit pierdut. Îl căutau pe el, aveau nevoie de el, iar el stătea tolănit, amărît, fără să sară din pat și să dea fuga acolo, să se angajeze. Se simțea ca un flăcău într-o mulțime de fete. Toate îl plăceau pe el, îi zîmbeau și-l dorea, numai el, rece și posac, umbla cu gîndul în altă parte, la o mîndră nespus de dragă, dar care, supărată, nu mai vroia să audă de numele lui. A aruncat cît colo ziarul, a închis ochii și a adormit, visîndu-se într-o călătorie lungă, fantastică, pe niște meleaguri străine, necunoscute și aride, ce nu-l încîntau, nu-l atrăgeau.

Stătu vreo cîteva zile pe lîngă casă, fără să-și găsească liniștea, odihna. În zori, nevasta îl pleca la lucru și el o privea cu tristețe cum se duce, zorită și preocupată de rostul ei, cu mintea la țesătoria el, care-o aștepta prietenoasă, primitoare. Ion Dincă își lua sacoșa de nailon, ieșea la cinci minute după Florica pe poartă, se oprea în piață și tîrguia. La prînz, cînd femeia venea, el o aștepta cu masa întinsă și cu un licăr de om pocăit în pupile. El îi venea să rîdă, să-l facă de „muiere", așa cum i se adresase și el altădată, că nu-și uitase cuvintele învățate în copilărie la țară, dar se abținea să nu-l jignească, și mai ales să nu-l întărîte, și să nu-l facă să plece iar. Mîncau fără să se privească, și doar cînd terminau masa, el, cu un tremur în voce o întreba:

— Ei, ți-a plăcut?

— Plăcut! răspundea ea cu un fel de uimire exagerată. De unde ai învățat?

— De la mama. Ea pleca împreună cu tata la cîmp și mă lăsa pe mine să păzesc fiertura de pe foc. De cîteva ori am gătit singur mîncare! Ce s-a mai mirat...

— Păcat că nu te-a făcut fată! surîdea Florica.

— Nu rîde...

— Nu rîd... Dar tare bine-ți stă cînd ești cuminte, Ionică! Și de n-ar fi fost pozna aia, n-aș fi avut nimic rău să-ți spun! Ai lipsit zece zile și-mi venea să înebunesc! Că nu-i ușor să iubești un om și el să dispară din preajma ta deodată. Unde-ai fost?

— Iar începi?! Nu-ți spun...

— Ai pățit ceva rău?

— Nu insista, că tot n-ai să afli nimic. Nimic, auzi!

Ea clătina capul, își găsea de lucru cu vreun ac, cosea vreo cămașă ruptă, ori spăla, ori aprindea focul cu o grabă uimitoare, care-o făcea să-i treacă, să uite. Apoi după o vreme venea iar lîngă el, îl mîngîia drăgăstoasă și-l săruta, lipindu-se la pieptul lui și lăsîndu-se cuprinsă în brațele lui vînjoase, puternice și tari, ca de piatră.

— Să nu cumva să te-apuci și de rele! îi spunea Florica. O să le faci ferfeniță cu mîinile tale butucănoase. Asta-i chiar treabă de femeie, delicată. Să nu te-apuci...

— N-o să m-apuc! îi promitea el. N-am spălat niciodată. Dar o să-ți mătur prin casă, o să sculur și-o să fac paturile. Iar mîine o să-ți gătesc ciorbă de miel și stufat, că-ți place, știu eu, și o să cumpăr și o sticlă de vin, și niște prăjituri, că se împlinesc zece ani de cînd ne-am căsătorit, fără ca tu, reao, să te fi învrednicit să-mi faci un copil...

S-a purtat grijuliu cu femeia, vreme de-o săptămînă. Cînd pleca Florica, el cădea pe gînduri, nemulțumit de sine, tulburat. Un șimbure ciudat încoltise în sufletul lui, un fel de negură îi acoperea cugetul, îl făcea să devină trist, neîmpăcat. Iar starea asta grea, neliniștitoare, sporea ca un aluat, îl sufoca și-l rodea. „La urma urmei de ce nu i-ar spune Floricăi ce a făcut, pe unde a fost, cum și-a trăit, inconștient și rătăcit, zilele acelea!" Îi era rușine, îl cuprindea sila și se răzgîndea, lăsîndu-și simțirea sub aceeași apăsare grea și nemiloasă. Răbda și-și vedea mai departe de treburile gospodărești, tăcut și supus, ca un condamnat ce-și ispășește resemnat pedeapsa. Vecinii îl luaseră la ochi (oh, de n-ar fi cîteodată vecinii!), difuzau vorbe de duh în legătură cu el, cu îndeletnicirile lui ciudate. „Fată-n casă, scoală masă, pun-te masă, un bărbat cu barba rasă!" auzise într-o dimineață un copil spunînd, pe cînd el căuta toporul în magazie. Îi venise să se ducă la obraznicul acela și să-l bată, dar își dăduse seama că n-avea nici o vină copilul, fiindcă băieții de șase ani nu pot inventa asemenea trăznăi, ci le iau de-a gata de la cei mari și le duc mai departe. A spart niște lemne, le-a cărat în bucătărie dar n-a mai aprins focul, așa cum avusese de gînd, ci s-a urcat în pat, s-a rezemat cu spatele de perete și a întîrziat ore în șir acolo, cu privirea pierdută în gol, cu fălcile strînse, absent, fără gînduri.

Nu mai avea liniște astîmpăr. A doua zi de dimineață s-a ridicat din pat, odată cu nevasta, dar n-a mai apucat-o ca de obicei spre piață, după cumpărături, ci spre uzină. „O să mă duc la Radu, la secretarul Comitetului de partid!" și-a spus. Își aminti că bărbatul acela tînăr, serios și calm, îl lăudase odată pentru o piesă șlefuită cu pricepere și avusese o discuție îndelungă despre problemele producției cu el.

Călcînd grăbit în lungul străzii se miră că nu-i venise în gînd să se ducă din prima clipă la omul acela, să se sfătuiască cu el, să afle un sprijin. A intrat în sediul Comitetului de partid cu emoție, i-a spus femeii de serviciu c-ar vrea să vorbească urgent cu tovarășul Radu, și-a dat numele, dar mai înainte ca femeia să pătrundă în birou, secretarul a și apărut în ușă, făcîndu-i un semn binevoitor și poftindu-l înăuntru.

— Șezi, tovarășe! l-a îndemnat Radu, la loc lîngă birou.

— Mulțumesc...

Și-a căutat un scaun, s-a așezat și s-a uitat cu niște ochi vii la tînărul din fața sa, de parcă atunci îl vedea pentru prima oară

— Am auzit de pățania dumitale! a început secretarul. Am auzit și m-am mirat, că te cunoscusem. Am cerut chiar niște relații asupra cazului, dar n-am aflat nimic. Credeam că, cine mai știe, un accident, ceva.. Pesemne că-i totuși un lucru grav la mijloc, că nu poate să-ți vină așa, tamnesam, să lipsești zece zile de la uzină. Te rog să nu te superi că mă amestec în treburile dumitale personale! Nu, ele te privesc...

— Să vedeți, tovarășe Radu! a încercat el o explicație. Într-adevăr, e grav. Am greșit și nu mai am liniște... Totul a început de la...

Secretarul și-a înălțat sprîncenele, întrerupîndu-l cu un semn.

— Nu, mie să nu-mi spui nimic! i-a zis. Nu ți-am cerut justificări! Ți am spus: e viața dumitale personală și te privește! Ceva important, nepreväzut, tot te-a reținut! Desigur, e de înțeles...

Ion Dincă a tușit, fisticit.

— Nu, n-a fost nimic important, tovarășe secretar, a urmat el, simțind, mai mult ca oricînd, nevoia unei destăinuiri eliberatoare. A fost o prostie, o aiureală. Numai un om fără minte putea să facă ceea ce am făcut eu! M-am purtat ca un copil...

Secretarul cel tînăr l-a cercetat neîncrezător, mirat și curios. Și-a luat doar o poziție mai comodă, rezemîndu-și spatele de spătarul scaunului și a rămas neclintit.

— De-ai ști cît de naiv m-am purtat, tovarășe Radu! și-a reluat Dincă vorba. Da, copilărește! Și cît de neserios! Iartă-mă că-ți răpesc timpul, dar dumitale trebuie să-ți spun.

— De ce trebuie? Nu-i neapărat nevoie! Lasă...

— Ba nu, că duc cam de mult piatra asta pe suflet! Acum, chiar în clipa asta, simt nevoia să-ți spun, că mă arde... Era zi de leafă, sfîrșit de lună! Luasem și-o primă a-ntîia și eram bucuros, fericit. Iau bănișorii și plec cu băieții la o cinste! Ei, grăbiți! Eu, cu draci! Am rămas în restaurantul acela pînă noaptea tîrziu, de unde, la închidere, m-am dus în gară! Acolo, știi, se mai poate lua un pahar cînd te-apucă! Intru la restaurantul gării, beat cum eram și mă așez la o masă, cu două femei și un bărbat. M-am legat de ei, că omul cu mîna lui și-o face. Ei, văzîndu-mă vesel, că așa sînt eu cînd iau ceva la măsea au făcut haz în lege! „Grozav ar mai fi să te avem cu noi pînă la Oradea!" mi-a spus una din femei, vădană și frumoasă, clipindu-mi din ochi. „Merg!" am strigat și m-am dus de-am luat bilet. Și uite — așa am ajuns în orașul acela necunoscut, la femeia aceea, care se legase de mine și eu de ea, c-o mințisem că nu sînt însurat și vreau să fac casă. Da, m-am legat la gard, ce mai. Cînd m-am trezit din beție, mi-a fost rușine de mine, dar nu mai aveam nici bani, nici curaj să-i spun adevărul. Am stat la ea nouă zile. În cea de-a zecea, dimineața m-am dus în piață, mi-am vîndut pardesiul și mi-am luat bilet de București. Asta a fost..

Secretarul a zîmbit. Ochii i se îngustau, iar fața netedă, ca de pustan, i se îmbujora.

— E-atît de banală întîmplarea dumitale, că nici nu merită să te-ntreb de ce-a trebuit să treacă nouă zile ca să te dezmeticești.

— Nici eu nu-mi dau seama! Mă simt numai un om de nimic, neliniștit și scîrbit pentru tot ce-am făcut... Aș fi putut să mă angajez în altă parte, dar nu-mi vine! Îmi iubesc uzina tovarășii, că aici...

Secretarul și-a sprijinit coatele de birou, și a aplecat ușor capul, îngîndurat. Dincă avea acum în față un om matur, serios.

— Da, e-o întîmplare banală și nefericită! a repetat Radu. Sînt mai tînăr decît dumneata și nu vreau să-ți țin o lecție despre disciplina în producție. Ea este sfîntă într-o întreprindere socialistă! Noi construim o societate nouă, ne-am imaginat-o așa cum va fi, o iubim de pe acum și grăbim spre realitățile ei. Și eu, și dumneata, dorim să trăim acel viitor frumos, ne zbatem, luptăm ca să-l cucerim. Ai greșit, tovarășe Dincă! Și deși nu s-a pus de oameni aici să cocoloșească greșeli, am să încerc să te ajut... Da, o să discut și cu directorul, și cu sindicatul, și-o să căutăm să rezolvăm această problemă. Mîine o să ne întîlnim iar, tot aici... Cu bine...

Ion Dincă a pornit-o spre casă fluierînd, ușurat parcă de-o povară, cu sufletul eliberat din negură. A glumit seara cu Florica, a pus radioul să cînte și a dansat-o pe femeie ca-n zilele lor tinere, cînd se cunoscuseră tot la dans, în sala de marmoră a Casei de cultură.

EUGEN BARBU

DE DRAGOSTE

Nu vîntul bătea

Nu vîntul bătea. Era
Numai mînia mea pătimașe
Cutreierînd munții,
Să te caute, să te sfărîme.
Nu lumina lunii te dogorea
Încălzindu-ți chipul
Ci iubirea-mi neistovită,
Risipită pretutindeni
Ca un val care acoperise
Lumea, cu munții,
Cu zăpezile toate,
Lumea întreagă
Devastată de dragoste,
Cu cerul plin de dragoste,
Cu zăpezile amețite de dragoste,
Cu luna impudică,
Bolnavă de dragoste
Care-ți poleia chipul cu dragoste!

Numai de dragoste

Numai de dragoste
Spune vîntul noaptea-n păduri.
Numai de dragoste
Șoptește topirea zăpezilor.
Numai de dragoste
Zboară păsările-n cer,
Numai de dragoste
Se prăvălesc apele-n dezghеț.
Numai de dragoste
Primăvara a-nviat fluturii.
Numai de dragoste
Aruncă luna văpăi.
Numai de dragoste
Nu ne privim, nu ne spunem nimic.

Îndoială

Spre muntele meu singuratic
Alergai și te-ai oprit.
Glezna ți s-a frînt,
Ți-ai văzut poate chipul în apă,
Ai privit înapoi ca Sarah
Și-ai împietrit
Lîngă mine...

Versuri în casa Cavalerilor

I

Un mac negru mi-a-nflorit pe braț,
O floare ca o prevestire a iubirii
Întunecată și adîncă
Cum sînt prăpăstiile.

Am trecut pragul:
Ieri au murit îndrăzneții,
Cei ce doreau —
Azi s-au născut bogații:
Cei ce nu vor să piardă...

II

De ieri pînă azi
Cîteva ore...
Mai multe, mai puține, goale,
Doar cu amintirea
Verii iubirii,
Cu incendiul îmbrățișărilor,
Și regretul că nu e timp
Atît de lung să ne-ncapă,
Cu mereu aminata
Ultimă sărutare
Și setea, nestăvilita sete de tine
Foamea neînduplecată
A timpului și a privirii
Căutînd dincolo de privire
Reflexul iubirii,
Ca umbra lăsată de rouă
Pe frunza-nsetată de apă,
Dimineața...

III

Garoafe de culoarea vaniliei,
Visul unui grădinar într-o floare
Uitată la un portar somnoros în cabină...
Ce poate să povestească
Duhul parfumului
Decît că firul subțire
Este fumul vegetal
Al orelor noastre de dragoste,
Izbucnit în culoarea,
În îndrăzneala frumuseții ciudate
De culoarea vaniliei...

Afrodita

Marea trebuie să te fi născut,
Dreaptă, înaltă, cu păr de păcură
Cum sînt algele după un lung colind
Ochii tăi au disperarea nopților fără marinari,
Întunericul tavernelor
Și ceva grecesc, melancolic și misterios.
Umbli ca-n somn, te sperie tot ce nu e simplu,
Semeni cu o țărancă tăcută,
Răbdătoare și gata să aștepte
Un război sau luni întregi
Fără un semn de la nimeni...
Ce mi se întîmplă?
Faunul e rănit, singerează;
Se gîndește la viața lui scurtă
Din palma stîngă unde stau scrise
Soroace și gînduri.
Aleargă, Afrodita spre mine,
Destășurîndu-ți părul ca noaptea,
Acoperă mă cu el, ca o pădure,
Să nu mai aud nimic,
În afara acelui ornic de sub sîn
Ce bate singur și timpul meu...

Numai eu ard

Totul e trudă în jur,
Natura căznește să-nalțe copacii mai sus,
E trudă și-n zborul păsărilor,
O cazană e-n cîntecul frunzelor abia ivite,
Apele silesc sub sloiuri
Și produc electricitate,
Undeva semenii mei
Ridică ziduri și sub
Neostenita vrăjmășie a mării,
Caută continente vechi,
Peste cîmpuri, norii adună ploile
E-o fugă și-o muncă
În scurgerea neostenită a zilelor
Pămîntul întreg se rostogolește..
Numai eu,
Cum soarele e numai lumină,
Sînt numai iubire,
Dogor și ard.

N. N. TONITZA
Cap de copil

RETROSPECTIVA TONITZA

Un puternic și emoționant „duh de viață, rupt din însuși sufletul artistului" radiază de pe panourile retrospectivei organizate pentru cinstirea creației lui Nicolae Tonitza de către Muzeul de artă al R.P.R.

Debutînd — ca mulți dintre marii noștri pictori (Ressu, Iser, Șirato) — cu desen satiric-social, Tonitza s-a impus în perioada anilor 1919—1921 — ani de avînt revoluționar al proletariatului — drept cel mai combativ, mai lucid și mai prodigios dintre artiștii epocii.

Desenele și fotocopiile după grafica politică publicată în ziarele vremii emoționează la fel de puternic și astăzi, prin patetismul ădeii conținute în metafora plastică, prin puterea de șoc a imaginii, prin știința de a o sintetiza grafic. Regia alb-negrului, punerea în pagină, linia de o mare măiestrie — anină sensul unor imagini ca „Ar trebui un război să mai descongestioneze lumea", „Libertate ?! Ce-i aia ?!?" „13 Decembrie 1918", „Convoiul prizonierilor". Acestea pot fi socotite printre cele mai expresive lucrări ale graficii militante românești. Unele din ele se impun și în planul valorilor mondiale ale genului.

În grafica sa militantă pătrunde totodată, vie, dragostea și căldura pentru cei exploatați și năpăstuiți, pentru oamenii simpli. Este creația anilor în care, întrebat — cu semnificativă „ironie" de prietenul său Gala Galaction — de ce nu pune „mai multă voie bună și optimism" în pînzele sale, îi răspundea îndurerat: „arta cea mai sinceră și mai adevărată nu mai știe azi să poarte decît hanzuri negre".

Filonul umanist, simpatia sa pentru nedreptățiții societății marchează, nu totdeauna însă cu aceeași putere și consecvență ca în grafica militantă, și pictura lui Tonitza. În lucrările intitulate „Coadă la pîine", „Tristețe", „Femei sărace la cimitir", „Cina copiilor" („Orfanii"), „La patul bolnavului", descifrăm o tematică plină de noblețe, de o rară comprehensiune pentru viața celor umili. Peisajele de periferie urbană au înrudiri ascunse cu poezia bacoviană. Din mai toate creațiile pictorului răzbate o undă de duioșie, o melancolie, care este de fapt o mare înțelegere umană, vibrația unui suflet profund îndurerat de asprimea și inechitatea realităților vremii sale.

Retrospectiva evidențiază cu claritate evoluția picturii lui Tonitza: de la faza primă — muncheneză — cu tonuri mai întunecate, bituminoase, prin faza predominantă de grafism a anilor de activitate intensă în grafica politică (1919—1922), către faza „Vălenilor de Munte", în care marea întîlnire cu opera lui Luchian avea să determine ivirea notei celei mai originale a picturii lui.

Străbătînd ultima sală, ale cărei tablouri emană adevărate efluvii de lumină aurie, recunoști soarele din „Lăutul" lui Luchian, strălucind aici, decantat prin viziunea și sensibilitatea unui alt mare simfonist al culorii. Surprinde armonia paletei lui Tonitza redusă la tonuri puține (trei-patru) și te impresionează cu cîtă consecvență arta sa ilustrează ceea ce artistul spunea: „Arta coloristului de seamă nu stă în marea varietate de culori, pe care le așterne pe pînză, ci în muzicalitatea cromatică, ce știe s-o stabilească pe panoul lui cu ajutorul unui minimum de substanțe colorante".

O intuire cu totul aparte a purității, gingășiei și inefabilului universului infantil, o putere de sugestie exemplară, obținută cu mijloace plastice foarte simple, dau o notă de unicitate capetelor sale de copii, reunite mai toate, pentru prima oară, în cadrul acestei expoziții. „Fata pădurarului", „Katiuska lipoveanca", „Clovnul cel tînăr", „Ali-Mehmet", „Fetița olandeză", „Fetița cu bonetă albă" ne cercetează cu ochii lor imenși, atinși de o prematură îngîndurare.

Caracteristice artei lui Tonitza, prin puritatea concepției și căldura cromaticii, sînt nudurile, cele mai desăvîrșite aparținînd perioadei în care culoarea s-a precizat, s-a copt. Desprinzîndu-se de pe un subtil fond decorativ, ele au o candoare, o luminozitate de miere, o vibrație diafană, rar atinse în pictura noastră. *„Un soare care stringe în el lumină și trebuie s-o iradieze în jur"* — astfel definea Tonitza nudul, spunea odată pictorul Corneliu Baba, amintindu-și despre neuitatul său profesor.

Împrăștiind aceeași exuberanță, aceeași poezie, florile și cele mai izbutite naturi moarte au străluciri de smalț, amintind uneori pasta și verva tușei lui Luchian.

★

Contemplarea operei lui Tonitza în condițiile deosebite pe care le oferă actuala retrospectivă ne redescoperă nu numai un mare liric, ci face totodată sesizabilă legătura lui profundă cu esența artei noastre populare, cu cromatica rafinată și vocația ei pentru decorativ. Ilustrînd cu măiestrie, alături de Grigorescu și Luchian, notele definitorii ale tradiției noastre picturale — lirism și înzestrare pentru culoare — Tonitza se distinge printr-o viziune plastică și o cromatică personală. Coloritul cald, luminos, stilizarea expresivă a formelor, tratarea decorativă a suprafețelor pictate, o anume întristare — reflex al sufletului său neliniștit — ne dau măsura originalității lui.

★

Prezentarea în vitrine a cîtorva din scrierile sale ne amintește de Tonitza-eseistul, criticul de artă, cronicarul plastic, greu de egalat.

El are darul înalt de a fi știut să depisteze și să salute cu fervoare valori autentice, ca Luchian, Petrașcu, Ressu, Iser, Paciurea, Ștefan Dimitrescu, Șirato. Cu o acuitate rară, Tonitza merge în analiza operei de artă la ceea ce constituie esența, specificitatea ei. De-a lungul activității sale publicistice și profesorale, el a militat pentru educația estetică a maselor largi „în vlaga cărora stau, nevalorificate, rezerve de energie, de inteligență și sensibilitate".

★

Retrospectiva Tonitza este una din cele mai ample organizate pînă acum de către Muzeul de artă al R.P.R. Ea a necesitat o muncă serioasă, plină de devotament (care face cinste colectivului de cercetători și muzeografi) pentru selectarea și depistarea lucrărilor din diferite muzee, cum și din colecții particulare — dintre care unele ne oferă frumuseți nebănuite. Amintim că „Femeia în cerdac" a fost adusă, în acest scop, de la New-York.

Panotarea tablourilor, de un gust remarcabil, contribuie nu numai la punerea în valoare a fiecăruia în parte, ci creează o anume corespondență secretă între ele.

În virtutea criteriului maximei unități a unei expoziții, se poate considera poate, superfluă, neorganică, expunerea lucrărilor de sub semnul anilor de studii münchenezi, atît de depărtate de ceea ce va însemna mai tîrziu explozia de lumină și culoare, din pînzele lui Tonitza. Momentul e științific necesar, tocmai pentru marcarea saltului în traiectoria artistului. Cred, însă, că o selecție mai riguroasă ar fi făcut expoziția să cîștige.

Mai mult decît o simplă mențiune meritâ catalogul retrospectivei — prefațat de M. H. Maxy, cu o prezentare de Georgeta Peleanu și cu fișe pentru fiecare reproducere. Ținuta lui grafică și științifică îl scoate din cadrul unui simplu catalog și-l așează în vecinătatea cărții de artă.

O. ȘA BUȘNEAG

ARTA

CRONICA DRAMATICĂ
DINU SARARU

JOCUL DE-A VACANȚA

de MIHAIL SEBASTIAN ● Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra"

„Jocul de-a vacanța" e, de fapt, o subtilă dramă a inadaptării — dar nu numai atît — o dramă a refuzului unei lumi meschine și rele care retează aripile visului și răspunde cu cinismul zgomotos și brutalizant sentimentelor celor mai delicate și mai pure. Dorința timidă de a evada din cosmarul unei asemenea realități mutilante, proprie eroilor lui Sebastian, e astfel explicabilă și firească, chiar dacă se recurge la construcții imaginare cu efecte atît de dramatice în final, cînd jocul naiv se destramă și, odată cu șueratul locomotivei care trece spre București, luînd-o cu ea pe Corina, în grădina pensiunii Veber pătrunde fiorul de ghiață al vîntului prevestitor de toamnă timpurie.

Eroii lui Sebastian vin în peisajul ozonat și pur al munților dintr-o periferie a „oamenilor sărmani", fiecare cu visul său de fericire ca un cocor cu aripile zdrobite încă înainte de a fi atins vreodată înălțimea, și cu nostalgia călătoriilor iluzorii sub un soare cald, pe mări albastre și liniștite, pindite însă în permanență de cicloane.

Și acestea din urmă sînt parcă mai vii și mai puternice în conștiința eroilor decît chiar sentimentul legănării pe apele visului. Pentru că, într-un fel, fiecare din ei, nu numai prietenul lui Bogoiu, e un astronom obligat de vitregia soartei să lucreze la arhiva metrologiei, în așteptarea continuă și plină de spaimă a vocii de tunet cu care șeful de birou îi va cere încă o hîrtie din dosarul prăfuit.

Greșala ar consta în a-i atribui lui Sebastian ideea că oferă o soluție printr-un asemenea „joc" utopic și copilăresc, cînd el, de fapt se dovedește conștient de șubrezenia castelului din cărți de joc pe care-l ridică eroii săi. Sensul major al acestei comedii lirice mi se pare a se afla tocmai în evoluția ei tragică și în tristețea sfîșietoare a singurătății protagoniștilor neputincioși nu numai să se adapteze realităților dar măcar să rămînă prieteni după ce „jocul" se sfîrșește. Victime umile ale unei societăți strîmb alcătuite, ei se dovedesc străini unul de altul, pînă la urmă, și drama e, cred, în același timp, a înstrăinării, creată direct de răceala societății în care trăiesc și care le-a transmis asprimea, lipsa de comunicabilitate, închistarea egoistă marcîndu-i sufletește.

Sebastian n-a făcut decît să lumineze resursele de omenie și sensibilitate ale unor oameni cu o existență simplă și tristă, să prezinte visul lor timid de fericire, dar atît de fragil încît chiar și în hotărîrea copilărească de a se juca de-a fericirea, el nu poate să dureze mai mult decît de la 1 la 31 august.

Protagoniștii comediei tragice, sînt, toți patru, corijenți la examenul vieții și nu vor reuși niciodată să-l treacă orîcît de bine ar ști să deseneze contururile țărmurilor spre care năzuiesc, pentru că geografia morală a lumii din jurul lor e incompatibilă cu adevărata fericire omenească, iar ei nu vor avea niciodată tăria de a lupta pentru ea.

O asemenea categorie de oameni a existat la noi — și nu numai la noi, după cum și azi mai poate fi întîlnită pe anume meridiane. Ea aparține funcționărimii mărunte care, chiar cînd are un lustru intelectual, urmează în lumea capitalistă aceeași soartă mizerabilă a eroilor lui Cehov. Cînd a scris comedia „Jocul de-a vacanța" Sebastian însuși trăia o astfel de dramă, și în afara curajului de a o relata, nici el nu i-a putut afla un răspuns. De aceea autorul se desparte de eroii săi, la fel de trist și de dezamăgit, cum se despart aceștia unul de altul, odată cu plecarea Corinei.

Revenind la drama înstrăinării, asupra căreia mi se pare necesar să stăruim, va trebui să observăm că sentimentul ei e mai puternic decît chiar dorința eroilor de a rămîne împreună, pentru că și această dorință se întemeiază pe tot soiul de reverii fără consistență. Renunțarea Corinei luminează de fapt, pe un plan mai acut și mai lucid, renunțarea celorlalți trei, Bogoiu, Ștefan și Jeff — ipostaze diferite, pe treptele vîrstei, ale unuia și aceluiași trist destin. Nici unul dintre eroi n-are încredere, pînă la capăt, în celălalt, pentru că n-are încredere în forțele propril, efect al unei experiențe de viață dure și dezamăgitoare.

Discutînd astfel lucrurile, mi se pare că sensul filozofic al piesei lui Sebastian cîștigă în adîncime, și se relevă mai bine implicațiile de ordin social.

Ca un copil ce este, Jeff vrea să amîne amintirea corijenței ce se apropie, iar Ștefan încearcă să evite confruntarea cu realitatea existenței lui, folosind prilejul concediului și împotrivindu-se din răsputeri ambiției lui Bogoiu de a menține prezent sentimentul timpului care trece. O experiență mai bogată și mai dură decît a celorlalți, îl obligă pe Bogoiu să intervină permanent planul realității brutale, cu acela al plăsmuirilor mintale. Pentru că sensul simbolic al sirguinței cu care scrie pe tablă data zilei, trădează pe de o parte nevoia de a-și întreține iluzia călătoriei imaginare pe nava fericirii dar și o doză de luciditate, conștient că poate face aceasta doar atîta timp cît e în concediu, și trebuie să-i savureze fiecare zi pentru că la capăt îl așteaptă iarăși existența lui de slujbaș umil și nefericit. Cînd se acceptă unanim ideea renunțării la orice contact cu universul din care vin, apar complicațiile sentimentale care solicită implacabil nevoia confruntării cu realitatea. Nici Corina nu e o balerină celebră, nici Bogoiu un viteaz căpitan de navă, nici Ștefan lordul din paginile cărții de literatură. Și „jocul" sfîrșește, de fapt, din clipa în care a început.

Sebastian a avut luciditatea de a sesiza imposibilitatea izolării și evadării. Dar prizonier al realității descrise, și, cum spuneam, trăind el însuși, atunci, o dramă asemănătoare, n-a izbutit să întrezărească acea rază de lumină care să facă mai mult, decît să poleiască auriu, frunzele căzute în pragul unei toamne timpurii. N-a fost singurul în acea vreme — 1936 — dintre scriitorii care au rămas în pragul întrebării cu privire la drumul spre fericire, dar a fost printre puținii care au înveșmîntat cu atîta sensibilitate și poezie înduioșătoare această întrebare.

După 25 de ani de la premieră, „Jocul de-a vacanța" a văzut iarăși luminile rampei, în prezența, emoționantă, a celor care au dat, pentru prima dată, viață eroilor piesei. Dintre ei, unul, Marcel Anghelescu se afla pe scenă printre interpreții de azi, și lui i se datorează cea mai frumoasă creație a noului spectacol.

Spectacolul, în ansamblu, se revendică, așa cum și-a dorit și regizorul Valeriu Moisescu, de la poezia încărcată de puritate și nostalgie a piesei, ilustrînd receptivitatea direcției de scenă pentru fiorul de lirism al acestei comedii tragice, dar și o severă privire a ei cu ochii contemporani. E urmărită cu atenție o anume gradație în evoluția dramei și în dezvăluirea țesăturii fine care leagă și unește destinele eroilor în jocul semi-conștient de-a iluzia. Spectacolului îi e proprie o anume reticență, bine înțeleasă de regizor și redată de interpreți, în relevarea tristeții și ideii de nefericire, după cum aceeași reticență se manifestă și în reliefarea notei comice a situațiilor. Astfel, se realizează un echilibru foarte propriu dezbaterii pline de finețe propusă de Sebastian și caracteristică în general scrisului său. Această finețe ar putea fi însă și mai accentuată și mai nuanțată.

Cum spuneam, Marcel Anghelescu ne oferă prilejul unei creații care se inscrie cu mare succes în bogatul său palmares actoricesc. E atît de remarcabilă capacitatea artistului de a se face, prin fiecare gest și ton al glasului, prin fiecare grimasă, ecoul biografiei triste a personajului său, încît uiți, pur și simplu, că te afli la teatru. Actorul realizează întreaga gamă de subtile nuanțe ale acestui trist destin, redus la mărunta fericire de a trăi cîteva clipe în inchipuire. Personajul său respiră o resemnare înduioșătoare, și licărul speranței nu face decît să accentueze dezamăgirea, ca o rană deschisă din nou. Cu o savantă minuție, actorul și-a compus rolul în fiecare schiță de gest, făcînd să vibreze o autentică emoție în fiecare privire în care a irizat visul eroului niciodată implinit.

De un succes indiscutabil se bucură, apoi, debutul actriței Gina Patrichi pe o scenă bucureșteană, făcîndu-ne dovada unor frumoase resurse de sensibilitate și, aș spune, rafinament. Jocul ei valorifică puritatea personajului, gingășia și grația lui, ca și nota de inefabil care-l înobilează. Actrița e, pe rînd, copilărească și capricioasă, tandră și caldă, nostalgică și tristă, lucidă, cu ecouri de regret în glas, și reușește să ne facă să simțim ce înseamnă, pentru Jeff, Ștefan și Bogoiu, clipa acelei despărțiri de la sfîrșitul jocului.

Ștefan își află în George Oancea un interpret cu posibilități reale de a răspunde, pe de-a-ntregul, dificilei sarcini. Sînt și acum în jocul său destule date care atestă corespondența cu personajul, dar e sesizabil încă „efortul", pe de o parte, iar pe de alta actorul nu izbutește, îndestul, a face drama să treacă rampa. Adică e încă nevoie de un spor de investigație, pentru ca sondajul în biografia spirituală a eroului să se reflecte mai bogat și mai nuanțat. Insistența e izvorîtă din conștiința că actorul și acum reușește să facă sesizabile liniile mari ale rolului, și are posibilitatea de a le îmbogăți.

Cu umorul său gras, Sandu Sticlaru compune rolul maiorului, jucînd admirabil stîngăcia, înțepenirea și rigiditatea militarului rămas pînă la pensie „bun în grad".

Plăcută și respirînd farmecul adolescenței, prezența lui Dumitru Furdui în Jeff. Foarte talentatul tînăr actor se cuvine însă să fie atent la primejdia repetării și manierismului.

Pitoresc, cuplul călătorilor — Mihai Mereuță și Mimi Enăceanu — pe bună dreptate aplaudați pentru miniatura lor; adecvată rolului, cu unele mici stridențe care ar putea fi ușor atenuate, interpretarea dată de Evelin Gruia lui Madam Vintilă. Luminos în intrarea lui fugară în scenă, Petrică Vasilescu — Un mecanic.

Decorul lui Paul Bortnoski și costumele Gabrielei Nazarie, compun un cadru plin de poezie, în spiritul piesei, venind să implinească imaginea de ansamblu a frumosului spectacol.

Gh. Oancea, Gina Patrichi, Marcel Anghelescu, Evelina Gruia și Sandu Sticlaru într-o scenă din spectacol.

RECITALUL MYRIAM ACEVEDO

Scena Teatrului Național Studio a găzduit, sîmbătă 15 februarie, un recital neobișnuit de poezie și cîntece latino-americane, avînd ca prolog ampla conferință, documentată și inspirată, a poetului Eugen Jebeleanu. După lecturile poetice, în aplauzele publicului, a apărut pe scenă protagonista spectacolului, Myriam Acevedo, artistă a Teatrului Național din Havana.

Un promontoriu cu linii nedefinite, plutind într-o noapte de tropic, un fascicol luminos al unui astru ciudat, căzut peste un taburet semănînd a trunchi de copac, pe care stă arcuită umbra unei femei ca o liană neagră profilată pe fundalul albastru al oceanului încremenit sub stele. Umbra se răsucește brusc în lumină, și devine cîntec. Cîntecul pădurii tropicale lovită de razele lunii, legănarea ciudată a trestiei de zahăr sub vînt, ritmica zbatere-n țărm a oceanului adormit; totul e cîntec, un cîntec neobișnuit de simplu, de profund, de dramatic. Un cîntec care este șoaptă sau țipăt, care-ți mărturisește un sentiment, o idee, o întîmplare, cu jocuri repezi de umbre și lumină izvorîte din ochi, din zbaterea mîinii, din cuvînt, din obrazul care răsare și se-ascunde sub păr ca o lună fugărită de nouri. Scena se umple de mișcare, de poezie, de șoaptele și uraganele care bîntuie sufletele popoarelor de pe țărmurile sudice ale Atlanticului, din inima Cubei în inima Africei și de acolo pînă în Anzi. Popoarele de pe două continente se mărturisesc lumii într-un fel unic, prin intermediul acestei mari artiste cubaneze: Myriam Acevedo. Inegalabila artistă a Teatrului Național din Havana a șters granițele dintre poezie și cîntec, contopindu-le într-o singură artă, căreia îi rămîne o interpretă fără egal. Ea însăși este poezia și cîntecul scenei.

Teodor BALȘ

Cronica filmului în presă

Interesul pentru producțiile cinematografice a crescut considerabil în ultimii ani. Există nenumărate indicii că filmul, ca și cartea, a devenit pentru un public foarte larg nu numai un prilej de destindere, dar și o hrană spirituală. Mulți spectatori simt nevoia îndrumării competente, a inițierii în tainele unei arte care a cucerit o asemenea răspîndire. Cronicarul cinematografic își asumă o responsabilitate ideologică însemnată, fiindcă filmul are o capacitate educativă excepțională, poate contribui enorm la formarea eticii socialiste. Presa are datoria să cultive gustul estetic al spectatorilor, înlesnindu-le posibilitatea de a discerne arta autentică de cea confecționată și facilă. Mai ales realizările cinematografiei originale trebuie să se bucure de atenția cronicarilor de specialitate, care sînt datori să încurajeze eforturile rodnice, substanțiale, să analizeze lucrările în spirit critic, cu exigență, și să combată cu mai mult nerv concesiile făcute încă mediocrității.

De la o vreme se înregistrează evidente progrese în alcătuirea rubricilor destinate cinematografiei în presa cotidiană (ne referim la primele săptămîni ale anului 1964). O intensă și consecventă acțiune de popularizare desfășoară ziarul *Informația Bucureștiului*. *Carnetul de cinefil* semnalează evenimentele mai importante petrecute în lumea ecranului, oferind date interesante, expuse atractiv. Cronica scrisă cu promptitudine de T. Caranfil a cîștigat evident în conținut și calificare. Analizînd de pildă filmul *Jurnalul Annei Franck*, cronicarul remarcă semnificația actuală politică a transpunerii cinematografice, înclinația către documentar a regizorului și jocul nuanțat, cu intuirea stărilor contradictorii, al actriței principale. Ar trebui însă să se valorifice mai mult intenția semnatarului rubricii de a expune un punct de vedere, de a susține judecăți critice, atunci cînd obiectul cercetării le revendică. Prea multe semnificații capătă astfel un film minor cum este *Qivitoq*. I s-a imputat uneori lui T. Caranfil că nu se încumetă să întreprindă o analiză mai apropiată de specificul cinematografiei, că se menține pe o linie descriptivistă, obiecții întemeiate de care cronicarul a ținut seama în bună măsură.

O receptivitate la valorile celei de a 7-a arte se observă în articolele pe care le semnează în *Scînteia tineretului* Alice Mănoiu. Cititorul pătrunde în universul operei cinematografice, obține o privire cuprinzătoare asupra personalității creatorilor și a tendințelor care-i animă (vezi observațiile pe marginea ultimelor filme ale regizorilor englezi). Ni s-a părut însă prea îngăduitoare cronica dedicată filmului romînesc *Pisica de mare*. Evidențierea judicioasă a calităților lui se cuvenea însoțită și de rezervele critice pe care le stîrnește.

Lucia Bogdan în ziarul *Munca* se ocupă asiduu de producțiile cinematografice curente, făcînd aprecieri conștiincioase și serioase. Totuși cronicile ei ar cîștiga adoptînd un unghi de analiză mai prielnic caracterizării artei filmului, judecăților cu implicații estetice.

Dacă *Romînia liberă* acordă foarte puțin spațiu comentării filmelor noi, (numai două cronici efective despre *Pisica de mare* și *Podul*, semnate de Eugen Atanasiu, în răstimp de cîteva săptămîni), *Magazinul* le tratează încă într-un mod expeditiv, cu rezumate școlărești. Tonul agreabil, cerut de natura publicației, nu implică renunțarea la opinii mai consistente. Cu atît mai mult cu cît stilul nici nu este atît de cursiv. Formulările seci, convenționale, coboară tonul discuției. De pildă: *„Cei doi eroi principali, Gzergorz și Kardas — sînt două firi asemănătoare, totuși deosebite"*. Sau: *„Dacă primul, care părea cel mai greu de îndreptat, a putut fi totuși recuperat, Kardas nu s-a lăsat pînă în ultimul moment"* (din cronica la filmul *Parașutiștii*). Din comentariul semnat de I. Matei asupra filmului *Ei cuceresc cerul* se pot extrage asemenea citate: *„Scenariul a scos în evidență cu siguranță trăsăturile de caracter ale acestui obișnuit om sovietic, gîndite reprezentativ pentru întreaga categorie a piloților de încercare"*. Sau: *„Dincolo de aspectele pur tehnice pe care le implică o asemenea temă, escamotate de altfel cu dibăcie..."* De ce *Magazinul* care are o cronică dramatică săptămînală nu manifestă aceeași grijă și consideație pentru domeniul cinematografiei?

De altfel predomină încă în presa zilnică, uneori chiar în întocmirea rubricilor bune de critică cinematografică, o părere eronată cu privire la nivelul de înțelegere al spectatorului. Cititorul e dornic să găsească în acest domeniu și articole de generalizare și profiluri ale marilor creatori, începînd de la Eisenstein sau Griffith pînă la Rossellini, Ciukrai, Bunuel, Renoir etc., analize asupra decăderii filmului aservit intereselor burgheziei, etc. Dezbaterile asupra dezvoltării cinematografiei romînești, cu perspectivele și proiectele ei de viitor, ar fi urmărite desigur cu mult interes.

Pornindu-se de la realizările obținute în ultima perioadă în cronicile cinematografice din presa cotidiană, se pot aduce încă îmbunătățiri serioase rubricilor existente. Măsura nimerită a unor ziare de a încredința cronica filmului unor critici de specialitate poate fi continuată prin lărgirea spațiului acordat rubricilor cinematografiei, prin promptitudinea apariției cronicilor, prin ridicarea nivelului științific și întărirea discernămîntului ideologic în analiză, prin asigurarea unui stil accesibil și expresiv. Trebuie respins intransigent diletantismul. Nu există nici o contradicție între necesitățile popularizării producțiilor cinematografice în masele largi și aprofundarea criteriilor de analiză, stimularea comentariilor cît mai calificate.

CRONICAR

Într-un număr recent din „Lettres françaises", Marcel Martin constată, pe marginea festivalurilor filmului de desen animat de la Annecy, Tours, și Oberhausen, că cele mai multe producții, în special anglo-americane, oscilează între clasicism și burlesc, că Walt Disney „a intrat de douăzeci de ani în impasul academismului" și n-a reușit să scape de ei, că Franța a pierdut locul ținut în primii ani de după război și că apariția unui „nou val" nu ajunge să-i redea strălucirea. Romînia, Cehoslovacia și Iugoslavia se înscriu printre cele mai bune creatoare de desene animate. Despre Romînia se spune: «Ion Popescu Gopo este acoperit de premii pentru bijuteriile sale pline de umor și finețe care sînt „Scurtă istorie", „Șapte arte" și „Homo Sapiens". Tot el a isprăvit pentru UNESCO o amuzantă mică istorie a informațiilor: „Alo! Hallo". În cel privește pe Bob Călinescu, acesta „însuflețește cu lirism mici personaje tăiate în lemn („Rapsodie în lemn")».

Cunoscutul regizor francez Marcel Carné intenționează să realizeze o ecranizare modernă a romanului lui Dumas, „Dama cu camelii". Filmul, care va fi intitulat „Atît cît ține iubirea", va fi un tablou al moravurilor lumii cinematografice, căci Carné va înfățișa o nouă Marguerite, o mică actriță, bolnavă nu de tuberculoză, — boală vindecabilă astăzi — ci de leucemie. Toate personajele vor avea numele și mesertile schimbate. Actorii sînt încă necunoscuți, în afară de Jacques Charrier („Babette pleacă la război"), care va interpreta rolul lui Armand Duval.

Festivalul cinematografic de la Cannes se va desfășura anul acesta între 29 aprilie — 13 mai și va fi deschis cu proiectarea filmului lui Anthony Mana „Căderea Imperiului Roman". În distribuție vor figura cîțiva din cei mai cunoscuți actori ai lumii: Sophia Loren, Alec Guinnes, James Mason, Mel Ferrer, Stephen Boyd.

Noutăți din studiourile poloneze: regizoarea Wanda Iakubowska a terminat de curînd la Varșovia „Sfîrșitul lumii noastre", un film pe ecran panoramic, adaptare după cartea cu același titlu de Tadeusz Holuj. Acțiunea filmului se petrece în infernul de la Auschwitz. Personajul central vizitează fostul lagăr după război, retrăind trecutul. Wanda Iakubowska vrea să dezvăluie spectatorilor tot adevărul despre fascism și crimele săvîrșite în lagărul morții de la Auschwitz.

ECRAN

Echipa „Start" a început filmările la „Domnișoara de la fereastră", un film panoramic în culori, în regia Mariei Kaniewska, despre invazia tătarilor în Polonia secolului XVII. Tot la Varșovia, echipa „Studio" turnează „Rănit în pădure" de Janusz Nasfeter, un film despre rezistența poloneză și „Îndrăgostiții sînt printre noi" după Andrzej Mandalian, în regia lui Jan Rutkiewicz.

Tînăra balerină Cecilia Esztergalyos, solistă a Institutului de balet din Pécs va fi prezentă anul acesta în două filme. Unul cu caracter oarecum biografic, intitulat „Tu", prezintă aspecte din activitatea artistei. Al doilea, în care ea joacă rolul principal, este o coproducție anglo-maghiară, „Capul de aur", o fantezie plină de vervă.

Alex Joffé se pregătește să înceapă un film de lung metraj, care va fi o coproducție cu Israelul; titlul provizoriu al filmului este „Niciodată sîmbăta". Robert Hirsch va fi interpretul principal al acestui film, în care va juca... 13 roluri diferite.

Pierre Etaix, care a stîrnit multă vîlvă cu filmul său „Îndrăgostitul", definitivează în prezent scenariul pentru filmul „Yo-yo" pe care va începe să-l turneze în primăvară. Realizat tot în stilul precedentului său film, „Yo-yo" este povestea unui clovn care devine pe neașteptate miliardar.

SCRIS-A BĂLCESCU „TRECUTUL ŞI PREZENTUL“?

Sînt peste o sută şi zece ani de cînd Junimea Română, foaia tinerilor aflaţi la Paris pentru studii, publica în primul său număr, între altele, articolul Trecutul şi prezentul. Dar numai de nici patru decenii, acest articol, apărut fără semnătură, ca tot ce s-a tipărit în cele două numere cîte cunoaştem pînă astăzi din acea revistă, fu atribuit lui Bălcescu. O asemenea paternitate era firesc să aprindă entuziasmul şi, mai înainte de a se fi strins toate probele doveditoare, ispititoarea ipoteză deveni certitudine curentă, încît, acum, nu mai apare ediţie — de la cea academică din 1953, pînă la cea şcolărească din 1961 — care să nu cuprindă acest articol. Unele idei generale şi cîteva expresii comune cu alte scrieri ale marelui istoric, îl fac să nu pară străin. Cititorii găsesc aici acelaşi patetism mesianic, iar comentatorii nu pierd prilejul de a recurge frecvent, în citatele lor, la anumite fraze bine turnate şi bine simţite. Totuşi, sînt prea serioase faptele lăsate deoparte cînd articolul a fost trecut pe seama lui Bălcescu, pentru a putea considera problema definitiv închisă.

GEO ŞERBAN

1 Cel dintîi care a desemnat pe Bălcescu drept autor al articolului Trecutul şi prezentul (Radu Dragnea în Ţara noastră, 3 ianuarie 1926) s-a întemeiat pe o asociaţie pur speculativă, improvizînd în pripă argumentele. Este evident şi, de altminteri, mărturisit, caracterul întîmplător al investigaţiei sale. Hazardul a scos adesea la iveală opere uitate sau necunoscute, însă „descoperitorii“ lor rareori nu stăpîneau domeniul respectiv printr-o asiduă şi competentă frecventare. Nu acesta era cazul în împrejurarea dată. Odată idcea lansată, ea se impuse atenţiei şi un erudit cunoscător al operei lui Bălcescu, cum este G. Zane, o învesti cu autoritatea sa, introducînd articolul în excelenta ediţie din 1940.

Singurul element cert care făcea plauzibilă atribuirea rămîne prezenta unui text de Bălcescu în al doilea număr din Junimea Română, putindu-se trage de aci concluzii despre o posibilă colaborare mai întinsă. Examenul critic atent surpă însă această presupunere. Redactorul principal al revistei din Paris, poetul G. Creţianu (format la şcoala lui Bălcescu şi admirator consecvent al său) a evocat episodul în termeni foarte precişi: „La acea epocă (1851 — n.n.) întreprinsei împreună cu alţi juni (între care şi eruditul nostru arheolog Al. Odobescu) publicarea unei foi intitulate Junimea Română. Bălcescu îmi dete un articol asupra evenimentelor din Transilvania, la care fusese martor ocular“ (Patrie şi libertate, 1879, p. 84). Nu era un articol pregătit anume, ci cuvîntarea ţinută cu prilejul banchetului organizat pentru a sărbători trei ani de la istorica adunare de pe cîmpia Blajului. Creţianu evită parcă într-adins ideea de colaborare şi pomeneşte strict de „un articol“. Mai încape dubiu că insuflaţirea sa pentru Bălcescu l-ar fi determinat să numească mai mult, dacă avea ce? Totuşi, să admitem eventualitatea unui lapsus calami. De fapt, destăinuirea sa nu vroia să fie o revelaţie, ci doar o confirmare. Cel pe care poetul Patriei şi libertăţii îl citează în sprijin, Al. Odobescu, dăduse de mult la iveală textul cunoscut sub titlul Mişcarea românilor din Ardeal la 1848, în paginile publicaţiei sale Revista Română şi îl reluase, ca anexă, la ediţia Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazu. Este cunoscut cultul lui Odobescu pentru Bălcescu, pe care, cum însuşi declară, încă de copil ajunsese „a-l respecta, a-l iubi, a-l admira“. Din răspîndirea operelor sale şi reconstituirea lor integrală, Odobescu şi-a făcut un titlu de glorie. El fu primul care, la 1861, a scos la iveală istoria despre Mihai Viteazul. El susţinu şi obţinu, la 1863, trimiterea unui delegat pentru a regăsi osemintele ilustrului bărbat. Tot el a impus, prin perseverenţă şi rîvnă personală, alcătuirea ediţiei de la 1878. Mulţi ani a avut ca ţintă să scoată la lumină tot ceea ce ar fi putut contribui la cunoaşterea şi preţuirea lui Bălcescu în toată măreţia personalităţii sale. Dar nici el nu extinde, dincolo de un articol, marginile colaborării lui Bălcescu la Junimea Română.

Împingînd mai departe scrupulozitatea verificării, nu rămîne decît să ne adresăm chiar mărturiilor lui Bălcescu. Corespondenţa îndeosebi cea destinată lui Ion Ghica, reprezintă un grafic aproape complet al desfăşurării activităţii sale. Îşi informează prietenul de tot ce întreprinde, îi comunică ginduri, proiecte, îl ţine la curent cu lucrul său. Ce lasă să se întrezărească şirul scrisorilor din perioada pregătirii Junimii Române, al cărei prim număr iese în mai 1851? Cu sănătatea năruită, Bălcescu se înfăţişează abstras, neliniştit omeneşte de epuizarea energiei. Refrenul suferinţei revine frecvent. La 27 februarie: „Eu, iubite Ghica, sufăr mult de piept şi poate oi da ortul popei“. La 7 martie: „Am fost rău bolnav cîteva zile în casă“. La 16 aprilie: „Cît de a face şi a lucra, nici că mă mai gîndesc acum; voi să mă ocup de sănătatea mea şi de nimic alt“. La 26 aprilie: „Sînt hotărît a nu mă ocupa decît de sănătatea mea“. (Toate citatele după ed. Opere IV — Corespondenţa, sub îngrijirea lui G. Zane). Negreşit. Bălcescu nu-şi suspendă orice activitate şi lucrările în care era angajat îl absorb cu înfrigurarea lui din totdeauna, pagini numeroase din Istoria despre Mihai se aştern acum, dar, tocmai pentru o concentrare a forţelor în direcţia principală, este de bănuit că n-a mai contractat obligaţii suplimentare. Nici un cuvînt despre Junimea Română, nici o aluzie, pînă la 16 mai, a doua zi după banchetul festiv amintit, cînd îl vesteşte pe Ghica de „spiciul bătăios“ pe care-l ţinuse în ajun şi care avea să intre în revista tinerilor. Deocamdată, primul număr al acestei reviste apăruse şi Bălcescu, trimiţînd cu aceeaşi scrisoare cîteva exemplare prietenului său, îi dă explicaţiile lămuritoare: „această foae ce scot plevuşcarii de aci, între care cel mai bătrîn redactor cu chef este Creţianu“. Nici o vorbă despre articolul Trecutul şi prezentul înserat tocmai în acel număr, în schimb tonul trădează cel puţin distanţa care îl separa de grupul redacţiei, dacă nu chiar indiferenţa. Bălcescu întrebuinţează termenul „plevuşcarii“ cam cu acelaşi înţeles cu care însuşi Odobescu avea să-l folosească în articolul Biserica episcopală de la Curtea de Argeş, cînd protesta împotriva discriminărilor operate cu prilejul difuzării unei broşuri oficiale: „dînd exemplare de mina întîia şi splendid legate, celor ce stau azi în capul mesei, iar altele mai de rînd, plevuşcei“ (Epoca din 13/25 sept. 1887). Prestigiul lui Bălcescu printre „plevuşcarii“ de la Junimea Română, de care îl izola şi experienţa şi vîrsta, îl va fi determinat să accepte publicarea toastului aici, un semn de curtoazie absolut accidentală, răspuns la nişte insistenţe probabil destul de mari. Şi în chiar acest prestigiu era de căutat cheia articolului Trecutul şi prezentul, dacă se urmăreşte o explicaţie a asemănărilor cu gîndirea şi stilul lui Bălcescu. Un tînăr înflăcărat de ideile lui Bălcescu, gata să preia pînă şi formularile maestrului ca orice emul încă nematurit, putea foarte bine să conceapă articolul, într-adevăr demn de nobilul model.

2 Acel tînăr nu este o presupunere, nu trebuia să fie închipuit nici la data cînd s-a lansat grăbita susţinere a paternităţii lui Bălcescu, pentru simplul motiv că identitatea lui a fost dezvăluită în chipul cel mai limpede de Odobescu în persoană. Lucrînd zelos la înălţarea monumentului lui Bălcescu, mai mult, în cuprinsul acestui monument, fără teama de a-i dăuna, acolo unde găseşte că trebuie să dea explicaţii despre planurile bătăliilor lui Mihai şi fiind vorba de Călugăreni, Odobescu — în felul său caracteristic, asociativ — îşi aminteşte şi reproduce celebrul citat („Călugăreni! Termopile ale rominilor!“) din Trecutul şi prezentul, care avea să fie considerat între dovezile irefutabile în favoarea lui Bălcescu. Odobescu detaşează şi evidenţiază prima dată citatul la 1861 (Revista Română, pag. 656), atribuind spusele „unui amic“ Nu-i dă numele, dar trimite la revista apărută doar cu un deceniu înainte, indicînd articolul cu titlul cunoscut. Cînd, mai tîrziu rela comentariul în ediţia operelor pregătite de el însuşi, renunţă la indicarea titlului; în schimb, dă deoparte vălul tainei, numind în persoana „amicului“ de odinioară pe D. Berindei (Scrieri literare şi istorice, Buc. 1887, vol. III pag. 506). Dacă nu-i pomenea numele din capul locului, faptul se explică prin aceea că Berindei însuşi făcea parte din redacţia Revistei Române şi, pe atunci, nu aveau cătare între oamenii de litere osanalele reciproce. Imprejurarea are, în schimb, darul să ne asigure că Odobescu nu se înşela. Echipa Revistei Române absorbise parte din echipa Junimii Române. Nucleul principal era acelaşi. De s-ar fi înşelat Odobescu, îl puteau corecta Berindei, Creţianu, Iatropol. Nici mai tîrziu nu pare să fi greşit, cum îl suspectează G. Zane, pentru că ar fi citat incorect Junimea literară (Eroarea era numai în ediţia de care s-a slujit d-sa; în Epoca din 18/30 aug. 1887, unde a apărut iniţial articolul în cauză, Odobescu reactualiza corect titlul revistei din juneţe). La acea dată, Odobescu extrăgea din paginile Junimii Române propriul său articol Muncitorul român, asumîndu-şi-l pentru prima dată cu prilejul ediţării operelor complete. Ori Muncitorul român apăruse chiar sub Trecutul şi prezentul, iar Odobescu — prieten de atunci nedespărţit şi cu Creţianu şi cu Berindei — va fi ştiut prea bine cui aparţine. În ultimă instanţă şi în chipul cel mai hotărîtor, dreptatea lui Odobescu o confirmă articolul însuşi.

Privind articolul Trecutul şi prezentul detaşat de ceea ce ştim pînă acum, sînt în el însuşi aspecte care se opun a-l aşeza cu inima împăcată între scrierile lui Bălcescu. Lunga sa familiarizare cu opera istoricului de la 1848, l-a determinat pe G. Zane să observe cel puţin o distonanţă şi consemnarea ei nu trece fără a produce o şovăială mai generală. În comentariile sale remarcă „o frază care nu credem că poate aparţine lui Bălcescu şi dacă articolul acesta a fost scris în întregime de dînsul (s.n.), trebuie să fi fost intercalată de redacţia revistei unde apărea“. (N. Bălcescu, Opere, t. I. partea II-a pag. 264). Fraza incriminată era, în realitate, un paragraf întreg şi nu trădează a fi fost lipit. Oricum, procedeul ingerinţei în articole nu era practicat la Junimea Română. În al doilea număr al revistei, în subsolul articolului O idee asupra unirei noastre naţionale o notă a redacţiei atrage atenţia asupra unei afirmaţii (într-o singură frază!) cu care aceasta nu se uneşte, rezervîndu-şi dreptul de a reveni, dar nu impune nici o modificare („Noi credem că din frămîntarea ideilor contrarii poate naşte adevărul; şi de aceea nu excludem de loc opiniunile străine, cînd sînt cuviincios exprimate“). Greu de admis că principiul ar fi fost sacrificat tocmai în paguba lui Bălcescu, atît de sus în consideraţia tinerilor redactori. Şi de se întîmpla astfel, e greu de admis că Bălcescu tolera schimbarea (se va zice, poate, că nu i-a fost adusă la cunoştinţă, dar atunci mai îndrăznea cineva să-i solicite ulterior toastul din 15 mai spre tipărire?) Era la mijloc activitatea guvernului revoluţionar de la 1848 apreciată negativ în Trecutul şi prezentul. Nu mai departe decît scrisoarea către Ghica din 16 mai 1851 stă mărturie cît de puţin dispus era Bălcescu să tolereze cea mai neînsemnată minimalizare. Pe prietenul său îl admonestează sever, îi cere socoteală indignat, ba îl şi ameninţă, îndată, că o să-i frece „ridichea“. Cum i-ar fi crutat el pe nişte nevîrstnici (Berindei de 19 ani, Odobescu de 17, Sihleanu idem) şi neiniţiaţi pe care am văzut că-i cataloga „plevuşcari“? Cel puţin la fel de dubios ca paragraful semnalat judicios de G. Zane, se prezintă întreg finalul articolului. Deşi de un patetism de aceeaşi sorginte, apelul cu care culminează Trecutul şi prezentul se deosebeşte net de chemarea mobilizatoare din Manifest către poporul romîn redactat de Bălcescu numai cu un an înainte. Apelul vine din partea unui tînăr şi se adresează celor de o seamă, nu implică nici o experienţă personală, ci respiră numai o pornire voinicească spre culmile culturii, înţeleasă ca o datorie către ţară, ca un imbold al trecutului. Tot aşa îndemna programul Junimii Române, întocmai glăsuia Odobescu la sfîrşitul prelegerii sale despre Viitorul artelor în Rominia, ţinută în plină epocă de pregătire a revistei. „Trebuie să arătăm că în junie e entuziasmul lucrurilor mari şi devotamentul pentru adevăr“. Această ultimă propoziţie din Trecutul şi prezentul are toate caracteristicile unui angajament şi nici una din tonalităţile unui comandament adresat din afară, formulat pentru alţii, pentru cei ce vin din urmă. Propriul exemplu al activităţii lui Bălcescu era un factor îndeajuns de mobilizator, pentru a mai cere intervenţia sa nemijlocită, stratagema de a se situa şi a perora de la nivelul tinerilor. Scufind şi finalul de sub paternitatea lui Bălcescu, agravăm o dată mai mult suspiciunile concentrate în formularea unei probleme de tipul „dacă articolul acesta a fost scris în întregime de dînsul“. Decît însă, să gîndim, fie şi în treacăt, situaţia imposibilă a redactării parţiale, a conlucrării, găsim mai multă îndreptăţire a reveni la firul indicat de Odobescu.

3 Cine era Dimitrie Berindei? Putea el să gîndească şi să izvodească Trecutul şi prezentul?

Într-o tîrzie reînviere a „Junimii romine de la Paris pe la 1852“, Odobescu exaltă „spiritul aşa de cultivat“, „finul talent de artist şi de scriitor“, prin care se remarca Berindei. Înclinat spre artă, specializat în arhitectură, Berindei îmbrăţişase un orizont larg, avînd la bază o serioasă cultură clasică. Istoria naţională, literatura antică îi erau familiare, de unde şi punctele trainice de contact cu Odobescu. Corespondenţa de tinereţe a autorului Scenelor istorice abundă în referiri la acest amic. Reintors în ţară la terminarea studiilor, nu întîrziară să conlucreze împreună; ei făcură să apară, la 1861, Revista Română. În primul an de apariţie, Dim. Berindei semnează aici, pe lîngă un frumos studiu, în specialitate, asupra Romei vechi, ampla şi pasionanta incursiune în istoria Bucureştilor de la origini pînă în vremea sa. O cunoaştere amănunţită se împleteşte cu darul sintezei, mulţimea faptelor se înscrie fără efort într-o viziune unitară, insistentele istorice nu devin nici un moment obositoare şi relatarea curge armonios, cu treceri de la document la reconstituirea originală, de la reluarea unor mărturii colbuite la propria observaţie. Avea toată dreptatea Odobescu să vorbească şi de fineţe şi de talent în cazul lui Berindei. Mai interesant însă, pentru obiectivul nostru imediat, se înfăţişează acest text prin similitudinile de concepţie, de formulare uneori, pe care le trădează cu Trecutul şi prezentul, oferind un fundament de nezdruncinat afirmaţiei lui Odobescu despre adevăratul autor al articolului din Junimea Română.

Nu vom ignora că şi cei ce sînt de părere că Bălcescu ar fi scris articolul, recurg la argumentul identităţilor, producînd paralelisme, unele dintre ele cît se poate de izbitoare. Discuţia însă, purtată numai în această direcţie, nu poate fi satisfăcătoare. Sînt cele cîteva exemple mai des vehiculate o garanţie că avem de-a face cu o identitate şi nu cu o coincidenţă? E foarte adevărat că expresia „religia suvenirurilor“, bunăoară, circulă la Bălcescu, dar o întîlnim şi la Berindei („religia trecutului glorios“ — Revista Română I, p. 320). Chiar comparaţia Călugărenilor cu Termopile nu este edificatoare. Asemenea figuri retorice erau în spiritul vremii, pluteau în atmosfera împovărată de cultul exaltat pentru istorie. Nu altfel vorbea Kogălniceanu, deschizînd cursul de istorie naţională la Academia Mihăileană: „Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile, şi izbînzile de la Racova şi Călugăreni îmi par mai strălucite decît acelea de la Maraton şi Salamina, pentru că sînt cîştigate de către romini!“ (Opere ed. Andrei Oţetea, Buc. 1946, p. 639). Berindei nu făcea excepţie, fiind şi el urmărit de „umbra lui Epaminonda şi Temistocle“ (Revista română, I. 628). Pe un asemenea teren, comparaţia lui Bălcescu putea să fie însuşită fără a da loc neapărat sentimentului de responsabilitate. Bălcescu o lansase în Magazinul istoric, tomul IV, adică exact acel tom la care Berindei trimite în studiul asupra Bucureştilor, nu o dată. Lecturile din Bălcescu, făcute în juneţe, sub impulsul prezenţei sale prestigioase, i s-au grefat definitiv în memorie, transmiţînd sugestii fertile şi în lucrările de mai tîrziu. Toată interpretarea evoluţiei poporului romîn din ampla cercetare asupra Bucureştilor se resimte de înrîurirea lui Bălcescu. Cu atît mai mult, influenţa se putea exercita în epoca Trecutului şi prezentului cînd vîrsta şi avîntul generos scuzau preluările tacite. Aşa era, de pildă, aprecierea despre legătura lui Mihai sau despre starea dacilor înainte de cucerirea romană.

În vreme ce confruntarea cu scrierile lui Bălcescu relevă cîteva evidente transplantări, comparaţia cu textul lui Berindei din Revista Română ne pune în faţa unei substanţe identice, a două cristalizări din aceeaşi rocă.

Trecutul şi prezentul nu era un titlu ales la întîmplare, concentra o concepţie potrivit căreia regenerarea societăţii actuale ar putea fi grăbită prin reactualizarea faptelor, dovezilor de demnitate şi hotărîre de odinioară. Vroind la 1861 renaşterea Capitalei romineşti, Berindei, consecvent cu sine însuşi, recurge copios la sprijinul istoriei. Titlul de altă dată ar fi răspuns tot atît de bine şi intenţiilor sale de acum: „...n-am voit a vorbi despre starea prezentă (s.n.) a capitalei ţării şi despre îmbunătăţirile ce reclamă pentru viitor fără a căuta ce era Bucureştii în trecut (s.n. — Revista română I, 319). În acest context se încadrează dezideratul „reformei morale“ la fel de tranşant pus la 1861 ca şi la 1851. În cercul Junimii Române, el pare să fi fost un punct comun de program. Al doilea număr al revistei se deschide cu un articol anume pe această temă şi este de cercetat cu atenţie dacă nu cumva a ieşit tot din pana lui Berindei. Odobescu împărtăşea principiul şi-l susţinea pînă tîrziu (Un leac pentru copilăria noastră, 1892). Perfectibilitatea societăţii ca şi a individului era înţeleasă în perspectiva progresului neîntrerupt ce guvernează, cu legile sale imuabile, lumea. Se susţinea în Trecutul şi prezentul: „Dezvoltarea ei (omenirii — n.n.) se urmează regulat după legile fizice ale progresului“. În istoricul Bucureştilor ideea revine aproape mot à mot: „legea propăşirii e o lege firească, e legea vieţei popoarelor“ (Revista Română I, 320) cu specificaţia lămuritoare: „credinţa progresului, această religiune a timpilor moderni“ (Revista Română I, 631). Tocmai prin caracterul ei de adevăr unanim admis în epocă se explică prezenţa acestei credinţe şi la Bălcescu, fără a trebui să i-o atribuim cu strictefe. Izvorul ei venea din Turgot şi mai ales din Condorcet, autori foarte prizaţi de mai multe generaţii spre jumătatea secolului trecut. Optimismul robust, nutrit din siguranţa că guvernanţii sînt incapabili a stăvili mersul înainte, îşi avea originea în Esquisse d'un tableau historique des progres de l'esprit humain (1793). Condiţia necesară pentru accelerarea progresului o vedeau în activizarea conştiinţei, de unde accentul pe propaganda în mase. Aceasta era sarcina principală, căreia îşi propunea să răspundă Junimea Română. Indemnul „să luminăm dar poporul“ din Trecutul şi prezentul nu lipseşte nici din evocarea Bucureştilor: „Să deşteptăm naţiunea...“ (Revista Română I, 318). Apelul se însoţea cu o patetică argumentaţie despre „misiunea“ rezervată poporului nostru pe arena omenirii, argumentaţie care figurează aidoma în ambele texte. Şi în ceea ce priveşte interpretarea practică, aplicarea convingerilor generale la unele momente proeminente din istoria naţională, vederile se suprapun pînă la confundare. Cu aceeaşi vibraţie patriotică se vorbeşte în Trecutul şi prezentul despre „originea nobilă a poporului“, ca şi în Bucureştii: „acest popor de nobilă origină“ (Revista Română I, 319). Despre epoca migraţiunii popoarelor, citim în primul text: „negreşit a trebuit rominilor un curaj şi o virtute foarte mare ca ei, o mînă de oameni să se poată strecura printre barbari şi să-şi poată păstra naţionalitatea nealinsă“. Studiul de mai tîrziu repetă aprecierea, recurgînd la aceiaşi termeni: „În adevăr, dacă e ceva miraculos în tot cursul istoriei noastre, e conservarea unei naţionalităţi care se strecoară prin secoli...“ (Revista Română I, 320). S-a crezut a se găsi un argument pentru desemnarea lui Bălcescu drept autor în felul cum Trecutul şi prezentul pune problema rolului îndeplinit de romini ca apărători ai creştinătăţii. Dar şi Berindei, în paginile Revistei Române, aminteşte mai întîi de ameninţarea islamismului, de presiunea acestuia primejdioasă pentru suveranitatea atîtor popoare, ca să preamărească apoi poporul care „se luptase pentru credinţa Europii“ (Revista Română I, 626). Identică este apoi aprecierea despre epoca glorioasă a lui Mihai, „prinţul erou“, despre care, la 1861, Berindei îşi trăgea informaţii chiar din Istoria cea mare a lui Bălcescu, consultată, evident, în manuscris, prin intermediul amicului Odobescu. Altă personalitate luminoasă a timpurilor mai apropiate, Tudor Vladimirescu, se bucură de atenţia însufleţitului istoric. „Ridicarea lui Tudor — sună sintetic textul din Junimea Română — fu deşteptarea naţiei“. Cu prilejul reconsiderării trecutului bucureştean, momentul istoric este mult mai pe larg tratat: „Tudor Vladimirescu arboră stindardul naţionalităţii“ (Revista Română I, 627), el dete „semnul deşteptării spiritului naţional“ (Revista Română I, 635). În fine, ura împotriva „privilegiului“ apanaj al unei clase de „uzurpatori“, izbucnită cu ardoare în Trecutul şi prezentul trece intactă în Bucureştii, susţinută de părerea constantă că „libertatea e mai veche decît despotismul“ (Revista Română I, 635), că nobilul popor liber la originile sale a fost impins în jos, demoralizat, prin abuzuri („adesea faptele cîtorva degradează o naţiune“ — Revista Română I, 632). Motto-ul din Mirabeau, pus în fruntea articolului din Junimea Română se acorda perfect cu o astfel de viziune şi, de altminteri, era foarte în tonul programului revistei, care trecea ura împotriva împilatorilor printre virtuţi, justificînd infocat: „... cel ce urăşte tiranla exprimă prin aceasta chiar amorul său pentru libertate“.

Imprejurările apariţiei, ideile şi expresia lor, mărturia unui contemporan prob şi bine informat, cum era Odobescu, totul converge spre a considera pe Dimitrie Berindei ca autor al articolului Trecutul şi prezentul, şi nu pe Bălcescu. Pe cît de plăcut şi de încurajator este a împlini moştenirea unui clasic cu noi descoperiri, pe atît de greu, chiar dezolant pînă la un punct, este de a da în vileag o falsă atribuire, retrăgîndu-i ceea ce în însuşi erai convins că-i aparţine. L-am văzut pe Bălcescu prin prizma Trecutului şi prezentului, l-am comentat ca atare şi, probabil, sentimental, apropierea va continua să ne urmărească. Istoria literară este însă ştiinţă, ea ne impune certitudini, ne obligă să respectăm faptele din moment ce ies la lumină *). Cu o brizâ de nostalgie în suflet sau indiferenţi, va trebui să facem loc adevărului. Şi, în fond, nu acesta ne asigură satisfacţia supremă? Admilind că am „răpi“ ceva din avutul lui Bălcescu, strălucirea sa nu păleşte, căci măreţia lui se verifică, o dată mai mult, tocmai prin cunoaşterea încă a unei împrejurări în care ideile sale luminoase au dat roade şi au stimulat dragostea de ţară, devotamentul faţă de cauza democraţiei, respectul faţă de poporul mult iubit. Căzu o supoziţie ca să se înalţe steaua geniului său.

*) Intîia încercare de a clătina convingerea neîntemeiată în paternitatea lui Bălcescu asupra acestui articol, întreprinsă de tov Cornelia C. Bodea (Studii 5/1961), a ezitat ea însăşi să ducă demonstraţia pînă la capăt şi, astfel, n-a izbutit să spulbere eroarea.

Poşta redacţiei

RUDOLF NEGRU (Ploieşti). — *Vi s-a răspuns de mai multe ori (sub diferite semnături) la „poşta redacţiei“ (v. colecţia revistei). Nici lucrurile trimise acum nu ne îngăduie speranţe.*

DINU SORIN. — *Sînt şi lucruri promiţătoare, mai ales în „Viitor“ şi, mai puţin, în „Perspectiva libertăţii“. În această ultimă lucrare, se vădesc şi grelele primejdii care vă pîndesc: abuzul metaforelor „în sine“, neintegrate util în structura poemului (prima jumătate din „Perspectiva libertăţii“ constituie o înşiruire de acest fel). Vă aşteptăm cu lucruri mai împlinite, mai limpezi, mai atent organizate.*

BALDOVIN NICOLAE (Ploieşti). — *E o simplă pastişă stîngace după Eminescu: Dintre mîlle de arce / care de la ţărm se lasă, / cîte oare s-or întoarce / Revenind din larg acasă... etc.*

Cînd veţi reuşi să scrieţi ceva cu mijloace proprii, vom putea să ne spunem şi noi părerea.

BURIAN MARIA (Sărmaş). — *Sînt pagini de mari gingăşii şi de reale vibraţii lirice. Uneori emoţia se pierde însă în conventii tivreşti sau cedează cu pierderi grele unor obligaţii prozodice. Stăruiţi cu încredere şi ambiţie şi încercaţi să extindeţi treptat sfera tematică. Aşteptăm lucruri noi.*

E. Lun (*Sighişoara*), Dumitrescu Ion (*Ploieşti*), Ion Durac (*Tîrgovişte*), Mihail Martie (*Piteşti*); *nu se pot observa încă, din păcate, progrese certe, hotărîtoare, faţă de manuscrisele trimise anterior.*

MATEI BARBU (Loco). — *Observaţiile dvs. deşi „neaşteptate“, ca să spunem aşa, nu sînt lipsite de adevăr şi mai ales de spirit. Lămuriri mai ample puteţi obţine, firească, adresîndu-vă celui în cauză. De altfel, aşa ar fi ca să rămînem în „cercul“ specific de preocupări „fair“... Vă aşteptăm cu veşti noi.*

IOANA GABROVEANU (Loco). — *Sînt şi unele semne bune aproape în fiecare din poeziile trimise. Ele vădesc multă sensibilitate şi oarecare îndemînare a versificaţiei. Mai au însă destule stîngăcîi şi nesiguranţe, pe care, prin studiu şi exerciţiu stăruitor, veţi reuşi desigur să le înfrîngeţi, treptat, pînă la dispariţie. Mai trimiteţi din cînd în cînd ceea ce vi se pare mai împlinit.*

Vasile Moşoară (*Oraviţa*), N Remuşanu (*Loco*), George Covasna (*Braşov*), Marin Iancu Nicolae (*Loco*), Dumitru Pietraru (*Iaşi*), Vasile Homescu (*Arad*), Dumitru Zmelanu, Const. Sava (*Ploieşti*): *compuneri relativ îngrijite, constrictoase, dar de un nivel modest. Mai trimiteţi din cînd în cînd ceea ce consideraţi că depăşeşte acest nivel.*

DIVI A. T. SOARE. — *Ideea e interesantă, dar e slujită cu mijloace prozaice. Aşteptăm lucruri mai bune.*

ELENA MUNTEANU-DIAMANDESCU (Cluj). — *Aşteptăm, înainte de a ne pronunţa, continuarea lucrării dvs.*

HOLBAN IOAN (Loco). — *Sînt şi unele semne bune, dar prea multe încă stîngăcîile şi nesiguranţele. E necesar să studiaţi şi să exersaţi îndelung. Ţineţi-ne la curent cu progresele obţinute*

Nicolae Lăpuşte (*Hunedoara*), Tăune C. Lenuţa (*Pisica-Măcin*), Hric (*Roman*), Herghelju Mihai (*Dumbrăveni*), Stretea Aurel (*Apata*), Manolescu Teofil (*Gorban-Huşi*), Adrian Mugur (*Loco*). Galaţi — Noembrie, Cîbu Marin (*Loco*), Titu Niculici (*Piteşti*), Lazariov (*Timişoara*), Zamfirescu St. (*Plopeni-Ploieşti*), Leahar Zaiu (*Iaşi*), Chiru Iulian (*Drăgăneşti*), Bărbulescu N. Ion (*Reşiţa*), Löbel Dezica (*Roman*), Baroi Cornel (*Roşiori*), George Aug. Marinescu (*Roşiori*), Corneliu Dumitrăchescu (*Slobozia*), C. Grigorescu-Vlicea (*Rupea*), I. Răcarii, Ilarion Dodreanu (*Loco*). Chiş Nicolaie (*Timişoara*), Zamfir St (*Ploieşti*), Potecă T. Aurel (*Bălcoi*), Gh. Fitirig (*Trestia-Băcău*), Delatrotuş (*Tg. Ocna*): *încercări stîngace, de începător, în care nu se pot observa încă semnele poeziei.*

Geo DUMITRESCU

ORIGINALITATEA PROZEI NOASTRE CONTEMPORANE

(Urmare din pagina 1)

realismul obiectiv al lui Rebreanu, de cel liric al lui Sadoveanu, formula balzaciană a lui G. Călinescu sau I. M. Sadoveanu de cea galsworthyană a Hortensiei Papadat-Bengescu (observaţia e a lui Mihail Sebastian), aplicaţia spre autoanaliză din *Adela* lui G. Ibrăileanu, de viziunea caleidoscopică întemeiată pe scrutarea paralelă a proceselor psihologice din *Patul lui Procust* al lui Camil Petrescu sau, în fine, împletirea de baladesc şi realism din *Fraţii Jderi* şi *Baltagul* ale lui M. Sadoveanu, de realismul crud şi vizionarismul din *Cimitirul Buna vestire* al lui Tudor Arghezi. Peisajul tematic al literaturii noastre interbelice e, precum se vede, foarte variat, depăşind substanţial universul specific, limitat, al epocii precedente. Lărgirea lui e determinată de un complex de factori obiectivi şi subiectivi, ţinînd pe de o parte de dezvoltarea societăţii înseşi, de contradicţiile capitalismului în acea perioadă. Ea e determinată, pe de altă parte, de chiar progresul firesc al literaturii care, în efortul de a reflecta viaţa, tinde să încorporeze mereu zone tematice noi, surprinse dintr-un unghi artistic cît mai capabil a limpezi măcar una din multiplele faţete ale vieţii umane.

Proza nouă, realist-socialistă, are ca punct de plecare cuceririle înfăptuite de scriitorii înaintaşi. Realităţile asupra cărora se apleacă romancierii şi nuveliştii noştri de azi sînt structural altele. Aşa cum structural alta este, în fond, şi viziunea prin care interpretează lumea contemporană sau probleme caracteristice altor epoci istorice. Noile realităţi au determinat fatal şi o nouă literatură, un nou univers tematic şi tipologic. Luminaţi de o filozofie prin excelenţă ştiinţifică, menită a elimina erorile de interpretare şi de selectionare a faptelor, prozatorii dau fenomenului contemplat o altă perspectivă. De unde o incontestabilă originalitate care aparţine deopotrivă epocii şi modului ei de reflectare şi, pe un alt plan, înseşi întrebărilor pe care acestea (epoca şi reflectarea) le pun omului de artă. Cîteva exemple vor fi, cred, concludente, fie că se referă direct la opere oglindind actualitatea imediată, fie că au în vedere scrieri inspirate din trecutul mai mult sau mai puţin îndepărtat. E vorba, firească, şi în proza realist-socialistă de muncitori, de ţărani, de intelectuali, aşa cum era vorba şi la Rebreanu, la Sadoveanu, la Camil Petrescu sau la Al. Sahia. Dar evident Anton Filip (din *Bărăgan* al lui V. Em. Galan) e altul decît Filip (din *Uzina vie* a lui Al. Sahia); Darie (din *Desculţ* şi *Pădurea nebună* de Zaharia Stancu), Ilie Moromete şi Tugurlan (din *Morometii* de Marin Preda) sau Mitru Moţ (din *Setea* lui Titus Popovici) sînt alţii decît Ion (din romanul lui Rebreanu), iar arhitectul Ioanide (din *Scrinul negru* de G. Călinescu) sau Bălcescu (din *Un om între oameni* de Camil Petrescu) alţii decît George Demetru Ladima (din *Patul lui Procust*) sau decît Ştefan Gheorghidiu (din *Ultima noapte de dragoste, intîia noapte de război* de acelaşi Camil Petrescu). Eroii sînt alţii pentru că, în cazul operelor inspirate din actualitate, epoca însăşi e alta. Altele relaţiile sociale, altele conflictele, alta forţa noului şi, bineînţeles, pentru toate cazurile citate, alta viziunea scriitorului, capacitatea lui de interpretare.

Într-un asemenea context, universul tematic al noii noastre literaturi aduce un plus pe care nici o altă epocă nu l-a cunoscut sub raport calitativ. Acest plus este intuibil, orice sector tematic am lua în discuţie, chiar dacă acesta, sub o formă sau alta, preocupase şi pe înaintaşi (nu am în vedere deocamdată teritoriile tematice cu totul noi, explorate de contemporanii noştri). Să ne oprim asupra reflectării în literatură a problemelor ţărăneşti, avînd permanent în minte imaginile realizate de un Rebreanu sau de un Sadoveanu. Lupta pentru pămînt şi pentru fericire îl caracterizează şi pe Mitru Moţ (din *Setea*), şi pe Lae Cordovan (din *Cordovanii* de I. Lăncrănjan), şi pe Ilie Barbu (din *Desfăşurarea* de Marin Preda). Faptul că aceştia sînt totuşi altfel configuraţi decît Ion sau Petre (din romanele lui Liviu Rebreanu) nu se datoreşte, de bună seamă, numai autorilor lor, ci adevărului elementar că aparţin altei epoci istorice şi s-au impus ca atare atenţiei. De unde şi esenţa cu totul nouă a dialogului purtat de ei cu lumea obiectivă. Momente ca reforma agrară şi colectivizarea, înfăptuite în condiţiile luptei pentru socialism, pentru lichidarea totală a oricăror forme ale exploatării omului de către om, pentru dezalienarea spirituală a individului, introduc în literatura cu subiect rural motive noi, necunoscute altor epoci. Vechiului univers tematic i se adaugă astfel elemente şi culori inedite. Reflectarea lor artistică presupune însă şi factorul ideologic corespunzător, prezent în proza noastră contemporană nu numai în interpretarea partinică a fenomenului social actual, ci şi în reconstituirea unor evenimente asupra cărora s-au oprit şi înaintaşii ori în abordarea unor probleme care au reţinut insistent şi atenţia altora. Exemplul cel mai convingător îl furnizează, în privinţa aceasta, M. Sadoveanu şi Camil Petrescu. Pe cel dintîi, Moldova secolului al XVI-lea l-a preocupat cîndva în *Şoimii*. Viziunea romantică, sentimentală a fenomenului istoric, ca şi o oarecare inexperienţă artistică l-au dus la unilateralizarea conflictului şi a personajului principal. Reluînd tema în anii noştri, Sadoveanu realizează o capodoperă: povestirea *Nicoară Potcoavă*, admirabilă demonstraţie a ideii marxiste că adevăratul erou nu poate fi decît expresia norodului. Ştefan Gheorghidiu şi George Demetru Ladima ai lui Camil Petrescu erau nişte învinşi, sugerînd că, în condiţiile unei societăţi inechitabile, aceasta e soarta fatală a intelectualului cinstit. În *Un om între oameni*, acelaşi Camil Petrescu, evocîndu-l pe Bălcescu, relevă cu putere caracterul complex, romantic, al unui erou exemplar, de înaltă ţinută intelectuală şi morală, al cărui ţel era fericirea poporului. Şi Bălcescu apare, într-un anume sens, un învins. Dar nu sub raport moral, ca Ladima, ci sub raport biologic. Şi sfîrşitul

NOTE DE LECTURĂ

COMOARA AFRICANĂ

Orice culegere antologică își are determinantele ei care privesc, mai ales, geneza și criteriul alcătuirii. Dacă ai aflat povestea nașterii și punctul de vedere al celui ce culege textele, te poți socoti pe jumătate intrat în sfera pe care lectura urmează să ți-o contureze mai mult sau mai puțin precis. De obicei, cam așa stau lucrurile. În cazul de față însă, ele sînt ceva mai complicate. În primul rînd, textele alese au menirea să exprime un imens spațiu uman, un continent uimitor de dinamic pe toate planurile și, deci, și pe planul poeziei. În spațiul acesta formele de viață străvechi și tehnica cea mai primitivă se încrucișează cu aspirațiile cele mai progresiste și cu tehnica cea mai nouă. În plus, dacă dinamismul eliberator al Africii de astăzi, exprimat prin frămîntări bruște și adeseori dramatice, face greu de urmărit pînă și limitele precise ale hărților din ultimii ani, nu trebuie uitată nici imensa varietate care caracterizează harta lingvistică a continentului. Spun toate acestea nu de dragul pitorescului, ci pentru a schița, cît de cît, greutățile pe care le-au avut de întîmpinat autorii *Antologiei Africane și Malgașe *)* și pentru a stabili de la bun început dimensiunile reale ale meritului lor.

De la admirabila dar astăzi prea clasica *Anthologie Nègre* a lui Blaise Cendrars, apărută prin 1920, și pînă la textele africane publicate mai recent, dar insuficiente și ele să compună un ansamblu, s-a simțit în permanență lipsa unei culegeri în care scriitorii negri din Africa să-și spună ei înșiși cuvîntul. Cînd revista DRUM, care apare la Iohannesburg și e destinată „non-albilor", i-a cerut cunoscutului scriitor american de culoare Langston Hughes să facă parte din juriul unui concurs de nuvele organizat între scriitorii negri din Africa de Sud, acesta, surprins și încîntat de valoarea unor lucrări prezentate la concurs, s-a hotărît să alcătuiască o antologie care să înfățișeze producția literară din ultimii zece ani a scriitorilor negri. Scrisoarea lui, publicată într-un ziar african, a fost reluată, în lanț și retipărită de la un capăt la altul al continentului. Rezultatul: o avalanșă de texte. Pentru alegerea textelor destinate antologiei, criteriul lui Langston Hughes a fost ceea ce el numește „readability" adică *lizibilitatea* (ținînd seama că înțelegerea unor texte ar fi cerut un efort deosebit din partea cititorului nedeprins cu peisajul spiritual specific Africei). De asemenea, în accepția lui Langston Hughes, termenul cuprinde și „plăcerea directă și imediată a cititorului", deci talentul celui care scrie.

Așa s-a născut „Comoara Africană". Volumul care face obiectul acestor note înmănunchiază lucrări de proză literară, poeme, eseuri și mărturii ale scriitorilor negri africani de limba franceză. Un alt volum cuprinde lucrările scriitorilor negri care folosesc limba engleză, iar un al treilea volum va cuprinde texte ale unor scriitori negri neafricani, ca Aimé Césaire, Glissant, Niger, Roumain, etc. Firește că intenția mea este doar să semnalez apariția antologiei. Oricum, nu mă pot opri să nu subliniez, de pildă, printre textele de proză, semnate de Peter Abrahams (născut în Africa de Sud), J. Benibengor Blay (Ghana), Bernard B. Dadié (Coasta de Fildeș), Birago Diop (Senegal), Camara Laye (Guineea), Abioseh Nicol (Sierra Leone), Ferdinand Oyono (Camerun), E. T. Sutherland (Ghana), Can Themba și Richard Rive (Africa de Sud) și Ousmane Socé (Senegal) admirabilele povestiri ale lui Amos Tutuola (Nigeria), scălpitoare de fantezie și de prospețime, de la primul pînă la ultimul rînd.

Paginile de eseuri și mărturii semnate de K. Nkrumah (Ghana), L. S. Senghor și Mamadou Dia (Senegal), Sékou Touré (Guineea), Jomo Kenyatta (Kenia), Bloke Modisane, Marion Morel și Phylus Ntantala (Africa de Sud), J. Koyindé Vaughan (Nigeria) și Jacques Rabemananjara (Madagascar), dezbătînd probleme de etnografie, economie, politică sau artă, sînt expresia unei profunde și mature gîndiri.

Aș stărui asupra poeziei cuprinsă în volum. Sub aspectul acesta, antologia reprezintă mai mult o explorare, un inventar destul de sumar al posibilităților de expresie ale poeților continentului în care cuvîntul devine ritm. Întîlnirea aceasta directă cu poeții negri ai Africii reflectă oscilația între tentațiile străvechiului fond tribal, ale tradițiilor repetate de secole, și apelurile largi ale lumii moderne. Între aceste determinante, de o egală putere încă, poeții își caută „stilul". Vocile lor, totdeauna sincere, cuprind nu de puține ori, cristalizarea experienței poetice, de la formele cele mai clasice pînă la cele mai moderne, nu ca ecouri, ci ca dovezi concrete ale aportului poeților negri la tezaurul poeziei mondiale.

Spuneam, totuși, că la ora actuală poeții Africii își caută încă „stilul". Căutarea aceasta, (aproape de loc intelectualistă, în sensul în care înțelegea s-o facă Valery, de pildă) mi se pare că ține mai puțin de tehnicile poeziei și mai mult de sursele ei interioare. Asemănarea dintre poezia lui L. S. Senghor, ca să luăm un exemplu, și poezia lui Saint John Perse, de cele mai multe ori, fortuită, seva pornind din rădăcini diferite. Fără să simplific considerînd fie elementul auditiv fie elementul vizual ca pe niște date aparținînd aspectului exterior al poeziei, cred că a socoti „auditivul" ca exclusivă condiție a unei poezii majore, așa cum face Senghor pornind de la o frază a lui André Breton, însemnează a limita problematica poeziei ale cărei etape sînt, dealungul veacurilor, cînd auditive, cînd vizuale. Pledoaria pentru poezia lui Aimé Césaire (poezie pe care o prețuim dincolo de verbalismul sau de neverbalismul ei) devine astfel, vrei nu vrei, contradictorie: cum ar putea să facă poezie, *auditivă* în primul rînd, poeții care folosesc o limbă adoptată? În asemenea condiții efortul lor ar fi de la bun început anihilat, cel puțin teoretic. Mi se pare — și exemplul poeților africani vine în sprijinul părerii acesteia — că, în dezvoltarea ei istorică, poezia a fost rînd pe rînd, și uneori pînă la saturație, auditivă sau vizuală, că între acești poli ea se mișcă cu necesitate, alternînd de la unul la altul, că auditivul și vizualul, ca mijloace de expresie, depășesc urechea și ochiul în sens anatomic, devenind *climate* la fel de capabile să exprime lumea. Iar dificultatea actuală a poeților africani, provenită pe de o parte din faptul că folosesc limbi de adopție, constă mai ales din găsirea *stilului propriu al poeziei lor*, într-un sens mai larg și care depășește, fără să excludă, tehnicile interioare sau exterioare ale poeților. Spun aceasta pentru că mi se pare că undeva, dincolo de unele nedesăvîrșiri formale, poeții negri ai Africii au găsit germenele unui *stil al necesității proprii*, mai mult interior la ora actuală și poate nu suficient cizelat: în toate vocile lor răsună dorința exaltantă de libertate, unită cu dragostea pentru solul natal. Acestea constituesc ceea ce se numește „negrism" (fie-mi îngăduit să traduc astfel cuvîntul de dată recentă *negritude*). Căpătarea conștiinței de sine, mîndria atît de justificată după ani și ani de tortură socială, poate fi privită, așa cum o definește J. P. Sartre, ca „o anumită atitudine afectivă față de lume". În etapa de căutare, ea poate fi socotită, simplu, afectivă. Dar ea e și punct de plecare, fecund și promițător, spre marile drumuri ale omenirii, în perspectiva cărora afectivitatea își dezvăluie caracterul circumstanțial, pe deplin justificat, ce e drept.

Despre aceasta vorbesc versurile poetului ghanez F. E. Kobina Parkes: *Dați-mi suflete negre / Da, să fie negre / Sau de culoarea ciocolatei / Sau dacă vreți / De culoarea pulberei / Mai închise decît nisipul / Dar dacă puteți / Să fie negre / Negre... / Dați-mi tobe / Să fie trei / Sau chiar patru / Dar să fie negre / Murdare și negre / De lemn / De piele uscată / Dar, Doamne, / Să bată / Să bată...*

La același unison, între cîntec și vrajă, șoptește Dei Anang (Ghana): *În clipa aceea cînd am tremurat / Cînd mi-am pierdut respirația / În brațele tale / Întreaga natură / A tăcut...*

Iar poetului Abioseh Nicol (Sierra Leone) revenind spre țară dealungul coastelor Guineei, orașele îi spun: *Du-te în junglă / În cea mai adîncă junglă / Acolo îți vei regăsi inima ascunsă / Sufletul tău ancestral / Și tăcut... / Și am plecat / Dansînd pe drum.*

Comoara africană unește vocile poeților Leopold Senghor și Birago Diop (Senegal), Bernard B. Dadié (Coasta de Fildeș), Aquah Laluah (Ghana), Noemia de Souza și Kalungano (Mozambic), I. W. W. Citashe (Africa de Sud), Gabriel Okara și Whole Soyinca (Nigeria), Syad (Somalia), Keita Fodeba (Guineea), E. E. Yondo (Camerun), Rabearivelo și Rabemananjara (Madagascar), cu vocile lui David Diop și ale altora, menite să îmbogățească prețioasa comoară poetică a omenirii.

Gellu NAUM

*) Anthologie Africaine et Malgache — par Langston Hughes et Christiane Reygnault, Editions Seghers-Paris, 1962.

TOSHIKO MARUKI (Japonia): „Dorință de pace"

PREZENȚE ROMÎNEȘTI

— „Le Monde" despre Arghezi —

Ziarul „Le Monde" din 11 ianuarie publică o recenzie semnată de Alain Bosquet la volumul de versuri ale lui Tudor Arghezi, apărut recent în colecția „Poètes d'aujourd'hui". Este, de asemenea, reprodusă poezia „Ceas de seară" în traducerea lui Luc-André Marcel. Reproducem cîteva aprecieri:

În vîrstă azi de 83 de ani — tocmai a făcut o scurtă vizită la Paris, prima după 60 de ani — și fiind tradus în majoritatea limbilor europene: în italiană de Salvatore Quasimodo, în spaniolă de Rafael Alberti și în alte limbi, cel mai mare poet al Romîniei contemporane, Tudor Arghezi rămăsese aproape un necunoscut în Franța. Monografia pe care Luc-André Marcel i-a consacrat-o va permite unui public larg să înlăture o lacună cu atît mai regretabilă cu cît poetul a adus literaturii noastre eminente servicii: a tradus în țara sa pe Molière, Villon, La Fontaine, Anatole France și Rimbaud.

Trebuie să spunem chiar de la început că opera lui Luc-André Marcel nu este cîtuși de puțin o operă de complezență; nu este vorba de un omagiu adus unui poet mai virstnic plin de prestigiu, ci dimpotrivă, îi face pe cititor să pătrundă într-un vast univers poetic a cărui virtute principală este varietatea. Tudor Arghezi apare în primele sale volume ca un temperament care caută încontinuu noi aspecte ale eului său. Are personalitatea sa distinctă, preferințele și gusturile sale și știe foarte bine să evite cuvintele uzate căutînd noi valori.

Putem să-i comparăm cu Rilke fără orgoliul singurătății: la începutul carierei sale, poeziile lui Arghezi cunoșteau farmecul neliniștii și nevoia de a investiga în penumbre. Dar Tudor Arghezi nu vrea niciodată să se lase în prada chipurilor ezoterismului: este mult prea aproape de pămînt și de surprizele telurice pentru a cedа ispitei inexprimabilului. Cînd, în deceniul al treilea, ultimele valuri ale expresionismului german capătă pondere în literatura epocii, el nu se îndreaptă spre disperarea apocaliptică, ci dimpotrivă, către o sănătoasă minie socială.

AVÎNTUL CREAȚIEI

Poeții Petrus Brovska și Justinas Marținkiavicius, și criticul Alexandr Dementiev, care ne-au vizitat de curînd țara, au publicat în ziarul „Pravda" din 4 februarie un amplu articol despre Romînia. Reproducem cîteva pasaje din el.

... Locuitorii Bucureștilului se mîndresc cu noile cartiere, cu noile clădiri care întruchipează noua eră — era creației socialiste. Dar nu numai în București se construiește. Întreaga țară e în construcție. Ne-am convins de aceasta parcurgînd peste o mie de kilometri prin țară și vizitînd orașele Iași, Suceava, Bacău, Brașov. De-a lungul șoselelor se înalță școli luminoase, clădiri trainice ale gospodăriilor colective, uzine noi. Aproape fiecare oraș te întîmpină cu noile cartiere de locuințe, date de curînd în exploatare.

Și cînd încerci să cuprinzi cu ochii imaginației Romînia Populară, îți se pare că orașele întregii țări sînt prinse într-o adevărată horă a construcției. Oare găsești astăzi un singur locuitor al lașului care să nu te conducă în primul rînd în Piața Unirii? Și ai ce vedea acolo! Clădirile care înconjoară piața sînt la fel de frumoase ca și în alte orașe ale țării. Dar unde mai găsești o piață atît de izbutit împodobită cu mozaic? Sînt reproduse aici, cu multă ingeniozitate, scene caracteristice din viața tuturor raioanelor moldovene: spice de grîu și ciorchini de struguri, tractoare și animale domestice, porumbei ai păcii și ornamente populare. Cu cîtă îndemînare este lucrat acest mozaic! Și nu degeaba plăcile lui presărate în piață sînt spălate cu atîta grijă în fiecare dimineață.

Într-o amiază însorită, ne-am urcat în cetatea Sucevei. Cunoștința noastră cu orașul a început de la trecutul său. De pe ruinele unuia din turnurile de apărare, așezat în partea de miază-zi a istoricei cetăți, priveam valea Sucevei acoperită cu un strat proaspăt de zăpadă. În fața noastră se ridica în același timp o importantă construcție — marele combinat de celuloză. Studiind complicatul sistem de apărare a cetății, ne surprindeam privirile aruncate tot mai des spre halele combinatului. Aici, în ruinele cetății, se păstra și se restaura trecutul, acolo, jos, se făurea minunatul prezent și viitor.

Combinatul de celuloză din Suceava este una din creațiile regimului popular. Are doar un an de cînd a intrat în funcțiune. Totul în el este tînăr și nou, începînd cu muncitorii și terminînd cu utilajele.

Prietenul nostru, scriitorul Pop Simion, care ne-a însoțit în timpul călătoriei prin țară, ne arată nouă și noi obiective industriale. Noul petisaj romînesc este în cea mai mare măsură peisajul industrial. Iar călăuza noastră știe acest lucru ca nimeni altul. Una din cărțile sale, „Para'ela 45", este rezultatul drumețiilor sale prin țară...

În multe colțuri ale Romîniei se înalță siluetele uzinelor petrochimice. Conducte, cupole de forme neobișnuite, rezervoare uriașe, construcții strălucitoare de aluminiu... Dacă, călătorind prin Romînia, te vei folosi de o hartă editată, să zicem în 1960, în multe locuri ea ar trebui corectată. În ultimii ani au apărut orașe noi ca Săvinești, Onești, Borzești...

Orașul care a apărut în jurul combinatului de la Borzești este foarte tînăr. Media de vîrstă a locuitorilor săi este de 27 de ani.

Nu e nimic mai măgulitor pentru un scriitor decît să vadă un muncitor cu cartea în mînă. Aceasta chiar și atunci cînd cartea nu e scrisă de el. Am felicitat cu bucurie pe colegii noștri romîni, aflînd cu cîtă dragoste și grijă este răspîndită cartea în uzine și întreprinderi. Iată, uzina „Tractorul" — una din cele mai mari uzine din Brașov. Chiar la intrare e instalată o librărie și primul lucru care apare în fața muncitorului care trece pragul uzinei este cartea. Librăria are peste 700 de cumpărători permanenți.

★

Succesele în construcția socialistă au determinat și direcția principală a mișcării literare contemporane din Romînia. Fără riscul de a greși, se poate spune că cea mai caracteristică trăsătură a sa este căutarea noilor căi și metode de avoriere a creației artistice de viața poporului, de contemporaneitate.

Aceasta s-a văzut încă de la prima întîlnire „în jurul mesei rotunde" cu scriitorii romîni, cînd am discutat despre poezie, sau, mai precis, despre tradiție și inovație în domeniul poeziei.

Cu puțin timp înainte de sosirea noastră, a avut loc plenara conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R., la care s-a discutat problema „Presa literară și creația artistică". Reflectarea artistică a transformărilor socialiste care au loc la orașe și sate și a schimbărilor care se petrec în conștiința oamenilor — iată trăsătura esențială a literaturii romîne contemporane. Despre aceasta scriu mulți dintre criticii romîni...

Am participat la întîlniri, am avut discuții prietenești cu scriitorii romîni, am citit cu interes revista în limba rusă „Literatura romînă" care apare la București și cărțile apărute în „Biblioteca Romîniei Populare", și peste tot am simțit dorința arzătoare a scriitorilor de a contribui alături de întregul popor la construirea socialismului. Trebuia să auzi cu cît interes și pasiune povesteau poeții despre desfășurarea Săptămînii poeziei. În această săptămînă ei s-au răspîndit în întreaga țară — în uzine și la țară — pentru a se întîlni cu cititorii. Cu cîtă căldură au fost întîmpinați, cîtă experiență au cîștigat din contactul nemijlocit cu oamenii muncii...

Am plecat din București însoțiți de sentimentul bucuriei pentru înfăptuirile grandioase ale poporului frate romîn, pentru succesele prietenilor noștri — oamenii de litere și de artă. Avîntul luat de Romînia o va duce spre culmi și mai semețe. La orizont se înveșe cea de-a 20-a glorioasă aniversare a eliberării țării și energia poporului care merge în întîmpinarea ei este cu adevărat neistovită.

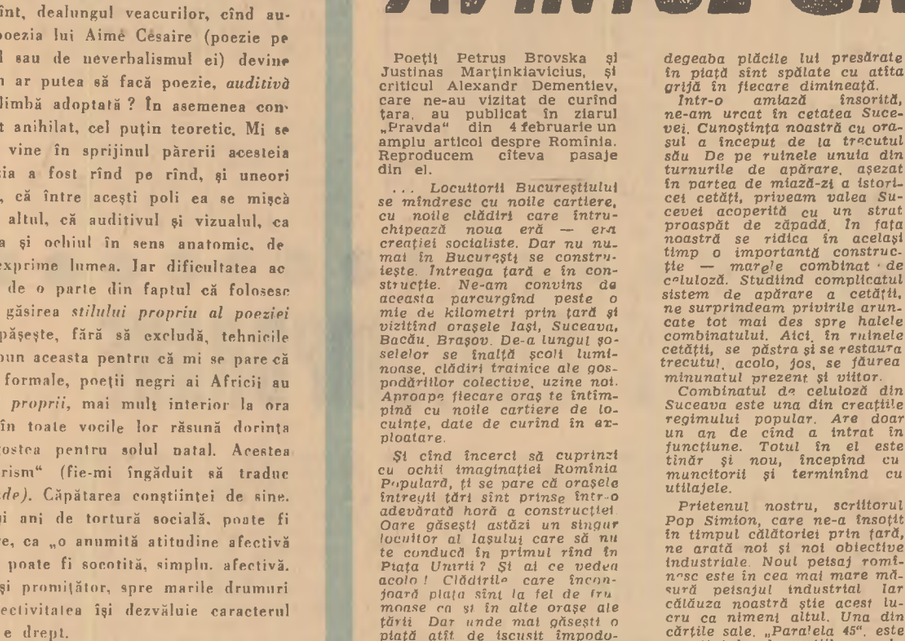

ROBERT FROST și critica literară americană

Robert Frost — de la a cărui moarte s-a împlinit, la 28 ianuarie, un an, — a fost cel mai venerabil și cel mai venerat poet din Statele Unite. Încărcat de lauri a numeroase distincții (patru premii Pulitzer, medalia de aur a Institutului Național pentru Artă și Literatură, șaptesprezece titluri universitare onorifice etc.), poetul a ilustrat, prin lectura unor versuri ale sale, ceremonia instalării președintelui Kennedy, la 20 ianuarie 1961. În vara anului 1962, el a întreprins împreună cu ministrul american al agriculturii, o călătorie de cîteva săptămîni în Uniunea Sovietică, — o performanță destul de neobișnuită la un om în vîrstă de 88 de ani! Din multe motive, Robert Frost ajunsese să fie privit ca un fel de simbol viu al Americii, și chiar al „americanismului". Opera lui poetică — desfășurată ca un frumos curcubeu arcuit peste un spațiu și peste un timp deopotrivă de largi — întruchipa, în ochii multora dintre compatrioții săi, virtuțile și trăsăturile specifice ale locuitorilor celei mai „americane" dintre regiunile Americii, — „Noua Anglie", leagănul primilor imigranți statorniciți pe celălalt țărm al Atlanticului. În paranteză fie spus, Robert Frost nu s-a născut în această regiune, ci în California, la San Francisco. El s-a stabilit în „Noua Anglie" abia cînd a moștenit o fermă, de la un bunic, dar a părăsit-o în 1912, plecînd în vechea Anglie, unde și-a publicat și primele două volume de versuri: *Voința unui băiat* (A Boy's Will) și *La Nord de Boston* (North of Boston). Îndelungata carieră literară a lui Robert Frost a traversat, pînă la apoteoza din ultima perioadă a vieții sale, destule zone de umbră și de tăcere. Deși a practicat totdeauna o poezie clară, inteligibilă, aproape cristalină în expresie, el nu a fost înțeles cum se cuvine. Refuzul lui obstinat de a deveni incoerent și eliptic, aidoma atîtor confrați, i-a adus faima de „tradiționalist" și de „neo-clasic", faimă destul de rea într-un climat literar prielnic îndeosebi experiențelor moderniste. Eclipsat de un Ezra Pound sau de un Wallace Stevens, Robert Frost și-a văzut de drumul lui, în afara oricăror curente și coterii literare. Și în cele din urmă, a răzbit la lumina orbitoare a gloriei, devenind Poetul cu literă mare al Americii, cu toate că la această consacrare nu și-au dat adeziunea toate vocile compatrioților săi. Acceptarea lui de către critica literară americană a fost un proces destul de anevoios, care de fapt nu s-a încheiat încă, și care a trecut prin cîteva faze, semnificative pentru ceea ce s-ar putea numi „soarta poetului în America".

O carte apărută cu puțină vreme înainte de moartea lui Robert Frost[1]), și cuprinzînd principalele studii critice închinate operei sale în perioada consacrării, vine să ne edifice din plin asupra acestui proces.

James M. Cox, îngrijitorul culegerii, amintește într-o prefață de o culegere asemănătoare, apărută în 1937 sub titlul „Recunoașterea lui Robert Frost", titlu care definește prima etapă a criticii literare americane în relațiile ei cu opera poetului. Prezenta culegere marchează o nouă etapă, aceea a „aprecierii și acceptării lui Robert Frost ca poet modern", după cum se exprimă James M. Cox, care adaugă: „Avînd o structură fundamental narativă și dramatică, poemele lui par uimitor de clare la prima vedere, — atît de clare, încît cele două aspecte ce ne solicită întotdeauna atenția la lectura lor, sînt: naratorul și povestea pe care-o narează. Era aproape inevitabil ca, la început, critica literară să fi fost atrasă de personalitatea lui Frost, ignorîndu-i arta; pe cînd ulterior, critica avea să se ocupe aproape exclusiv cu dezvăluirea gîndirii lui Frost".

În ciuda afirmației lui Cox privitoare la „aprecierea și acceptarea lui Robert Frost ca poet modern", majoritatea studiilor îi tăgăduiesc acestuia, în ultimă instanță, locul suprem ocupat în conștiința compatrioților săi. Dintre studiile care încearcă să fundamenteze și să explice acest loc eminent, se remarcă eseul intitulat „Teoria despre poezie a lui Robert Frost", — de fapt, un fragment dintr-o lucrare mai amplă, publicată în 1942 de criticul Lawrance Thompson. Autorul analizează, în strînsă legătură cu opera, opiniile formulate sporadic de Robert Frost asupra rosturilor poeziei, — bunăoară următoarea apreciere făcută de el asupra poeziei moderniste: „Poezia a fost încercată, de pildă, fără punctuație. A fost încercată apoi și fără litere capitale. A fost, de asemenea, experimentată poezia fără conținut. A fost experimentată și poezia fără frazare, fără poantă, fără coerență, fără logică și fără substanță. Ba, chiar și poezia lipsită de meșteșug... A fost experimentată poezia lipsită de sentiment sau de emoție... Ce-a mai rămas după ce s-au scos din poezie toate aceste lucruri?..."

Lawrance Thompson subliniază, pe bună dreptate, că „secretul largii popularități a lui Robert Frost constă, pare-se, din împrejurarea că, încă de la bun început, poezia lui s-a dezvoltat cu vigoare, fără a recurge la tehnicile moderniste, prea capricioase și limitative".

Un alt studiu meritoriu este cel al profesorului W. G. O'Donnell, care se ocupă de universul explorat de acest poet, „a cărui claritate i-a întunecat încă de la început complexitatea dezvoltării lui". Criticul face o comparație sugestivă între T. S. Eliot și Robert Frost, arătînd că, în timp ce primul „a ridicat la rangul de metodă folosirea în sens creator a dificultății și a complexității", „subtilitatea lui Frost este de cu totul altă natură", și devine „din ce în ce mai evidentă, la o lectură continuă".

„De vreme ce Frost nu vede în constatarea explicită un păcat artistic, el nu te pune din capul locului în fața unei obscurități atotînvăluitoare. Tipul de artă practicat de Frost prezintă un avantaj, prin faptul că vizează nemijlocit experiența omenească. Acest tip de artă nu duce la o delimitare netă a cititorilor potențiali în două categorii — o elită inițiată, și o masă de necunoscători, — pentru că are la bază premiza că literatura de imaginație este capabilă să transmită celor puțini sensuri adînci, păstrîndu-și totodată o semnificație, pe un plan ceva mai elementar, pentru cei mulți".

Polemizînd cu unii critici americani, care i-au contestat lui Frost lărgimea de vederi, socotindu-l un „bard regional" instalat într-o viziune cam provincială și anistorică, de esență reacționară, — O'Donnell arată că poetul a știut „să-și contemple cu obiectivitate, dar și cu simț artistic, regiunea ce i-a servit drept obiect de cercetare timp de o jumătate de veac". „Noua Anglie", cîntată de poet în „La Nord de Boston" și în alte volume ale sale, nu este un paradis terestru, evocat cu nostalgie, ci mai degrabă un „pămînt tragic", populat cu mulți oameni nefericiți sau chiar dezechilibrați. Robert Frost a oglindit indirect procesul istoric care a transformat, sub ochii lui, prospera și patriarhala-i provincie, dintr-un hinterland agricol într-o regiune industrială bîntuită de crizele proprii capitalismului.

„În fiecare poem din volumul *La Nord de Boston* — scrie criticul — Frost proiectează stăruitor tema alienării, a izolării omului de semenii săi ... Dar în *La Nord de Boston*, Frost este un poet, nu un pamfletar. Și, în orice caz, poetul trebuie să fie el însuși: nu are nici un rost să-i cerem să adopte stilul retoric și explicit al lui Whitman. Atît Frost cît și Whitman sînt glasuri reprezentative ale Americii: amîndoi sînt preocupați de problema fraternității și a camaraderiei, deși fiecare dintre ei abordează într-un fel particular această problemă".

La polul opus acestei aprecieri se situează un critic ca Malcolm Cowley, care, într-un articol publicat în 1944 în revista *The New Republic* și reprodus în prezenta culegere, îl acuză pe Frost de reacționarism pe toată linia, deși îi recunoaște un oarecare talent (minor). Referindu-se la cîteva poeme într-adevăr retrograde (ca acela intitulat „Build-Soil" — o declarație programatică scrisă în 1932 împotriva politicii lui Roosevelt, chiar în ajunul alegerii acestuia ca președinte al S.U.A.), Cowley extinde implicațiile lor asupra întregii opere a poetului.

O critică la fel de pătimașă îi face acestuia Yvor Winters, într-un eseu publicat în 1957 sub titlul „Robert Frost, sau Poetul ca plutitor spiritual la voia întîmplării" (Robert Frost, or the Spiritual Drifter as Poet). După

CĂRȚI ȘI IDEI

ce supune unei analize cam rigide unele dintre poeziile lui Frost, criticul scrie, rezumîndu-i opiniile, pe care le consideră fatale pentru un poet autentic:

„El crede în instinct și disprețuiește rațiunea, socotind că hotărîrile importante trebuiesc luate la întîmplare și în mod pasiv, și că individul trebuie să se abțină de la orice cooperare cu semenii săi, — să se abțină, nu pentru a se putea consacra vreunei activități intelectuale, ci pentru a se putea feri de influențele din afară... Asemenea opinii constituie fără îndoială o frînă în calea auto-dezvoltării, și ele l-au rupt efectiv pe Frost de orice înțelegere realmente profundă a experienței umane, fie ea politică, morală, metafizică sau religioasă...".

Mai aproape de adevăr ni se pare a fi criticul George W. Nitchie, autorul unei lucrări intitulate „Valorile umane în poezia lui Robert Frost" (1960). Deși îi reproșează poetului că ocolește temele majore și este lipsit de „o filozofie a realității" (spre deosebire, bunăoară, de irlandezul W. B. Yeats), Nitchie arată că Frost este un poet de valoare, „pentru că a demonstrat, prin performanța realizată în volumul *La Nord de Boston* și în numeroase poeme răzlețe publicate de atunci încoace, cît de mult poate realiza un poet printr-o identificare afectuoasă cu niște oameni de rînd, prin absorbția unui mediu local, prin abilitatea de a auzi, de a reține și de a reconstitui sunetul vorbirii oamenilor, și prin fidelitatea față de o concepție limitată despre experiență..."

Ceea ce lipsește, cred, tuturor criticilor întruniți între coperțile volumului închinat lui Robert Frost, este o viziune de ansamblu, capabilă să explice meritele, limitele și contradicțiile acestui mare poet, în legătură strînsă cu climatul moral, politic și literar în care s-a dezvoltat. S-ar putea ca, prin moartea lui, Frost să fi dat criticii americane șansa de a-l vedea, vorba poetului francez, „așa cum în *el însuși* îl schimbă veșnicia". Și așa cum s-a văzut însuși poetul american, cînd a scris:

„De-ar fi-ntr-un epitaf să-mi spun povestea,
Am unul gata pentru mine, vai!
Pe-o piatră-aș scrie vorbele acestea:
„Din dragoste cu lumea mă certai".

Petre SOLOMON

[1]) Robert Frost, a Collection of critical Essays, edited by J.M.Cox, New Jersey, 1962.

COMITETUL DE REDACȚIE

Teodor Balș; **Ov. S. Crohmălniceanu** (redactor șef adjunct); **S. Damian**; **Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct); **Eugen Simion**; **Tiberiu Utan** (redactor șef); **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

40 133

REDACȚIA: București — B dul. Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94 44; 12.74.26; 11 39 36. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.63.99. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu 23—25.